

SINIF PUSULASI

İki Aylık Teorik Dergi

Mart-Nisan 1999

Fiyatı: 500.000 TL (kdv dahil)

- **1999'a Girerken İç Siyasal Durumun**

Ana Çizgileri: Devlet Krizi

- **Dünya Ekonomisinin Güncel Durumu**

- **Tarih Bilinci: Krizin Dersleri**

- **İşçi Sınıfının Yapısal Gelişmesi**

- **Kültür ve Sanata Partili Bakış**

- **Belge: Sızmalar ve Bursa**

Deneyiminin Dersleri

1

- **Devlet Krizi**

Sınıflara bölünmüş bir toplumda, düşman sınıflar arasındaki mücadele, evriminin belli bir aşamasında, kaçınılmaz olarak, politik bir savaş halini alır. Politik sınıf mücadelesinin en keskin, en tam ve en belirleyici ifadesi, partiler mücadelesidir. Partisizlik fikrine sahip olmak, partiler mücadelesine ilgisiz kalmaktır... Burjuva toplum içinde partisiz olmak karnı tokların, egemenlerin, sömürücülerin, partisine bağlılığı iki yüzlüce saklamak demektir... Partilerden bağımsızlık fikri bir burjuva düşüncesidir. Parti düşüncesi sosyalisttir. Bu genel kural tüm burjuva topluma uygulanabilir. Fakat bütün burjuva toplum, feodalizme ve otokrasiye karşı cephe alırken, bu gerçeği unutmak, burjuva toplumu sosyalist olarak eleştirmekten büsbütün vazgeçmek demektir.” (Lenin)

1999'a girerken iç siyasal durumun ana çizgileri:

DEVLET KRİZİ

1998 yılı, Cumhuriyetin 75. yılının şatafatlı kutlamalarına tanıklık etti. Fakat 29 Ekim'e, 75 yaşındaki burjuva cumhuriyetin sonunun yaklaştığını, tilsiminin bozulduğunu açığa çıkartan, yürekli yurtsever Erdal Aksoy'un uçak kaçırma saldırısı damgasını vurdu. Zamanlama mükemmeldi, hedef tam 12'den vurulmuştu. Mesaj çok netti: Gerçekte 75. yıl kutlamaları, ölüm döşeğindeki yaşlı budalanın, yaşarmış gibi görünme çabasının ötesinde kendisi için düzenlediği bir cenaze töreninden başka anlama gelmiyordu. Devrimci Kürt yurtseverinin şahane saldırısı, hiç kuşkusuz Kürt ulusal kurtuluşçu devriminden kökleniyordu ve işte, 75 yıllık "üniter" burjuva cumhuriyetin yolun sonuna geldiğini ilan ediyordu.

Belirgin, az çok önem taşıyan, anlamlı güncel gelişmeleri çözümleyebilmek, aktüel durumu anlamak ve devrimci bakımdan doğru sonuçları çıkartabilmek için derindeki temel eğilim ve sorunlarla bağlantılarına bakılmalıdır. Marksist Leninist Komünist Parti'nin daha kuruluş aşamasından başlayarak, üzerine yükseldiği birikimlere dayanarak geliştirdiği, ana çizgileriyle doğrulanan ve geçerliliğini koruyan saptama ve analizler güncel durumu anlama, çözümleme, aydınlatma ve devrimci sonuçlar çıkartma çabasının çıkış

noktasını ve temelini oluşturmaktadır.

Onulmaz krizin dindirilemez acılarıyla ölüm döşeğindedir cumhuriyet. Bu, yapısal ya da devlet krizidir. Ulusal kurtuluşçu devrim, devlet krizinin belirleyici ana sebebidir. Çünkü ayağa kalkan Kürt ulusu, ulusal kurtuluşçu devrimle cumhuriyetin temel mantığını, mantalitesini, ilkesel yapısını onarılmaz şekilde kırmıştır. Toplumsal gerçekliği yansıtmayan, şoven, milliyetçi, Türk ulusunun Kürt ulusu karşısındaki ayrıcalığını vurgulayan "ulusun tekliği" ilkesi, "milletin bölünmez bütünlüğü" parçalanmıştır. "Bölünme" hemen yarın gerçekleşecek büyüklükte bir tehdit değilse de, "üniter devlet" yapısı iflas etmiştir.

Yapısal krizin ikinci temel nedeni ise uluslararası koşullarda '89/90'larda meydana gelen köklü değişimlerdir. Modern revizyonizmin, emperyalizmin önünde diz çöküp havlu atması, yarım yüzyıllık dönemde egemen olan statükonun parçalanmasını getirmiştir. Bu durum, yıkılan statükoya eklenmiş, onunla birlikte olan yapı ve ilişkilerin çözülmesini, dağılmasını ve yıkımını gündeme getirmiştir. Emperyalist dünyaya eklenmiş, dünya ilişkiler sisteminde kendi başına belirleyici olmayan yapılar, sosyal emperyalist sistemde olduğu gibi depresel yıkımı yaşamamışlarsa da, bu devletler için hem

si, gereksizleşmesi olarak bu özgün dönemin istikrarsızlık, hükümet krizleri, kısa ömürlü koalisyonlar, politik entrikalar, burjuva politikasının her çeşit etik değerden arınmakta oluşu gerçekleri, dönemin “olağan” ve “normalleri”ni oluşturmaktadır.

Yönetememe Krizi ve İç İktidar Mücadelesi

Yönetememe krizi hiç şüphesiz devlet kriziyle bağlantılıdır ve hatta devlet kriz zemininde yükselmektedir. Fakat yönetememe krizi, düpedüz cumhuriyetin krizi de değildir. Farklı bir politik düzeyi yansıtır. Diğer yandan yönetememe krizi, kendi içinde sık sık yaşanan hükümet krizlerini de barındırmakla birlikte, hükümet krizlerinden daha kapsamlı ve daha temel bir durumdur. Hükümet krizleri aşıldığında bile yönetememe krizi sürmektedir. Yönetememe krizi, 12 Eylül askeri faşist diktatörlüğünün ‘82 Anayasası’nda çerçevesini çizdiği yönetim biçimiyle, egemen sınıfların yönetemez hale geldiklerini, yönetim biçiminde git gide yakıcılaşan biçimde değişiklik yapma gereği duydukları anlamına gelmektedir. “Demokratikleşme paketleri”, partiler yasası, seçim yasası, başkanlık sistemi gibi tartışmalar, daha önemlisi ardı arkası kesilmez darbe söylentileri ve en önemlisi 28 Şubat süreci yönetememe krizinin yansımalarıdır.

28 Şubat, yönetememe krizinin doruğudur. Çünkü politik rejimin tepesinde, MGK’da açığa çıkan çatlağı ve iç iktidar mücadelesini yansıtır. Ve çünkü, Marksist Leninist Komünist Parti’nin özenle vurguladığı gibi, ‘82 Anayasası’nın vaaz ettiği politik rejimde MGK, bütün iktidarı elinde tutan yönetici merkezdir ve askeri klikle parlamenter burjuva partilerinin uzlaşmasına dayanır; bir diğer ifadeyle MGK’nın bütün esprisi, parlamento ve hükümetin generallerle uzlaşmasının anayasal organı olmasındadır. 28 Şubat, RP-DYP hükümeti (ve onların çoğunlukta olduğu meclis) ile generaller arasında uzlaşmanın bozulması ve kesin bir iç iktidar mücadelesini yansıtır.

28 Şubat sürecini devlet yönetimine egemen olmak için yürütülen bir iktidar mücadelesi olarak; farklı toplumsal yaşam biçimleri, farklı

politik ve ideolojik yönelimleri de ilkesel temelde barındıran, uluslararası ilişkilerde öncelik tercih ve yönelim farklarını içeren, temelinde sömürücü sınıfların iç grupları arasındaki çıkar çatışması olan bir iç iktidar mücadelesi olarak kavramayan yaklaşım ve çözümlerler oldukça yüzeysel ve geçersizdir.

Fakat bu iç iktidar mücadelesinin özgünlüğü şuradadır ki, toplumsal gericiğin siyasal partilerinden politik islam, kendi güçleriyle ve tek başına iktidar alternatifi olmuş değildir. Ancak ve esas olarak DYP ile kurduğu ittifak sayesinde sahiden devlet iktidarını istemeye başlamıştır. Eğer DYP ile kurduğu ittifak olmasaydı, o aşamada RP ve politik islam o kadar da ciddi bir sorun olmayabilirdi askeri klik için. Bu ise, uluslararası bağlantılarıyla birlikte DYP’nin etrafında toplanmış bulunan iktidar gücünün büyüklük ve önemini göstermektedir. Zaten böyle bir gücü olmasaydı, DYP birçok durumda generallerle açık çatışmayı da kapsayan sistematik bir mücadeleyi göze bile alamazdı. Daha sonra üzerinde durulacağı gibi son hükümet krizi döneminde aynı çatışma bir etken olarak yine ortaya çıkmıştır.

28 Şubat, bir iç iktidar mücadelesidir. Generaller için, DYP ve RP hem yaptıkları bağlaşma ile fakat hem de ayrı ayrı iktidar mücadelesinin tarafları durumundadır. Burada DYP’nin pozisyonu özellikle vurgulanmalıdır. Çünkü o, generallerle açık çatışmayı göze alabilmektedir. Politik islamın içine itildiği savunma ve dışlanma durumu nedeniyle kolaylıkla yedekleme olanağına sahip bulunmak gibi özel bir avantaja da sahiptir.

Politik islam, yarım yüzyıllık dönemde yalnızca kendi iç dinamikleriyle gelişmemiş, aynı zamanda, devletin egemen yönetici çevreleri ve kapitalist dünyanın jandarmalığını yapan, hegemonyayı elinde tutan ABD emperyalizmi tarafından geliştirilmiştir. Amerikan emperyalizmi ve devlet yönetimini elinde tutan işbirlikçisi çevreler için devrim ve komünizm birinci öncelikli tehdidine karşı, bir stratejik yedek ve taktik bir araç olarak hazırlandı ve kullanıldı. Uluslararası statükonun çöküşüyle ve soğuk savaş döneminin son bulmasıyla Türkiye’de politik islam ABD

politik ve hem de uluslararası sermayenin '80'lerden ve hatta 70'lerden başlayarak içine girdiği yeni koşullar nedeniyle ekonomik yeniden yapılanma ya da eski yapıların çözülmesi, dağılması ve yıkımı gündeme girmiştir. Yaşanan devlet krizinin ihmal edilemez uluslararası dinamikleri vardır.

Ulusal kurtuluşçu devrime karşı yürütülen sömürgeci savaşın en şiddetli, en kirli ve kuralsız döneminin yürütücüsü ve siyasal sorumluluğunu sahiplenen, kadrolarını kendi bünyesinde toplayan DYP; ulusal devrime karşı sömürgeci savaşın yarattığı ortamdan yararlanarak ileri fırlayan, görülmemiş düzeyde büyüyen toplumsal gericiliğin RP şahsında birinci parti düzeyine yükselmesi ve bu iki gücün ittifak ve koalisyonuyla, burjuva cumhuriyetin diğer bir yapıtaşı laiklik ilkesi de sarsılmış ve çözülmeye başlamıştır. Bu sürecin bir diğer ögesi de Alevi uyanış ve aydınlanması ile demokratik Alevi hareketinin gelişimidir.

İdeolojik egemenliğin ve toplumsal hegemonyanın çözülmesi; hem toplumsal bir krizdir, toplum mafsallarından çözülmektedir; hem de bir devlet krizidir; devletin yapısal kuruluşunun var olan ilkesel temelleri geçerliliğini kaybetmektedir. Militarizmle inandırıcılaştırılmış eski Kemalizm harcının sihiri ve birleştiriciliği büyük ölçüde yok olmuştur. Bir yandan Kürt ulusal devrimi başta olmak üzere, toplumdaki ilerici ve devrimci eğilimler, diğer yandan toplumsal gericiliğin RP-FP ekseninde birleşmiş kanadı tarafından daha çok sızma ve çürütme gibi dolaylı yöntemlerle sorgulanan, ama aynı zamanda yeni uluslararası koşullar tarafından sıkıştırılan "Kemalizm" siyasi gericiliğin merkezi olarak direnmekte ve fakat aynı zamanda giderek belirginleşen biçimde çatlayarak "Kemalizm" içinden kendini yeni koşullara uyarlamaya çalışan bir yeni Kemalizm eğilimi oluşmaktadır.

Siyasal Parçalanma, Dağılma, Çözülme Eğilimi

Faşistinden sosyal demokratına, burjuva partiler dünyasında son on yılı aşkın sürece damgasını vuran ve devam eden parçalanma ve dağıl-

ma eğiliminin verilerini burada sayıp dökmek gerekmiyor. Bu eğilimin köklendiği gerçeklere işaret etmekte yarar var. Sömürgeci savaş koşulları yalnızca savaşı sürdüren güçleri, TSK ve polis- özel tim vb. kuvvetleri önplana çıkarttığı için değil, ama her şeyden önce sömürücü egemen sınıfların yönetim yapılanması içinde tutukları yerle parlamenter burjuva partileri, tarihin gündemine girmiş sorunlara temsilcisi, sözcüsü ve politik önderi iddia ve durumunda oldukları burjuvazi adına hiçbir çözüm getiremeyerek, git gide işlevsizleşmeye ve gereksizleşmeye başlamışlardır. Fakat bir yandan, son yarım yüzyıla egemen uluslararası statükonun parçalanması koşullarında yeniden yapılanamayışları, hem de süregelen biçimde devletin gündeminin odağını oluşturan sömürgeci savaş ve Kürt ulusal sorunu da devlet yönetimine egemen militarizmin farklı yönelimlerin oluşmasına fırsat ve olanak tanıması nedeniyle burjuva partiler ve politika esnafı arasındaki az çok anlam taşıyan farklılıkları, belirli ölçüde toplumsal gericiliğin en önemli odaklarından biri olan merkezi politik islâmın partisi RP+FP hariç silip ortadan kaldırmıştır.

Ayrıca vurgulanarak eklenmelidir ki, burjuva partiler ve siyaset dünyasındaki parçalanma ve dağılma eğiliminin derinliklerinde, yukarıda işaret edilen toplumsal bunalım gerçeği yatmaktadır. Toplumsal dokunun çözülmekte oluşu, burjuva partilerin de çözülmesini de koşullamaktadır. Burjuva partilerin ve ona bağlı olarak meclisin işlevsizleşmesi, hükümetleri de güçsüzlendirmekte, burjuva politikada doğan boşluk, egemenlik sisteminin diğer bazı kurumlarının iştahını kabartmakta, ondan da öte boşluğu dolduracak programlar ve hareket tarzını geliştirmeleriyle yanıtlanmaktadır.

Burjuva politika dünyası ve parti yapılarındaki parçalanma ve dağılma eğilimi devam etmektedir. Daha önemlisi, burjuvazinin bu eğilimin üstesinden gelebilecek değişiklik ve tedbirleri geliştirecek ve gerçekleştirecek güç ve yeteneği gösterememesidir. Bu ise burjuva politikayı daha güçsüz düşürmekte, her renkten burjuva parti ve kadroların çürümelerini derinleştirerek, burjuva politika dünyasını tam bir bataklığa dönüştürmektedir. Belirleyici çizgilerinden birisi de burjuva politikanın çözülmesi, işlevsizleşme-

Politika “Sınıfı”, Askeri Bürokrasi Çelişki

28 Şubat süreci kuşkusuz halen devam ediyor. Yaşanan son hükümet krizi döneminde de ve eğer gerçekleşirse 18 Nisan seçimleri sonrasında ilişkin plân ve hedeflere yansısı bu. Parlamenter burjuva partilerinin kendi iktidar alanını koruma ve genişletme eğilimi, diğer yandan askeri bürokrasinin kendi iktidar alanını önlenemez biçimde genişletmesi, sömürücü sınıfların egemenlik sisteminin bir çelişki ve çatışmasıdır. Diğer yandan işbirlikçi tekeli burjuvazinin düzenin egemen sınıfı olarak, parlamenter burjuva partilerinin ve askeri bürokrasinin politik egemenlik alanını daraltmak, daha sıkı ve güçlü biçimde kontrol altına alma eğilimi ve yönelimi, burjuva egemenliğin iç durumunun ağırlığını gösterdiği gibi, tablonun ilk anda ve yüzeyde görünenden çok daha karmaşık olduğu gerçeğini yansıtır.

28 Şubat sürecinde; işbirlikçi tekeli burjuvazi- askeri bürokrasi bağlaşması dikkate değer ve süreci etkileyen bir olgudur. Çünkü bu bağlaşma, bir bakıma işbirlikçi sermaye oligarşisinin egemen ve öncü çevreleri ile askeri bürokrasinin yalnızca RP-DYP koalisyonuna ve politik islama karşı hareket birliği değil; aynı zamanda genel olarak parlamenter burjuva partilerini hizaya sokmayı, gözden düşürüp yıpratmayı, güçsüzleştirerek daha kolay kontrol edilebilir ve yönetilebilir hale getirmeyi ve onların iktidar alanının daraltılmasını da hedefleyen bir özellik taşımaktadır. Fakat bu elbette ki, burjuva partilerin birer hizbi, kliği olmanın ötesinde anlamsızlaşan parlamenter burjuva partilerinin belli kesimlerini yedekleyerek, hatta öne çıkarıp onlar üzerinden politik manevralar vb. geliştirmeyi de kapsıyor.

28 Şubat sürecinin eseri olan ve geçtiğimiz Kasım 1998’de yıkılan üçbuçuk ortaklı koalisyonun askeri bürokrasiyle ittifakı ve konsensüsünün çelişkili karakteri de göz önünde tutulmalıdır. Çünkü üçbuçuk ortaklı koalisyon, yer yer çok açık biçimde askeri vesayeten rahatsızlığını yansıtmış, askeri bürokrasi ile çatışmak durumunda olmuştur. DSP’nin Gülen ve tarikatını açıkça savunan tavrı, keza koalisyon hükümetinin politik islama karşı mücadele tarz ve yöntemlerinde,

askeri bürokrasiyle farklı duruşunu zamanın Başbakanı Mesut Yılmaz’ın ağzından tanımlaması, Batı Çalışma Grubu’nun gereksizliğini ilan etmesi vb. olgular üzerinden atlanamaz. Ya da ANAP’ın dönem dönem generallerin öfkesini uyandıracak denli FP ile dirsek temasına girdiği bilinmektedir.

Seçim kararı, işbirlikçi sermaye oligarşisi-askeri bürokrasi ittifakına karşı parlamenter burjuva partilerinin bir atağı ve kazanımıdır. Seçimler üzerindeki iç mücadelenin kesinkes sonuçlanamamış olması, halen mücadelenin politik entrikalarla sürüyor oluşu, bu eğilimin seçim sonrası koşullar altında da varlığını sürdüreceğine işaret ediyor.

Yasallık, Kuralsızlık Karşıt Eğilimleri ve Sivil Faşist Sürülerin Tekrar Hareketlendirilmesi

‘93 konsepti olarak da kabul edilen, sömürgeci savaşın özgün evresinin ayırıcı özelliklerinden birisi de, faşist rejimin illegal faaliyetlerinin cumhuriyet tarihinin bütün zamanları açısından en tepe noktaya vardırılmasıdır. Sömürgeci savaşın, uyuşturucu ticaretini, kumar ve kara para ilişkilerini, çeteleşme özgürlüğü temelinde geliştiren burjuva devlet, çetelere dayanarak, sömürgeci savaş yasa ve kural tanımaz şekilde yürüterek, ulusal devrimin daha ileri sıçramasının önünü kesmeyi, onu sınırlandırmayı elbette esas savaş güçlerine dayanma temelinde çizilemiştir. Bu koşullarda çetelerin giderek kendi başına ve DYP odağında birleşerek bir alternatif iktidar gücü haline gelmeye başlaması, aynı zamanda çeteleşmenin devletin bütün kurumlarına ve dokularına sızıp kuşatmasını da getirmiştir. Devletin değişik kurum ve kesimlerinde klikleşmeler, devlet kurumları ve kadroları arasında güven krizi vb. oluşturmuştur. Devletin istihbarat ve güvenlik kurumları arasındaki uyumsuzluk, koordinasyonsuzluk ve çatışmalar, bürokrasi içindeki farklılaşma, bu dönemin devlete çıkarttığı faturanın bir bölümüdür.

Askeri klikle kısmen onun denetiminden çıkan polis aygıtı ve sivil bürokrasinin bir bölümü arasındaki ilişkilerin bozulması önemli bir

için daha az önemli hale geldi. ABD'nin "kontrol edilebilir istikrarsızlık" stratejisi bakımından belli bir değere hâlâ sahip olmasına karşın bu yine de böyledir. Keza, Batı'da devrimci önderlik altında halk devrimini yakın bir tehdit olarak görmeyen diktatörlüğün yönetici çevreleri için de politik islam stratejik bir yedek ve taktik araç olarak eski önemini kaybetti. Bu şartlarda politik islamın kontrolden çıkacak denli büyümesi, belli ittifaklar kurarak iktidarı istemesi, sömürgeci savaş koşullarında cephe gerisinde yaratabileceği çatlaklar, ulusal kurtuluşçu güçlerin dolaylı yedeği haline gelmesi olasılığının yarattığı tehdit vb. etkenler, ciddi bir iç çatışmayı gündeme getirmiştir.

Politik islam ile Kemalist militarizm arasındaki çatışma, sürecin belirleyici çizgilerinden birisi olma potansiyelini hâlâ taşımaktadır. Bu çatışmanın, politik islam ıslah edildiği, geriletildiği, güçten düşürüldüğü ölçüde önemini kaybedecektir. Hükümetten uzaklaştırılması ya da düşürülmesi, RP'nin kapatılması ve bir kısım yöneticilerine politik yasaklar getirilmesi, 8 yıllık eğitim vb. ile politik islama önemli ideolojik, stratejik ve taktik darbeler indirilmiştir. Politik islamın partisi geri çekilme ve savunma çizgisine itilmiş ve hatta politik rüşünü ve meşruiyetini, devletin yönetici çevrelerine kanıtlama ve kabul ettirme sorunuyla yüz yüze bırakılmıştır.

28 Şubat sürecinin politik islamın toplumsal etkisi ve toplumdaki desteği üzerinde ne denli etkili olduğu nesnel olarak denetlenabilir şekilde henüz açığa çıkmış değildir.

Generaller, 28 Şubat süreci ile RP-DYP ittifakına karşı bir iktidar mücadelesi yürütmüştür. Bunu "laik-şeriatçı" farklılığı gerilim ve kutuplaşması üzerine oturtması; ilkin bu ittifakın zayıf karnının burası olması nedeniyledir, fakat elbette ki, generallerin yürüttükleri iktidar mücadelesine toplumsal ve siyasal meşruiyet kazandırmak için de buna ihtiyaç vardır. İktidar alternatifi her güç birleştirici ilkelere gereksinim duyar, laiklik sorunu hem devletin ilkesel temeli bakımından ve hem de toplumsal kriz bakımından da generallerin alternatif birleştiricisi olarak önemlidir. Generallerin "laik-şeriatçı" farklılığını, ilerici yığınları ve politik güçleri yedekleyebilecek

potansiyel olanağı, şeriat tehlikesini abartarak, "laik-şeriatçı" kutuplaşmasını dayatarak kullandıkları sol liberal ya da ilerici bir kısım güçlerin, MGK ya da politik islamla dolaylı dolaysız ittifaklara yönelerek birine ya da diğerlerine yedeklenmeleri önemle vurgulanmalıdır.

Egemen sınıfların bu iç iktidar mücadelesi, esas olarak iki döneme ayrılabilir. 28 Şubat'tan RP-DYP hükümetinin yıkılışına kadar geçen süreç ve sonrası, 18 Nisan seçimlerine değin uzanan süreç. Seçimler sonrası ise, yeni bir dönem olacaktır. Birinci dönemin belirleyici özelliği, RP-DYP hükümetine karşı, Genelkurmay'ın açık, dolaysız savaşımıdır. Fakat yine de bu, biline gelen askeri darbelerden birisinin tekrarı değildir. Her ne kadar, 28 Şubat, '82 Anayasa'sının öngördüğü yönetim biçiminin iflasının ilanı demekse de, yine de bu iflasın eski geleneksel biçimleriyle ya da "klasik" bir askeri darbe biçiminde cereyan etmemesini olanaklı kılan '82 Anayasası'dır.

Birinci evrede generaller, "laik-şeriatçı" gerginlik ve kutuplaşmasını tırmandırarak meclis ve RP-DYP hükümeti üzerinde yaptığı baskı ile sonuca gittiler; sonuç RP-DYP hükümetinin yıkılması; DYP'de bir çatlağın yaratılması ve CHP destekli ANAP- DSP-DTP Koalisyonunun kurulması oldu. İlk evre böylece tamamlandı; generallerle uzlaşma organı olarak MGK yeniden işlevlendi. Fakat, DYP'ye ve politik islama karşı generallerin iktidar mücadelesi durmadı.

İkinci aşamada, politik islama karşı harekete geçirilmiş olan yedekler önplana çıkartıldı. Askeri kliğin vesayeti altındaki hükümet, üniversiteli bilim çevreleri, sivil bürokrasi, sendikalar vb. İkinci evrede, askeri klik ile kendi programını dayattığı yedekleri -özellikle hükümet- "çatışmasız, çelişkisiz bir birlik" içinde olmadılar. Koalisyon, askeri vesayetten hoşnutsuzdur; dahası politik islama karşı mücadele tarz ve yöntemlerinde kamuoyu önünde tarif edilmiş ayrılıklar vardır. Bu ikinci aşamanın 18 Nisan seçimlerine kadar sürecek dönemi kapsayacağı açıktır. Askeri klik süreci uzatmak istemişse de (seçimlere karşı çıkışı bu anlama gelir) parlamenter burjuva partileri aldıkları seçim kararıyla, bu noktada generallerin planını bozmuştur.

işlevini büyük ölçüde yitirmesi sonucu doğan boşluğu doldurmak üzere burjuva cepheye arayışlar da belirginleşmeye başladı. Resmi söylemin korunduğu Kemalist cila bu gerçeği değiştiriyor. Sözkonusu yönelimler içerisinde, 2. cumhuriyetçilik, politik islam, bir ara neredeyse devletin resmi ideolojisi mertebesine yükselmeye doğru tırmanan Türk-Islam sentezinden sonra, şimdi Kemalizmin yeni bir yorumundan veya bir kısım kemalistlerin, kemalizmi yeni duruma, döneme, önümüzde uzanan süreçlere, değişen dünya koşullarına ve sorunlara uyarlama çaba ve yönelimi belirginleşmektedir.

Bu açıdan IP-Aydınlık, Atatürkçü Düşünce Derneği ve Cumhuriyet gazetesi çevresinin az çok koordineli çabaları dikkat çekicidir. Bu, bir kısım üniversite çevreleri, orta kademe sendika bürokrasisinden değişik partilerin il, ilçe örgütlerine nispeten yaygın bir ilgi, yönelim ve katkı görmektedir.

Bu yeni Kemalist yönelim, her şeyden önce 28 Şubat süreciyle bağlıdır. Generallerin, RP-DYP hükümetine karşı başlattıkları ve “laik-şeriatçı” ayrımı ve kutuplaştırmasını geliştirme üzerine oluşturdukları iktidar stratejisi, yeni Kemalist yönelimi mahmuzlamıştır. Yeni Kemalist akım, politik islama karşı militarizmin temsilcisi olarak caka satmaktadır. Politik islama ve dine karşı burjuva çizgide bir mücadele öngörülmemekte ve geliştirilmeye çalışılmaktadır. Burjuva aydın tabakanın en geniş kesimlerinin doğasına uygundur bu yönelim. Cumhuriyet gazetesi çevresinden ve keza üniversite çevrelerinden yaygın ilgi ve destek görmesi de bunu doğrular.

Politik islama karşı tavrı yeni Kemalist eğilimin dinsel gericiliğe karşı burjuva liberal duruşunu yansıttığı gibi, bu onun 2. cumhuriyetçilikten temel bir ayrımı da olmaktadır.

Kürt ulusal sorununu, “etnik sorun”, “kültürel sorun” derekesine indirgeyerek, “alt kimlik” kavramı çerçevesinde kalan bir burjuva “çözümü” kapsayan ve başlıca hatları henüz netleşmemiş bir duruşu benimsemektedir yeni Kemalizm. Ki, hemen burada da yolu militarizmin açtığını görmek gerekir. Milli Güvenlik Siyaset Belgesi, “kamusal alana kaymamak koşuluyla, mahalli ve kültürel özelliklerin gelişmesine yönelik düzen-

lemeler yapılmalıdır” diyordu. Yeni Kemalist eğilim kendini burada buluyor, buradan güç alıyor. Ama tarihsel bir perspektifi de geliştirmeye, M. Kemal’in Kürt ulusal sorununda cumhuriyet öncesi de denilebilecek işgale karşı savaş yıllarındaki Kürt egemen sınıflarıyla ittifak tavrıyla ilişkilenebilir çalışıyor. Henüz belirginleşmemiş olsa da, Türk burjuva milliyetçiliği ile Kürt burjuva milliyetçiliği arasında, Türk ulusunun ayrıcalıklarını esas olarak koruyan bir işbirliği, bir ittifak arayışının temellerinin atılmaya çalışıldığına dikkat çekmek yanlış olmayacaktır.

Yeni Kemalizmin diğer bir özelliği ise özelleştirmeye karşı duruşudur. Hiç kuşkusuz bu, burjuva devletçi çizgide bir tavır alıştır. Bu, yeni Kemalizmin 2. cumhuriyetçilikten ayırım çizgilerinden birisidir.

Yeni kemalizmin, neoliberalizmin ve globalizmin programı karşısında, ulusal devleti savunma çizgisinde bir duruşu vardır; bu ise doğası gereği, egemen işbirlikçi teknelci burjuvazi ve işbirlikçi kapitalizmin bilinçli, gönüllü savunusundan başka bir şey değildir. Komünist ve devrimci çizgi bakımından yeni emperyalist düzenin özeti olan globalizm ve neoliberalizme karşı duruş ile bizzat emperyalizmle işbirliğinin ve emperyalist sisteme eklenmesinin aracı olan ulusal devleti savunma çizgisine oturan karşı duruş arasındaki ayırımın aydınlatılması ve derinleştirilmesi, yığınlara gösterilmesi yaşamsal bir önem taşımaktadır. Aynı duyarlılık, özelleştirmeye karşı mücadele çizgisi bakımından da muhakkak gösterilmelidir.

Yeni Kemalizm militarist niteliğine karşın, orta burjuvazinin bir bölümünün burjuva liberal eğilimini yansıtmaktadır. Bu eğilim, bir yandan dinsel gericiliğe karşı duruşun ve Kürt ulusal sorununda, en geri burjuva “çözümü” benimseyişin ve diğer yandan emperyalizme çok zayıf da olsa burjuva çerçevede bir karşı çıkışın sonucudur. Yeni Kemalizmin devrimci gelişmenin önündeki reformist barikatlardan birisi olduğundan kuşku duyulamaz. Potansiyel gelişme olanakları da dikkate alındığında yeni Kemalist eğilimin ideolojik olarak yığınlara sergilenmesi, politik olarak teşhir ve tecrit edilmesi görevinin önemi açığa çıkmaktadır.

olgudur. 28 Şubat süreci, bu bağlaşma ve uyumu tekrardan inşa etmeyi de kapsar. Bu sivil bürokrasi içinde, askeri bürokrasiye biat etmeyenlerin tasfiyesi biçiminde sürmektedir. Zaman içinde, belli tasfiye ve düzenlemelerle birlikte, istihbarat örgütlerinin koordinasyon ve uyumu sağlanmıştır.

Sözkonusu sürtüşmenin ilkesel bir anlamı ve önemi de vardır. Devletin yasa, kural tanımaz keyfiligi ile devletin yasa ve kurallara bağıllığı, yani yasallık, bürokrasi içerisindeki çatışan eğilimler olarak açığa çıkmıştır. RP-DYP koalisyonunun tasfiyesinden sonra, yasallık eğilimi güçlenerek gelişmiştir. Bu eğilimin güçlenmesi devlet yaşamında istikrar arayışını da yansıtır. Devlet faaliyetlerinde yasallık eğiliminin güçlenmesi, giderek MGK karar ve politikaları düzeyine çıkartılmış, bir yandan çetelerin belirli ölçüde tasfiyesi boyutuna ve devlet yaşamında politik islamın tasfiyesine yönelirken, diğer yandan sokağa, yığınların özgürlük mücadelesine ve fiilen elde ettiği ve genişlettiği özgürlük alanlarına katı tasfiyeciler saldırıyı kapsamıştır. Kitlesele basın açıklamalarına ve özellikle Cumartesi analarına sistematik saldırı, bu bakımdan oldukça anlamlı ve önemli göstergelerdir.

Yasallık eğilimi asla demokratikleşme şeklinde anlaşılabilir. Faşist rejimin zulmünü kulasızca tırmandırmasının devlet yaşamını zaafa uğratan ve kendini de vuran boyutlara ulaşması nedeniyle ve bu araç geride kalan süreçte özgün işlevini yerine getirip gereksizleştiği için, illegal faaliyetlerin daraltılıp yasallığın güçlendirilmesi, faşist rejimin bir başka biçimde, işçi sınıfı ve emekçi yığınlara, özgürlük isteyen güçlere karşı katılaşmayı sürdürmesi anlamına gelmektedir. Bu, yasal alanın daraltılmasıyla da el ele sürmektedir.

Yasallığın güçlendirilmesi, faşist rejimin önümüzdeki sürece hazırlığı bakımından da anlamlıdır. Ekonomik ve toplumsal kriz koşullarında, özellikle kitlesele işçi kıyımı terörüyle birlikte kentlerde büyüdüğünü tahmin ettikleri sosyal patlamalar tehlikesinin önünü bu çizgide kesme ve göğüsleme hazırlığıdır.

Devletin yasadışı faaliyetlerinin daraltılması ve yasallık eğiliminin güçlenmesi; devletin

devrimci ve ilerici politik ve toplumsal güçlere karşı savaşında sivil faşist hareketlerden yararlanma; sivil faşist hareketleri hareketlendirme ve ön plana çıkartma taktiğine başvurmasını gündeme getirmektedir. Son birkaç yıllık dönemde üniversiteler ve varoşlar başta olmak üzere sivil faşist çetelerin saldırılarında çok belirgin bir artış ve tırmanma yaşanmaktadır.

İrkçı, sivil faşist grupların tepelenmesi, üst merkezlerinin tahribi, özellikle varoşlardan sürülmeleri, özgürlük mücadelesinin güncel sorunları olarak ihmal edilemez devrimci görevidir. İrkçı faşist gruplara karşı oldukça enerjik, tepeleyip dağıtmayı hedefleyen devrimci pratik, halklarımızın kardeşlik bayrağını gerçekten yüksekte tutma açısından büyük önem taşır.

Devletin ırkçı faşist mihrakları hareketlendirmesinin bir diğer nedeni ise, Kürt ulusal kurtuluş mücadelesini marjinalleştirme çabalarıdır. Ulusal hareketin tarihine Roma yürüyüşü olarak geçen dönem bu bakımdan oldukça çarpıcıdır. Faşist diktatörlüğün kontrollü şekilde “Türk-Kürt” gerilimini ve kutuplaşmasını özellikle tırmandırma politikasının hazır güçleri olarak, ülkücü, nizam-ı alemci, ırkçı faşist odakları derhal ırkçı faşist reaksiyon hareketinin başına geçmişler, katliamlar ve linçler tezgahlamışlardır.

Bu konuda işaret edilmesi gereken diğer bir nokta ise, devletin Kürt ulusal sorununda oldukça ufak tefek ödünler vermeyi kapsayan adımlar attığı koşullarda, ırkçı faşist güçlerin, devletin politikalarının uygulayıcısı; diğer burjuva güçlere karşı bir tehdit oluşturmalarıdır. Hatta sözkonusu koşullarda ırkçı mihrakların karşıdevrim içinde ciddi bir çatlağa yol açmaları ve bunun yaygın sert çarpışmaları gündeme getirmesi olasılığı vardır. Fakat, bu durumda da hem sivil faşist güçlerin ve hem de burjuva devlet aygıtının resmi güçlerinin yurtsever ve devrimci güçlere karşı savaşı kesintisiz sürdüreceklerinden kuşku duyulamaz.

Yeni Kemalizm

Kemalizmin, özellikle ve esas olarak Kürt ulusal devrimi tarafından geri dönülmez biçimde parçalanarak, ideolojik hegemonya aracı olarak

ra, Türkiye-İrak ilişkilerinin belirgin biçimde gerilmekte oluşu, bir bakıma da sözkonusu sürecin sonucudur.

Kürt ulusal hareketinin, Türkiye'nin uluslararası ittifaklarını hedef alan hareketi henüz amacına ulaşmamış olmakla birlikte, yine de faşist rejimin Avrupalı emperyalistlerle süregelen ittifaklarını zorlamaktadır. Diktatörlüğün yönetici çevreleri, efendileri ABD emperyalistlerinin müdahale ve desteği sayesinde durumun bir ölçüde kurtarabilmişse de bunun faturasının ABD-İsrail ittifakına daha sıkı sarılmak, daha muhtaç ve bağımlı hale gelmek olduğu ve olacağı açıktır. Incirlik'ten kalkan Amerikan uçaklarının Irak'ı vurmasına, diktatörlüğün yönetici çevrelerinin hiçbir itirazda bulunmaması bu bakımdan anlamlıdır.

Diktatörlük, emperyalist dünyadan Kürt ulusal hareketine karşı aldığı desteğin sınırına gelmiştir. Kürt ulusal sorununda izleye geldiği çizgide inat etmesi, Avrupalı emperyalistlerle ittifakını zorlamaktadır, ki bu, uluslararası ilişkilerin belirgin şekilde zayıflaması ve içe kapanma eğilimini beslemekte ve güçlendirmektedir. Diğer yandan yukarıda işaret edildiği gibi bu, ABD-İsrail ittifakına daha bağımlı ve muhtaç hale gelmesini koşullandırmaktadır.

Roma süreci bir bakıma diktatörlüğün nedenli zaaf ve çaresizlik içerisinde olduğunu da açığı çıkartmıştır. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in ağzından dünyayı "etnik temizlik"le tehdit etmesi, diktatörlüğün gücünün değil, zaafının göstergesidir. "Türk-Kürt" kutuplaşmasının ırkçı, faşist sürülerin en üst düzeyde kullanılarak/tırmandırılması, her an kontrolden çıkması tamamen mümkün olan politika tam anlamıyla ateşle oynamaktır. Diktatörlüğün uyguladığı Suriye krizi ve onu takip eden konrollü ama her an denetimden çıkma potansiyeli taşıyan "Türk-Kürt" kutuplaşması politikaları, ne kadar sıkıştığının göstergeleridir.

Marksist leninistlerin devrimci stratejinin sorunları içerisinde, işbirlikçi egemen sınıfların ve uluslararası destekçilerinin devrimin güçlerini parçalamak, hedef şaşırtmak, yedekler kazanmak vb. amaçlarla, "laik-şeriatçı", "Türk-Kürt" gibi tarihsel, ulusal ve dinsel farklılıkları kullanarak

politik manevralar yapabileceğine dair kestirimleri bütünüyle doğrulanmıştır. Yalnızca teorik düşüncenin değil, devrimci strateji ve taktiğin, karşıdevrimin politik manevralarını etkisizleştirilmesi, devrimci hazırlık ve ilerleyişin can alıcı çözümü gündeme giren sorunları olarak ortaya çıkmış bulunuyor.

MGK'nın Seçimler İçin Netleşen Hedefleri

İşbirlikçi sermaye oligarşisi ile militarizm ittifakının hâlâ manevra yapması olanaklıysa da burjuva politika geri dönülmez biçimde seçim sathı mailine girmiş görünüyor. TÜSIAD ve Genelkurmay'ın istikrar arayışlarına yanıt vermeyeceği veya parlamenter burjuva siyasetinin yeniden yapılanmasının bu cephesinde-özledikleri ve istedikleri düzenlemeleri gerçekleştiremeyecekleri için ya da burjuva cephenin durumunu daha da zorlaştıracak sonuçların çıkması olasılığını bile bertaraf edemedikleri için seçimlere karşı çıktıkları göz önünde tutulduğunda seçim kararı ve hazırlığı, işbirlikçi sermaye oligarşisi generaller ittifakına karşı parlamenter burjuva partilerinin direnişi ve onların bazı hesap ve planlarına çomak sokulması anlamı taşıyor.

DSP azınlık hükümetinin oluşum sürecinde izlenen taktikler, manevralar vb. göz önünde tutulduğunda şu önemli gerçekler vurgulanabilir.

MGK politikalarının; a) DYP ve FP arasındaki ortaklığı, ittifakı bozmayı dağıtmayı hedeflediği, b) Milletvekili erken genel seçim kararından dönülmesini, seçimlerin iptalini, c) Yerel seçimlerin iki turlu hale getirilerek FP'nin belediyelerden tasfiyesini ve HADEP'in Kürt illerinde ve beldelerinde kazanabileceği seçim zaferinin önünü kesmeyi hedeflediği açığa çıkmıştır.

Son hükümet krizi döneminde, burjuva politikanın iç çalkantı, dalaş ve çatışmalarında, seçimler sonrasına ilişkin hedef ve planlar yönlendirici olmuştur. Bu, yalnızca yukarıda MGK politikalarının güncel bazı yönlerini yansıtan nedenlerle ilintili değil; genel tablodan çıkıyor. Bülent Ecevit'in başbakanlığı ve DSP'nin hükümet partisi olması yolundaki öncelik ve ısrarı anlamlıdır. Bu koşullarda, MGK'nın seçimlerden

Sınıf İşbirliğinin Yeni Düzeyi

Komünist ve devrimci basının beşli çete olarak tarif ettiği “sivil” inisiyatif, 28 Şubat sürecinin bir eseridir. Fakat bu gelişmeyi yalnızca militarizm ile açıklamak doğru olmayacaktır. Beşli çete, militarizm ve işbirlikçi sermaye oligarşisinin toplumsal hegemonya araçlarından biridir.

Burada işbirlikçi sendikal hareketin yeni bir düzeyi ile karşı karşıyayız. Bu yeni düzey, her şeyden önce yeni DISK gerçekliği ile bağlıdır. Sınıf işbirliğinin yeni düzeyi; sermayeye ve onun egemenlik aracı devlete ideolojik, politik ve ekonomik bağımlılığı, yani sendikal hareketin bütün düzeylerde çok sınırlı da olsa var olan özerkliğini, bağımsızlığını bütünüyle yitirmesini ya da tamamen tasfiyesini kapsar. Bunun şekillenmesi sürecinin tipik bazı unsurlarını vurgularsak: ‘80 sonrası gelişen işçi kitle hareketinin devrimci dinamikleri Türk-İş’i kendisine, geleneksel çizgisinden uzaklaşmaya, devletten bağımsızlaşmaya başladığı görüntüsünü vermeye zorladı. Önü açılan DISK, böyle bir süreçte “çağdaş sendikacılık” çizgisi ile devreye girdi. Sermayenin yeni uluslararası eğiliminin sendikal harekette yansımaları olan “çağdaş sendikacılık”, sendikal hareketin ‘60’lı, ‘70’li yıllardaki kazanımlarına canevinden saldırdı. Ideolojisizlik yüceltisi ile globalizme ve yeni liberalizme teslimiyet, işçi sendikalarının sermayeden ve kapitalist devletten bağımsızlığı anlayışının tasfiyesi, DISK eliyle gerçekleştirildi. Sınıf işbirliğinin yeni düzeyi, DISK’in yaşadığı geriye düşüşü kapsayan teslimiyetin sonucudur. Sermayenin DISK’ten DISK patronlarını kullanarak bir kez daha intikam aldığıdır bu.

Koşulları DISK’in teslim alınması ve dönüşümüyle hazırlanmış yeni işbirlikçi çizgi, son şeklini generallerin 28 Şubat programıyla aldı. Bu bakımdan beşli çete bir militarizm yapımıdır. İşbirlikçi sermaye oligarşisi ile militarizmin, işçi sınıfı hareketini kontrol ve maniple etme, en geniş yığınları hegemonya altında tutma, faşist askeri vesayet rejimine rızalarını hazırlamanın aracıdır.

İşçi sendika konfederasyonlarının “sivil

inisiyatif”ten çıkması, “sivil inisiyatif”in beşli çetenin dağıtılması, işçi hareketinin en önemli hedeflerinden biri olmalıdır. Sendika ağalığı ve bürokrasisinin işbirlikçi tekelci burjuvazi ve militarizmle girdiği işbirlikçiliğini kırmak, asıl darbeyi sınıf işbirliğine, oportünizme indirmek, işçi sınıfının bağımsızlaşmasının, hareketin sınıf mücadelesi temelinde gelişmesinin en önemli ve birinci koşuludur.

Meclisin, burjuva partilerin saygınlığının dibe vurduğu koşullarda; “sivil inisiyatif” gibi sınıfsal işbirliği araçlarını sermaye ve militarizmin toplumsal hegemonyasını yeniden üretilmesinde çok önemli roller oynadığını görmemek körlük olur. Sendikal hareketin tabanından, taban ve orta kademe örgütlülüğünden konfederasyon merkezlerine karşı geliştirilecek yaygın kitlesel baskıyla beşli çeteyi dağıtmak hiç de zor değildir.

İçer Kapanma Yönelimi

Son ayların belirleyici birkaç olayının çözümlenmesi, faşist rejimin iç ve uluslararası durumunun anlaşılması bakımından anlamlı görünüyor.

İlki, diktatörlüğün Suriye’ye yönelik kriz politikasıdır. Suriye ile ve onunla bağlı olarak bölgesel bir savaşı da göze alan kriz politikasını uygulayabilmesi, Amerika ve İsrail’le son yıllarda gelişen ittifak temelinde, ama ancak Amerika’nın Güney Kürdistan politikasındaki yeni atağı sayesinde olanaklı olabilmektedir. Bu anlaşmaya diktatörlüğün itiraz ettiği, kuşku ve güvensizlik içinde olduğu biliniyor. Fakat, Türkiye’nin bu anlaşmayı kabullenmesinin, boyun eğmesinin karşılığı ulusal devrimin boğazlanması ve PKK’ye karşı geniş çaplı tasfiye hareketi için gerekli Amerikan ve İsrail desteği anlamına gelmektedir. Türkiye için daha acil birinci derecede önemli ve yaşamsal olan da budur.

Suriye’ye karşı geliştirdiği kriz politikası bir yandan onun sıkıştıkça saldırganlaştığını, bölge için, komşu ülkeler ve halklar için büyüyen bir tehlike haline geldiğini gösterirken, diğer yandan uluslararası ilişkilerinin daralmasını getirmektedir. Nitekim, ABD-İngiliz emperyalistlerinin Irak’a yönelik son saldırılarından son-

saldırısını püskürtürken fabrika işgaline başvurular ve kazandılar. Burjuvaziye üretim yapma, direnişi aylarca sürdürerek boğma; sendikacılara ise kayıtsızlık ve teslimiyeti dayatma şansı tanımadılar. Buna karşın işçi sınıfına, emekçilere ve gençliğe moral ve maddi dayanışma olanağı yarattılar. SEKA kazanımıyla fabrika işgali yöntemi, geniş işçi kitlelerinin dikkatini çekti ve bu eylem biçimine başvurma eğilimini güçlendirdi.

Yasal grevlerin son yılların en düşük seviyesine indiği, devletin grev yasaklamalarının ise 97'yi aştığı ve sendikali işçi sayısının ciddi oranlarda azalmayı sürdürdüğü '98 yılında patlak veren yasadışı direniş ve gösteriler içinde SEKA'daki fabrika işgali dışında, '99'u mayalayan çıkışlardan biri de Bursa, İstanbul ve İzmir'de toplam on fabrikadaki Türk Metal'e üye işçilerin istifa eylemleriydi. Faşist örgütlenmenin ve kontrgerilla kadrolaşmasının en sivri örneğini teşkil eden, yetkili olduğu işyerlerinde geniş bir muhbir ağı kurmuş bulunan ve patronlar için kraldan daha kralcı bir konumda duran Türk Metal'e karşı geliştirilen üyelikten istifa, yürüyüş ve gösterileri, sınıf içinde büyüyen öfke ve arayışın en önemli ifadesi oldu. Devrimci önderlik boşluğu koşullarında DISK ve Birleşik Metal-İş'in en aşağılık düzeye varan kayıtsızlık ve kaçışı nedeniyle, ayağa kalkan işçi bölükleri Türk Metal'in işini bitiremediler, fakat çok uzun yıllardır ilk kez fabrikalardan sokaklara taşındıkları bir mücadele cüreti geliştirerek kendi kafalarındaki setleri yıktılar.

'98 boyunca işten atma terörü dışında patlak veren yasadışı direnişler ve yasal mitinglerin ana konusu özelleştirmeydi. Ankara'da 50 bin, İzmir'de 25 bin kişilik mitinglerin dışında, Antep, Muğla, Akhisar, Malatya, İstanbul, Izmit gibi kentlerde işyeri ya da işkolu düzeyinde işbirakma, yürüyüş, işgal türü eylem biçimleriyle özelleştirme protesto edildi. Fabrika ve işletmelerin satışının durdurulması istendi. Merkezi ve birleşik bir nitelik kazanamayan bu eylemlere karşın özelleştirme büyük ölçüde sürdü. ESK yoluyla işçi sendika konfederasyonlarını IMF ve işbirlikçi sermayenin politikalarının sözcüsü haline getiren faşist diktatörlük, 16 Ekim 1998'de Resmi Gazete'de "34 Kamu iştirakının 18 ayda özelleştirileceği" kararını yayınladı.

'99'a kitlesel işsizliğin ürkütücü boyutlara ulaştığı, sendikal örgütlülüğün neredeyse küçük bir azınlığın ayrıcalığı haline geldiği, işçi sınıfının sendika ağa ve bürokrasisine güveninin iyice zayıfladığı, geniş işçi bölükleri içinde öfkenin ve mücadele arzusunun biriktiği koşullarda giriyoruz. Sorun, işçilerin saflarında birikmiş patlayıcı maddelerin tutuşturulması ve kazanımları yoluyla mücadele, istek ve kararlılığının, en büyük özverileri göze alma ruh halinin pekiştirilmesidir.

Alışlagelmiş eylem biçimlerinin, miting, yürüyüş gibi yöntemlerin, ateşleyici rolü oynamasını beklemek boş bir hayal olacaktır. İşçi sınıfının %90'ının sendikal örgütlülüğün dışında bulunduğu, MESS, TISK gibi patron sendikalarının ve bugün burjuvazinin ajanlarının yönetiminde bulunan Türk-İş, DISK ve Hak-İş gibi işçi konfederasyonlarının sınıfı kuşattığı, faşist yasaların işçilerin ellerini kollarını bağladığı, fabrika önu tekil direnişlerin uzun bir sürece yayılarak boğulduğu koşullarda, bölgesel-birleşik işbirakımı veya tek tek fabrika işgalleri dışındaki mücadele biçimlerinin gelişmeyi, örgütlenmeyi ve sıçramayı sağlayamayacağı aşıkardır. Böyle bir süreçte işçi birliklerinin inisiyatif alması ve yaygınlaşıp kökleşmesi ile fabrikalarda, işletmelerde komiteler kurulması bütünüyle olanaklıdır.

İşçi sınıfı saflarında Türk şovenizminin etkisinin gücü hâlâ büyüktür. Roma sürecinde görüldüğü gibi işbirlikçi sermaye, mevcut konfederasyonların ve bağlı sendikaların ezici çoğunluğunu ırkçı-faşist topyekün savaşın basit bir figüranı haline getirmekte hiç zorlanmamaktadır. Önümüzdeki dönemin başta gelen görevlerinden biri de, Türk işçilerinin üzerindeki şovenist etkiyi kırıp etkisizleştirmek için halkların kardeşliği, eşitliği ve özgürlüğü temelindeki eğitim ve ajitasyon çalışmasını yoğunlaştırmayı sürdürmektir.

Emekçi memur hareketi, sahte sendika yasasının burjuva meclisten geçişini engellediği 4-5 Mart direnişiyile '98'in bütünüyle kaybedilmesini önledi. Ne var ki 4-5 Mart'ın örgütlenip başarılı kılınmasına önderlik eden devrimci memurlar KESK'in, burjuva ve küçük burjuva reformist güçlerin oluşturduğu gerici blokun yönetimine girmesine engel olamadılar. Bu

hiç değilse DSP ve ANAP'ın ağırlığını/bel kemiğini oluşturacağı bir meclis çoğunluğunu ve dolayısıyla bu iki partiye dayalı bir hükümeti tercih ettiği açığa çıkmıştır. Hükümet partisi olarak seçime gitmesini sağlamak, bu koşullarda MGK'nın Bülent Ecevit ve DSP'ye büyük destek vermesi anlamına geliyor. Çünkü bu, aynı zamanda CHP'nin seçimlere ilişkin planlarına da indirilmiş çok ağır bir darbedir. 18 Nisan seçim kararının asıl aktörü olan CHP'nin, '98 yazındaki hesaplarının bozulduğu, kontrpiyede kaldığı rahatlıkla söylenebilir.

Hükümet krizi döneminde, DYP ve FP'nin ayrı ayrı ve birleşik tavırları, atraksiyon ve taktikleri hem bu iki partinin ortaklığının ve hem de FP'nin MGK (daha doğrusu generaller) ve devlet nezdinde kabul edilebilirliğini, meşruiyetini dayatmayı hedefliyordu. Tansu Çiller ve DYP, son anda yaptıkları manevra ile, bir yandan düpedüz DYP-FP ortaklığını ve DYP'yi hedefleyen MGK politikasının daha uç biçimini, yani Yalım Erez başkanlığında hükümet kurulmasını önlemiş ve hem de, milletvekili erken seçimlerinin iptali olasılığını zayıflatmıştır. Diğer yandan, T. Çiller'in manevrası ile DYP-FP ittifakı bir ölçüde zayıflasa bile, FP'nin "meşruiyeti" bakımından belli bir ilerleme de sağlamıştır.

28 Şubat sürecinde militarizm ve sermaye oligarşisinin oluşturduğu bağlaşma, parlamenter burjuva partilerinin ANAP ve DSP kesimini (ve DTP'yi) de yedekleyerek/içine alarak genişlemiştir. Diğer kimi kesim ve güçlerin yanısıra, beşli çetenin oluşturduğu sivil inisiyatif de bu ittifaka dahil edilmiştir. Militarizmin iplerini elinde tuttuğu, kendi içinde çelişkileri de barındıran bu cephenin seçimlerdeki hedefleri şunlardır:

Merkez sağ için ANAP, merkez "sol" için DSP, adres olarak benimsenmiştir. FP üzerindeki "anti-şeriatçı" baskı, terbiye etme, dönüştürme çizgisi, kontrolden çıkma ve politik iktidarı isteme cüreti gösteren, başında generallere kafa tutmaya, açık çatışmaya yeltenen generaller kadar iktidar düşkün ve gözü dönük T. Çiller'in bulunduğu DYP'nin olabildiğince zayıflatılması politikasına, şimdi artık CHP'nin "kontrollü" zayıflatılmasının da dahil edildiği söylenebilir.

FP'nin belediyelerden olabildiğince tasfiye-

si, HADEP'in muhtemel yerel seçim zaferinin önlenmesi ve genelde sandıktan Avrupa başta olmak üzere bütün dünyaya Kürt sorununu, toplumsal ve politik olarak marjinalleştirdiğini ilan edebileceği bir sonucun çıkmasını sağlamak. Hiç kuşkusuz MGK için en önemli seçim hedefi, seçimlerden bütün dünyaya Kürt sorununu marjinalleştirdiğini ilan edebileceği bir sonucu elde etmektir. Bunu görmeyen, hesaplamayan politikaların devrimcilik, halkların kardeşliği, antişovenezim vb. bakımlardan olduğu gibi, proletaryanın bağımsız devrimci güçlerinin geliştirilmesi çalışmasının bütünü bakımından da herhangi bir değeri yoktur.

İşçi Sınıfı ve Ezilenler Cephesinin Başat Gerçekleri

'98 yılı boyunca işçi sınıfı hareketi içinde tekil direnişler yine baskın unsur olurken, deri işçilerinin birleşik mücadelesi ve metal işçilerinin faşist Türk Metal'e karşı birleşik isyanı, bu zeminde geleceği mayalayan ögeyi oluşturdu.

Aynı biçimde mevcut koşullarda genel olarak işçilerin yenilgisiyle sonuçlanan tek tek fabrika önü direniş eylemleri '98'de de sürdü. Daha çok sendikal örgütlenmeyi engellemeye dönük işten atma terörüne karşı geliştirilen bu mücadeleler, işçi sınıfının ve emekçilerin diğer bölüklerinin güçlü desteğinden yoksun kalınca sönüp gittiler. Çünkü sınıf mücadelesinin bugünkü koşullarında fabrika önü tekil direnişlerin üretme engel olmak, burjuvalara ciddi bir ekonomik-mali fatura çıkarmak gibi bir işlevi bulunmuyor. Ciddi özveriler ve büyük bir inatla yürütülen bu pasif karşı koyuş, aynı zamanda sendika ağa ve bürokratlarının açık kayıtsızlığı ve ihanetiyle yüz yüze geliyor. Aylar boyu korunan direnç, giderek mali sıkıntılara ve umutsuzluğa teslim oluyor, çözülüp sönüyor. Eylem biçimi, işçiyi vuran bir bumeranga dönüşüyor.

'97'de Bursa-Mudanya'daki Siemens işçileri faşist Türk Metal Sendikası'nın sahte üyelik yoluyla yetki alma girişimini boşa çıkarırken, aslında işçi sınıfına dönemden çıkışım eylem biçimini de göstermişlerdi: Fabrika işgali. SEKA işçileri, çalıştıkları fabrikaya dönük özelleştirme

oldu. Başta İzmir, Adana, Ankara, Bursa gibi sanayi kentleri olmak üzere, varoşlar çeşitli gösteri ve mitinglere güç aktarmalarına karşın kendi zeminlerinde Newroz dışında büyük çaplı ve etkili bir eylem yeteneği geliştiremediler. Bu alandaki büyük potansiyeli büyük güce çevirecek örgütsel adımlar atılmadı. Buna karşın devlet, varoşlardaki otoritesini güçlendirecek çalışmalarını sistematik olarak sürdürüyor. Diktatörlüğün emekçi semtlerde devrimci gelişmeyi engelleme planının '98'deki ana halkasını yine faşist devlet terörü oluşturdu. Polis ablukası, gözaltı, işkence ve tutuklama dalgası yıl boyunca sürdü. Devletin emekçi semtlerin birleşik mücadelesini engellemeye dayalı karakol ve emniyet müdürlüğü konumlandırma tasarısı ve girişimleri dikkat çekici bir unsur olarak yoğunlaştı. Keza baskılara paralel olarak uyuşturucu, fuhuş, kumar vb. yöntemlerle yürütülen düşkünleştirme ve yozlaştırma politikası ile genişletilen ajan-muhbir ağı genel planın diğer öğeleri olarak rejim için işlevli oldu. Tüm bunlara, artan ve Kürt yurtseverlerinin, devrimcilerin katledilmesi düzeyine vardırılan sivil faşist saldırıları da eklemek gerekir. Sömürü düzeni ve faşist rejimle, ezilenler dünyası arasındaki sınıfsal, ulusal, cinsel ve değişik toplumsal çelişkilerin en yalın ve keskin biçimiyle üst üste bindiği emekçi semtlerindeki büyük potansiyeli enerjiye çevirmek, geleneksel ilişkilerin yoğunlaştığı alanlar dışında kalan emekçi semtlerindeki güçlerle buluşmak ve devletle yeni bir otorite savaşını geliştirmek görevleri başarılmayı beklemektedir. Bütün bunların nesnel temelleri hazırdır. Burada da sorun subjektif faktördür.

Kürt ulusal mücadelesi '98'de sömürgeciliğin çok yönlü saldırılarıyla yüz yüze geldi. Ocak '98'de Güney Kürdistan'a 50 bin askerle yapılan saldırıdan, Şemdin Sakık ihaneti etrafında yürütülen azgın psikolojik savaşa; Nisan'daki yirmidört generalli "Murat" kodlu hücumdan "bitirdik, marjinalleştirdik" yaygaralarına; Mayıs'taki Güney Kürdistan'a yapılan ikinci kapsamlı saldırıdan 9 Ekim komplosuna; kentlerde ve kırlardaki sistematik faşist terörden binlerce Kürt yurtseverinin tutuklanmasına; yasal Kürt kurumlarına dönük sayısız kapatma ve yasaktan, sokaklarda linç etmeye; Kürt basını üzerindeki sömürgeci cendereden yasal bir Kürt partisi olan HADEP

Genel Başkanı'nın Diyarbakır'a sokulmamasına, onlarca genel merkez ve il yöneticisinin tutuklanmalarına; bedenini ateşe veren Kürt tutsakların hastanede hortumla dövülmesinden Kürt tarım işçilerine, Karadeniz bölgesinin yasaklanmasına değin sayısız alan ve zeminde, sömürgeciliğin medyası, üniversite yönetimleri, sendika ağaları, patron sendikaları ve pek çok kurumun desteğinde gözü dönmüş bir topyekün savaş yürütüldü.

Tüm bunlara karşın Kürt ulusal özgürlük güçleri, büyük bir direnme gücü ve mücadele azmiyle ayağa dikildiler. Başta Van olmak üzere Kuzey Kürdistan kentlerinde 8 Mart'tan 1 Eylül'e, oradan da Kasım sürecine değin önemli kitle eylemleri geliştirildi. Neredeyse tamamı yasadışı olan bu gösteri ve mitingler büyük bir coşku ve direnme ruhu taşıyordu. Newroz gerçek bir Serhıldan'a dönüştürüldü. Yine Amed ve diğer bazı Kürt kentlerinin varoşlarında yasadışı protestolar örgütlendi.

Gerilla cephesi, sömürgeci Türk burjuva ordusunun saldırılarını boşa çıkardı ve ona moral etkisi yüksek darbeler vurdu. Faşist diktatörlüğün marjinalleştirme propagandaları, ırkçılığın ve şovenizmin etkisi altındaki yığınlar bakımından bile inandırıcı olmadı. Türk şehirlerinde yaşayan ve bugün ulusal özgürlük savaşımının başında yürüyen PKK'yi destekleyen Kürt kitleleri, Mart-Mayıs sürecinde dikkat çekici bir mücadele sergilediler ve birleşik devrimci eylemler için kayda değer, olumlu bir tutum içinde oldular.

Sürecin Gelişme Yönü ve Devrimci Olanaklar

Yirminci asrın son yılı, Türkiye ve Kuzey Kürdistan toprakları üzerindeki sert çarpışmalara sahne olacaktır. Ve büyük bir devrimci iyimserlikle vurgulanageldiği gibi, devrim bu coğrafyada güncel bir sorun olmaya devam ediyor. Asıl kuvvetlerini Türkiye cephesinde yoğunlaştırmış devrimci parti ve örgütlerin bugünkü zayıflıklarına karşın, ayakta olan Kürdistan devrimi; devletin süregiden çok yönlü ve derin krizi; son olarak da sermaye ile işçi sınıfı ve emekçiler, faşizmle

durum, '99'deki mücadelenin en ciddi sorununu ve riskini oluşturmaktadır. Soruşturmalara, sürgünlere, tutuklama ve katliamlara karşı bütünüyle kayıtsızlaşan KESK yönetimi, emekçi memur hareketinin devrimci ve tutarlı demokrat bölüklerini faşist rejime yem etmekte çok cömerttir. Denilebilir ki o, devletin devrimcileri marjinalleştirme ve yığınların demokratik mücadelesini engelleme planının KESK'teki yürütücüsüdür. Keza aynı yönetim, Türk ırkçılığına ve şovenizme karşı mücadelenin önüne de gerici bir barikat olarak dikilmektedir. Çok daha belirgin bir vurguyla söylesek, yeni KESK yönetimi, MGK'nın emekçi memur hareketinin boğulması planının önemli bir zaferidir.

KESK'in böyle bir noktaya gelmesinde diğer şeylerin yanısıra süregiden eylem ve mücadele tarzlarının aşılamaşımsının çok önemli bir yeri vardır. Tek tek kentlerdeki eylemlerin olduğu kadar, özellikle Ankara merkezli büyük gösterilerin kendini bıktırıcı biçimde yinelemesi; koparıp alıcı bir yönde geliştirilememesi emekçi memur hareketi içinde umutsuzluğu, şevk kırılmasını ve edilgenliği yaygınlaştırıp egemenleştirmiştir. "Bütün bu eylem biçimleri, aynı zamanda hem sömürgeci güçlere baskı yapmaya, hem de halkın enerjisini tüketmeye hizmet eder. Bu terapi uygulaması, bu uyku kürü..." (1) Emekçi memur hareketinin son 3-4 yıllık gerçeğinin Franz Fanon'un bu analizine çok uygun düşen yeni bir örneği oluşturduğu inkar edilebilir mi?

Her şeye karşın emekçi memur hareketinin iç dinamiklerinin bütünüyle köreltilmesi olanaksızdır. 4-5 Mart Kızılay direnişi ve '98'de Kürdistan kentlerinde yükseltelen sendikal mücadele, genel gerileyişin yanında ileriye çıkışın dinamiklerinin de mayalandığını göstermektedir. Keza neredeyse "bu eylemden hiçbir şey çıkmaz" düşüncesinin baskın olduğu, soruşturma ve sürgünlerin yoğunlaştığı koşullarda bile sokağa çıkma inadını dayatan güçlerin kendini ortaya koyuşu önemlidir. Sorun, devrimci ve yurtsever memurların sıkı, iyi işleyen, tutarlı bir güç birliği geliştirip geliştiremeyeceklerinde düğümlenmektedir. Bu başarılmasa KESK'teki dinamiklerle bugünkü yönetimi altetmek veya ona rağmen emekçi memur hareketini grevli topluözleşmeli sendika hakkı zemininde yeniden ayağa kaldır-

mak güncel görevini başarmak bir istek olmaktan daha fazla bir anlam kazanamayacaktır. Böyle bir zemin, aynı zamanda emekçi memur hareketiyle işçi sınıfı, Kürt halkı ve genel olarak ezilenlerin dayanışma ve birleşik mücadele olanaklarını pratikleştirecektir.

Öğrenci gençlik mücadelesinde başta liseler olmak üzere ciddi bir durağanlığın ve yer yer gerilemenin yaşandığı '98'de, devrimci ve ilerici grupların etkinliğinin sınırlandığı görüldü. Kimi gençlik grupları ise tam bir örgütsüzlük ve fiili tasfiyeye uğradılar. Kayda değer bir çalışmaları yoktu. Faşist rejim, soruşturma, ceza ve sistematik polis terörü dışında, laiklik manevrasıyla ve sivil faşistlerin katliamcı saldırılarının devreye sokulmasıyla, öğrenci gençlik hareketi içinde demokratik ve devrimci uyanışın önünü kesmeye yöneldi. Bu plan, baskı, okuldan uzaklaştırma, 28 Şubat cepheleştirmesi ve sivil faşist terör ablukasıyla belirli bir başarı da kazandı. Ancak bu geçicidir. Subjektif etkinin zayıflığının ve politik islam karşısındaki duruşta olduğu gibi kaba oportünist yanlışların-yalpalamaların kolaylaştırıcılığından beslenen bir durumdur. En geniş gençlik kitleleri içinde devletle-düzenle nesnel çelişkilerden kaynaklanan güçlü bir memnuniyetsizlik ve öfke birikmektedir. Öğrenci sorunları ve Türkiye'deki güncel politik görevler karşısındaki eski kayıtsızlık ve pasifizmiyle kopuşmaya yönelen yurtsever gençlikle, diğer devrimci gençlik grupları arasındaki birlik, subjektif etkinin zayıflığından doğan boşluğu giderme potansiyeli taşımaktadır. Bu temeller üzerinde öğrenci gençlik mücadelesinde yeni bir yükselişi örgütlemek tümüyle olanaklıdır. Kuşkusuz böyle bir gelişme, en başta sivil faşistlere karşı güçlü bir karşı koyma ve ezme hareketi geliştirmeyi, her türlü yanlış cepheleşmeden uzak durarak antifaşistler-faşistler cepheleşmesini derinleştirmeyi ve de devrimci, yurtsever ve ilerici gençlik gruplarının güç birliğini yükseltmeyi gerektirmektedir. Yeni bir yükselişin hızı ve gücü bu unsurlara bağlıdır.

Faşist rejimin tüm güçleriyle ve planlı biçimde yöneldiği emekçi semtleri '98'de geleneksel potansiyelleri temelinde bir direnç sergilediler. Faşist devletin ve devrimci hareketin bu sahadaki asıl çarpışma merkezi yine İstanbul

özgürlük güçleri arasında keskinleşen çelişmelerin biriktirdiği devrimci olanaklar, devrimin güncel bir mesele olduğu düşüncemizin nesnel temelidir.

Daha önce çeşitli unsurlarıyla açıklandığı üzere, egemenler cephesinde hiçbir şey yolunda değildir. Siyasal iradesi MGK'de somutlanan işbirlikçi sermaye oligarşisi, seçimlerden önce 28 Şubat kararlarının temel hedeflerini gerçekleştirme gibi asgari amaca bile ulaşma gücü gösterememiştir. Ağır yönetememe krizi koşullarında ve Kürt ulusal mücadelesinin şekillendirdiği iç çelişkiler zemininde 18 Nisan'a mecbur kalmışlardır. Onlar, şimdi on yılda on hükümet değiştiren ve bugün seçime katılanların yalnızca %15'inin oyunu almış bir partiye hükümet kurduran politik parçalanmışlık ve çaresizliğin yeni bir baskısına hazırlanmaktadır. Henüz 18 Nisan erken genel seçimi yapılmadan, onu takip edecek yeni bir erken genel seçim üzerindeki spekülasyonlar şimdiden başlamış bulunuyor.

Kürt ulusunun devrimci başkaldırısı, işçi sınıfının hoşnutsuzluğu ve zaman zaman patlak veren direnişi, politik islamın yönetime talip oluşu ve demokratik Alevi hareketindeki gelişim sonucu ilkesel temeli çatlayan devletin yapısal krizi, egemenlerin yönetememe krizi ve süregiden hükümet krizi tüm ağırlığıyla ortadadır. Düzenin efendileri, ilk iki krizi burjuva çerçevede çözebilecek değişikliklerden vebadan kaçır gibi kaçımayı sürdürüyorlar. Tüm bu faktörlerin; işbirlikçi kapitalist düzenin yapısal krizi ve asıl sonuçları bahar ve yaz aylarında görülecek olan fazla üretim kriziyle üst üste binerek yarattığı/yaratacağı sonuçlar işçilerin, emekçilerin, gençlerin ve Kürt ulusunun saflarında muazzam bir patlayıcı madde birikimine yol açıyor.

Kürdistan'da sömürgeci kirli savaşın tırmandırılması, Türkiye'de faşist devlet terörünün sistematik tarzda yoğunlaştırılması, ordu ve polis şiddetinin ezilenlerin günlük yaşamına değin girmesi, MGK'nin biricik yasama, yürütme ve yargı gücü olarak deşifre oluşu, mafya çeteleri, yolsuzluk ve işlevsizlikle tanımlanır duruma gelmiş burjuva meclisin telafi edilemez itibar kaybı, bütünüyle politikleştiği için halkın vicdanını kanatan, kararlarına yeni halkalar ekleyen adalet

mekanizması, sosyal patlamaları mayalayan, ülkütücü boyutlara ulaşan işsizlik ve yoksulluğu koşullayan toplumsal eşitsizlikleri giderek derinleştiren ekonomik ve sosyal politikalar, egemenler cephesinin ayırmedici gerçekleridir.

Kontrgerilla cumhuriyetinin çekirdek kadrosu içinde yer alan Demirel, bütün bu olguların ve bunların halklarımız safında yarattığı duygu ve düşüncelerin baskısı altında şöyle diyordu: *"Şimdi ne yapıyoruz? Yargının işleyişinden memnun değiliz. Polisin işleyişinden memnun değiliz. Parlatmentonun işleyişinden memnun değiliz. Eğer bizim memnun olmayışımızda haklılık varsa biz çürümüşüz. Eğer çürümüşsek hadi bakalım bunun tedbirini alalım. O da yok. O zaman ne yapacağız? Konuşmaya devam edeceğiz."* (2)

Çürümüşlük ve çaresizlik: faşist sömürgeciliğin gerçeği budur.

Süregiden sömürgeci kirli savaşın ve gerek bu savaşın, gerekse de işbirlikçi kapitalist düzenin doğurduğu ağır ekonomik ve sosyal yıkımın dizginsiz faşist terörle iyileştirileceğini sananların ne büyük bir aldanişı yaşadıkları giderek daha büyük ölçeklerde görülecektir. Önce ezelim, sonra reformlar yaparak rejimi kurtarınız diye düşünen burjuva ahmaklar, başta Kürt ulusu olmak üzere, işçilerin, emekçilerin, gençliğin ve kadınların devrimci eyleminin gücüyle şok olmaya hazırlanmalıdır.

Onlar, bütünüyle durumdan habersiz değildir. Ordu ve poliste sosyal patlama tehlikesi gözetilerek yapılan reorganizasyon ve epeyce ünlü hale gelen "bir gün varoşlardan inip boğazımızı kesecekler" sözü bunun ifadesidir.

Halklarımızın devlete, kurumlarına ve partilere güveni her geçen gün biraz daha azalmaktadır. Artık yığınların burjuvaziye körü körüne adeta alışkanlıkla duyduğu güven geleneği sona ermiştir. Geçtiğimiz yıl İstanbul'da yapılan bir anket göstermektedir ki, öncesi bir yana, son bir yıl içinde, '97'den '98'e, orduya duyulan güven %8, polise duyulan güven %10, mahkemelere duyulan güven %19, hükümete duyulan güven %12, partilere duyulan güven %13 azalmıştır. (3)

Türkiye'de güvenin yerini kuşku ve güvensizlik, acı ve çaresizliğin yerini öfke ve patlama arzusu almaktadır. Egemen burjuva cephedeki

siyasi, ekonomik ve sosyal politikaların gösterdiği odur ki, güvensizlik ve öfke giderek derinleşecek ve devrimci müdahale ölçüsünde özgürlük cephesinin sıçramalı gelişimini mayalayacak bir özellik kazanacaktır.

Eğer bu elverişli koşullar altında devrimci savaşım güçlenemiyor, sıçrayamıyorsa, işçi sınıfı ve emekçilerde büyük bir devrimci enerji uyandırılmıyorsa ve özellikle Türk halkı kuşku, güvensizlik, umutsuzluk, çaresizlik, acı ve sefalet içinde çürüyorsa, sorumlu devrimci parti ve örgütlerin niteliksel durumunda, tarzında, devrimci potansiyeli devrimci enerjiye dönüştürme yeteneği gösteremeyişinde, farklı mücadele araç ve biçimlerini birbirini tamamlayan bir çizgide pratikleştirememesinde aramak yanlış olmayacaktır.

Komünist ve devrimci hareket '98'in birikmiş olanakları içinde belirgin bir gelişme gösterememiştir. Tersine, örneğin, kendini amaçlaştırmış ve esasen hiçbir ciddi politik faaliyet yürütmedikleri, bir kentte ya da kentin belirli bir bölgesinde yoğunlaşmak yoluyla gerçek bir gelişme çabasına girme sabrını, kararlılığını göstermek yerine, büyük bir inatla "ülke çapında" talimatçılığı ve boş iddiacılığı sürdüren pek çok örgüt zayıf birer çevre haline dönüşmüş, çevreler ise birer imza konumuna gerilemişlerdir. Var olduğu kadarıyla bile, güçlerini, ayrı grup olmanın gerekçesi yapılan politik çizgide seferber edemeyenlerin bir gün kendi başlarına devrime önderlik etmek savıyla illa da ayrı kalmalarını, adım adım iç erozyona, çözülmeye ve hatta çürümeye uğrarken hâlâ "ideolojilerine güven", "kendine güven" gibi içeriğinden boşaltılmış söz kalıplarından sahte barikatlar kurmalarını doğal sayamayız. Gerçek devrimcidir. Gerçekle yüzleşmekten korkmamak zorundayız. Yukarıda tarif ettiğimiz durum, dönemsel bir sıkışmışlığın geçici problemi değildir. Hiç olmazsa son beş-altı yılın gelişmeleri içinde giderek kronikleşen bir olgudan söz ediyoruz. Kendini halklarımıza ve devrime karşı sorumlu hisseden, "devrimcinin görevi devrim yapmaktır" şiarına inanan devrimci kadrolar durumu sorgulamak zorundadırlar. Faşist sömürgeciliğin ve işbirlikçi kapitalist düzenin en derin krize yuvarlandığı, çıkış için Kürdistan devrimini boğmaktan ve devrimci hareketi ezmetmekten başka bir çıkış bulamadığı, yığınların desteğini, gönüllü

rızasını kazanmak için burjuva düzen çerçevesinde bile bir manevra yeteneği sergileyemediği, dolayısıyla çok güçlü devrimci imkanlarla yüz yüze olunan bir coğrafyada kendi kendilerine "büyük lider" ünvanı verenler yeteneklerini sergilemek için neyi beklemektedirler? Eğer olduğu kadarıyla eldeki güçlerini en rasyonel tarzda, fakat mutlaka pratik olarak özgün çizgileri doğrultusunda "şimdi" harekete geçiremeyeceklerse ne zaman geçireceklerdir? Böyle bir çaba ve girişimden yeterince uzun bir zamandır uzaklarsa ve bu durum giderek derinleşiyorsa, çevrelerindeki devrimci enerjiyi bir örgüt ismi altında hapsedmeleri, işlevsizleştirmeleri ve hatta boğmalarında devrimci olan ne vardır? Açıktır ki biz her şeyden soyut olarak bir güç sorunuyla ilgili değiliz; hayır biz esasen iddialarına uygun veya pratikte ifade bulan bir örgütsel ve politik var oluş ve gelişme çabasıyla ilgiliyiz. Kendini doğru tanımlama sorunuyla ilgiliyiz. Zayıf bir çevre durumuna gelmiş örgütler ile, imza düzeyine gerilemiş çevreler için '99, sorunları iyice ağırlaştırıcı bir yıl olacaktır. Bekleyerek, hazırlık görüntüsü altında yıllardır süren genel bir faaliyetsizliği meşrulaştırarak bırakalım gerçek bir devrimci atılım yapmayı, statükoyu korumak bile olanaksızdır. Dünyanın ve coğrafyamızın içinden geçtiği bu özel dönemde politika yapmayı veya ismini yaşatmayı kendine yeter amaç haline getirmiş bir Türkiye ve Kürdistan çapında ayrı örgüt olma inadının, taretçiliğe varmış bu tarzın hiçbir olumlu özelliği kalmamıştır. Devrimci enerjiyi boğma, işlevsizleştirme, "solun aşırı parçalanmışlığı" görüntüsüyle devrimci çeperin ve halkın ilerici bölüklerinin moralini bozma, kimi "büyük adamların", Amerika'yı yeniden keşfedip kendinden geçen "büyük kaşiflerin" egolarını tatmin etme asıl yön haline gelmiştir.

Belli başlı devrimci parti ve örgütlerle, eldeki güçleriyle kesintisiz bir politik faaliyette ısrar eden dar gruplar bakımından da '98, sıçrama yapılan, belirgin adımlar atılan bir yıl olmamıştır.

Örgütsel düzeyin geriliği, kadrosal birikimin aşırı zayıflığı, ciddi bir yeraltı hiyerarşisine sahip olmamak ve çoğunlukla İstanbul'a sıkışmışlıkla karakterize olan, daha çok bir dergi çevresi gerçekliği içinde bulunan ve de kendi güçleriyle bağımsız bir kitle eylemi örgütlemeyi başa-

ramayan bu zayıf, fakat eldeki güçleriyle kesintisiz politik faaliyette ısrar eden dergi çevreleri '98'de asıl olarak daralma yaşamışlar, bir türlü aşılamayan çeşitli sorunların baskısını daha güçlü biçimde hissetmişlerdir. Bunlardan bazılarının yeni alanlar açılarak kitlesel temelini genişletme, politik faaliyetini canlandırma biçimindeki devrimci çabaları, siyasi polisin saldırıları nedeniyle bir kısır döngü içine yuvarlanmıştır. '99, dar gruplar açısından çok daha zor bir yıl olacaktır.

Marksist Leninist Komünist Parti ile belli başlı devrimci parti ve örgütlerin durumları ayrı ayrı değerlendirmeyi gerektiriyor. Ancak bu, yazının amacını aşacağı için kimi genel vurgularla yetineceğiz.

En önemli sorun "belli başlı" parti ve örgütlerin hiçbirinin '98 yılında sınıf mücadelesinin gerektirdiği politik faaliyet ve eylem düzeyini yakalayamamış, devrimin o süreçteki ihtiyaçlarını yanıtlama pratiği sergileyememiş oluşudur.

Ciddi hastalıklar ve yetersizlikler süregitmiş, hatta bazı yönleriyle derinleşmiştir. Kuşkusuz bu sorunlarda, bahsedilen, parti ve örgütlerin her birinin payına farklı şeyler düşüyor. Ancak burada genel bir tablo çıkarıp meseleye devrimci hareketin problemleri olarak dikkat çekmekle yetineceğiz.

1-) En sıkı illegal örgütlülüğün ve "profesyonel devrimciler örgütü" nün olmazsa olmazlığı şartlarında, bir başka ifadeyle sömürgeci faşizm altında bir gazete çevresi haline gelişin engellenmemesi, dahası buna dönemsel bir gerçek olarak boyun eğilişi, fiilen legalleşmiş örgütlerden "daha sonra" sağlam bir gizli yapı kurulacağı avuntularının adeta teorileştirilmesi (buna yanlışların, hastalıkların, geriliklerin teorileştirilmesi de diyebiliriz), sürece uygun bir örgütsel ve politik çizgi geliştirmeye elbette imkan vermemiştir ve veremeyecektir. Yaşamsal bir önem taşıyan devrimci çalışma ve eylemin sürekliliğinin böyle bir yoldan asla güvencelenemeyeceği bir sır değildir. Hele de faşist diktatörlüğün devrimci hareketi marjinalleştirme saldırılarını devasa bir istihbarat ağı eşliğinde sürdürdüğü, fiziki ve elektronik izleme, bilgileri merkezileştirme konusunda son derece önemli gelişmeler sağladığı günümüz koşullarında.

2-) Faşizmin ve burjuvazinin açık ve sistematik şiddetine, politik mücadelenin güncel dönemsel ihtiyaçlarına uygun planlanmış- hazırlanmış araç ve yöntemlerle karşılık verilememiş; savaşımın barışçıl, askeri, yasal, yasadışı biçimleri arasında sağlıklı, istikrarlı, verimli bir bütünlük yaratılamamış; mücadelenin tüm biçim ve araçlarından yararlanma ilkesi, düşmanın bugünkü politik, örgütsel ve askeri gerçekliklerini esas alan bir anlayışa bağlanamamıştır. Tüm bunlar kaçınılmaz olarak başarıları, gelişmeyi sınırlamış, sıçramaları engellemiştir. Ki burada en önemli yönlerden birini, savaşımın askeri biçimlerini geliştirme, politik mücadelenin ihtiyaçlarına bağlı olarak yaygınlaştırma, süreklileştirme ve yeni düzeylere kavuşturma sorunu oluşturmaktadır. Faşist devlet terörünün ve rejimin, sıradan insanlarda bile "isyan" duygusu yaratan adaletsizliklerinin alabildiğine meşrulaştırdığı, doğal bir hak haline getirdiği ve zorunlu bir karşı koyuş pozisyonu kazandırdığı kitle, grup ve bireye dayalı devrimci şiddetin sahneye çıkarılmayıp, var olanın da alabildiğine cılız oluşu çok önemli bir engel ve yetersizlik olarak çok yönlü olumsuz etkilere yol açmaktadır. Bu sorunun çözülememesi halinde durum çok daha ağırlaşacaktır.

3-Hazır devrimci güçlerin birleşik vuruşlarıyla düşmanı zorlamak, ezilen yığınların devrimci enerjisini uyandırmak; birikmiş ve politik durumda değişiklik yapabilecek dinamiklere sahip potansiyel kuvvetleri savaşıma çekmek, örgütsüzlük ve öncülükten yoksunluk nedeniyle sinmiş olan yeni bir yaşam özlemi içindeki geniş kitlelerin beklentilerinin yanıtlanmasını sağlamak için acil ve zorunlu hale gelmiş biçimde kendini dayatan bir görev olarak, sağlıklı bir anti-faşist güçbirliği, bir parti ve örgütler cephesi kurma görevi karşısında geleneksel zayıflıklar sürdürülmüştür. Teorik gerekçelere sığınmış, küçük burjuva kibir, tarihi kendiyi başlatıp kendiyi bitirme saçmalığı, antifaşist birliği heterojenliğine uygun gerçekliğiyle sindirememek gittikçe daha büyük hastalıklara yol açar duruma gelmiş; yanısıra aşırı parçalanmışlığın ve tarikatçılığa varan örgüt enflasyonunun ezilenler açısından yarattığı demoralizasyon ve güvensizliği derinleştirici bir rol oynamıştır.

4) İç meselelerden, enerjiyi içte tüketmek-

ten kurtulup yüzünü dışa, sınıf mücadelesinin sorunlarına dönme; gazete ve dergi sayfalarını sıradanlığın, geri sokak üslubunun egemenliğindeki bir grupçu rekabet alanı olmaktan çıkarma, yapay olarak büyütülmüş meseleler etrafında sahte fırtınalar koparma ve kendini dünyanın merkezi sanma zayıflıklarından kurtulma; özeleştiriyi gizlenemez hale gelen hataları kabul etme çerçevesindeki bir yozlaşmaya dönüştürmeme konusunda önemli zaaf ve çarpıklıklar süregitmiştir. Bütün bunların işçilerin ve halklarımızın güvenini, umudunu, feda ruhunu artırmadığına kuşku yoktur. Keza burada devrimci dayanışma ve düşman karşısında birbirini sahiplenme ruhu ve pratiğinde '95-'96'nın çok gerisine düştüğü gerçeği de önemle kaydedilmelidir.

Bütün bu söylenenlerin önümüzdeki sürecin ayrıntılı bir görev çizelgesini çıkarmayı gereksizleştirdiği; işçi sınıfının ve ezilenlerin özgürlük, adalet, halklara eşitlik isteğini sınıf savaşımı ateşi içinde yükseltmek yolunda yürütülecek o çok da göze çarpmayan bitmez tükenmez günlük politik çalışma ve eğitimi bir an bile ihmal etmeksizin, mücadele ve örgüt biçimleri ile devrimci parti ve örgütler arasındaki ilişkileri a) faşist sömürgecilik koşullarında yaşadığımız ve özel olarak da, '99'da karşıdevrimin azgın bir terör ve ablukasıyla yüz yüze gelineceği, b) devrimin güncel bir mesele olduğu bilinç ve perspektifiyle yürütmek ihtiyacının gözler önünde olduğu vurgulanmalıdır.

Amacın politik faaliyet yürütmek, bir parti veya örgütün ismini şu veya bu şekilde "yaşatmak" olmadığı, politik faaliyetin kendi başına yeter bir amaç haline getirilmesinin kabul edilemez bir yozlaşma sayılması gerektiği akıllardan çıkarılmamalıdır. Parti ve örgütler devrim için vardır, "devrimcinin görevi devrim yapmaktır." Bir başka ifadeyle, pratik düzeyde iktidar hedefine bağlanmamış bir devrimci faaliyet her tür çürümeye açıktır.

Son olarak belirtilmelidir ki, politik savaşımın genel koşulları, devrimci örgütlerin sınıflar savaşımıyla ilişkileniş biçimleri, Marksist Leninist Komünist Parti'nin devrimci harekete dair temel belirlemelerini doğrulamıştır. '90'larda girilen yeni dönemde zihniyet, politik önderlik ve örgütsel yapılanış olarak eski tarzın devrimci

görevlerin üstesinden gelmek bir yana, kendini üretmesi dahi olanaksızdır. Bu, birçok devrimci örgütün varlığında doğrulanmıştır. Diğer yandan hâlâ derinleşme ve pratikleşme görevleriyle yüz yüze olmasına karşın, Marksist Leninist Komünist Parti'nin gelişen örgütsel yeniden yapılanma deneyimi de aynı gerçeğin pozitif doğrulanışıdır.

KAYNAKLAR:

- 1) Franz Fanon, Yeryüzünün Lanetlileri
- 2) Hürriyet, 26 Ağustos 1998
- 3) Prof. Dr. Yılmaz Esmel'in anketi- Milliyet

DÜNYA EKONOMİSİNİN GÜNCEL DURUMU

Kapitalist-emperyalist dünya ekonomisi açısından tehlike bu sefer doğrudan geliyor. Devrimle özdeşleştirilen “Doğu tehlikesi” bu sefer iktisadi anlamda Batı’nın yatırımcılarına korkmayı öğretti. Tehlike çanları önce “Asya Kaplanları” denen ülkelerde ve Japonya’da çalmaya başladı. Arkasından Rusya geldi. Her seferinde “bu konjonktürel bir gelişmedir, paranızı katlamaya yüzde yüz kâr sağlamaya devam edin, satın alın” dendi. Ekonomideki gelişmenin pek de konjonktürel olmadığı inkar edilemez olunca kriz sözü telaffuz edilmeye başlandı. Bölgesel olduğu, etkisinin başka yerlerde olamayacağı söylendi. Ama bu da tutmadı. Asya ve arkasından patlak veren Rusya krizleri bütün dünya ekonomisini etkiledi. Etkilenme kimi ülkelerde büyük boyutlarda olurken bazı ülkelerde görece önemsiz kaldı. Ama her halükarda etkilenme oldu. Başka türlü de olmazdı. Çok sözü edilen küreselleşmenin, yani sermayenin ve üretimin uluslararasılaşmasının almış olduğu boyut göz önünde tutulursa bütün dünya ekonomisinin Asya ve Rusya krizinden önemli derecede etkilenmesi gerektiği sonucuna varabiliriz. Dünya ekonomileri (ülkeler) sermaye akışı, dış ticaret, ortak üretim vb. faktörlerle birbirlerine sıkı bir şekilde bağlıdır.

Kriz, Asya’da ve Rusya’da değil de başka bir ülkede veya bölgede de patlak verebilirdi. Bu ülkelerde patlak vermesinin nedenleri, koşullarının olgunlaşmış olmasındandır. Nerede patlak verirse versin nedeni aynı olacaktı; dünya çapında bir aşırı kapasite var. Yığınların alım gücü ise bu kapasiteyi eritmiyor. Yani arz, talebin çok üstünde. Talebin sınırını ücret belirliyor. Buradaki oran, üretim ile yığınların alım gücü arasındaki oran, mutlak değil görecedir. İnsanlar üretileni, ürün diye pazara sürüleni tüketme eğilimindedirler. Yani kapitalizmde insanlar tüketmeye özendirilirler, yönlendirilirler. Ama onların alım gücü elde ettikleri ücretle sınırlıdır. Bundan dolayı üretim sürekli artar, yığınların alım gücünü de aşarak artar ve birdenbire pazarların satılmayan metalarla dolup taşıdığı görürsünüz, kapitalistler, satabileceklerinden fazla mal üretmişlerdir. Bu süreci Marks şöyle ifade eder;

“Bütün krizlerin nihai nedeni, daima kapitalist üretim dürtüsü karşısında yığınların yoksulluğu ve sınırlı tüketimidir; kapitalist üretim dürtüsü, sadece toplumun mutlak tüketim gücünün üretici güçlerin sınırını teşkil edermişçesine geliştirir”(Marks, Kapital, c.III, s. 501. Alm).

Burada sözkonusu olan, periyodik olarak patlak veren fazla üretim krizleridir. Aslında

milyonu geçti. Yani Endonezya Ekonomi Bakanı'nın verilerine göre nüfusun % 40'ı işsiz. 1998 yılı sonu itibariyle de nüfusun üçte ikisinin işsiz kalacağı tahmin ediliyordu. Krizin başlangıcında yoksul sayısı 22 milyon deniyordu.

Diğer ülkelerde de durum farklı değil. Her tarafta işsizlik, açlık, sefalet binlerce firmanın, işletmenin iflası. Ama aynı zamanda direniş. Özellikle G. Kore'de halk ayakta. Endonezya halkı faşist Suharto'yu devirdi ve rejimi tavi-ze zorladı.

IMF'nin, Dünya Bankası'nın örnek "öğrencileri", emsalsiz "yükselen pazar"lar süngüsü düşmüş durumdalar. Kriz onların gelişmelerini yıllarca geriye attı. Para birimlerinin değeri hesabı üzerinden bu ülkelerin ekonomik güçleri, bir sene öncesine göre en azından yarı yarıya azaldı.

Bu veriler, ekonomik gelişmenin durumunu yeteri kadar gösteriyor. 20-30 sene büyük oranlardaki büyüme, yerini büyük oranlara varan mutlak küçülmeye bırakıyor.

Bu ülkeler dünya pazarına yıllarca ucuz üretici olarak mal sürdüler ve küçümsenemeyecek ihracat ve büyüme başarısı elde ettiler. Bunun böyle devam edeceği sanıldı ve sanayi ve gayrimenkul alanlarına büyük miktarlarda yatırımlar yapıldı. Yalnız bu işleyişin bir "püf" noktası vardı. Bu yatırımlar büyük oranlarda yabancı sermaye tarafından finanse ediliyordu. G. Kore, Endonezya, Malezya, Tayland ve Filipinler'de uluslararası banka ve başka mali kurumların yıllık kredi miktarı 1990-'94 arasında 19 milyar dolardır. 1995-'96'da 75 milyar dolara çıktı. Yani dört misli arttı. Bu miktar, 1996'nın 4. çeyreğinden 1997'nin 3. çeyreğine 54 milyar dolar tutarındaydı. Sadece G.Kore'nin dış borcu 1991'de 34,3 milyar dolardan 1997'de 155,2 milyar dolara çıkarak 6 senede 4.5 misli arttı.

Bu sermaye, Japonya'dan ve diğer bütün emperyalist ülkelere geliyordu.

Tıkanma önce ihracat alanındaki zorluklarla başladı. "İhracatla büyüme" sınırı aşılmış, ihracat oranları düşmeye başlamıştı. Bununla

Bölge ülkelerinin ekonomik büyüme oranları (reel büyüme) (%)				
	1975 - '80	1985 - '90	1992	
1998(x)				
Hong Kong	12,3	7,5	5,0	-5,0
Singapur	8,6	8,0	5,8	0,0
G. Kore	7,7	10,2	4,5	-7,0
Tayvan	10,5	8,9	6,6	5,0
Endonezya	7,9	6,3	5,9	-15,0
Malezya	8,6	6,7	8,0	-6,4
Filipinler	6,2	4,2	-0,9(a)	-0,6
Tayland	7,9	9,9	7,5	-8,0

a)1991
x)Tahmin
Kaynak: Unctad: Trade and Development Report 1993

birlikte alınan kredilerin geri ödenmesinde zorluklar baş göstermişti. Ödemeler dengesi bozulmuştu. Gerisi borsalardaki düşüşlerden biliniyor. Ocak 1997'ye göre Ocak 1998'de hisse senetlerinin değeri Japonya'da % 11,6; G. Kore'de % 22,3; Malezya'da %56,2; Tayland'da %39,2; Endonezya'da % 39,2; Hong Kong'da %36,2; Singapur'da %44,4 ve Filipinler'de % 46,2 oranlarında mutlak düşerken sadece Tayvan'da % 12,1 oranında artmıştı. (Bkz. Spigel. 19.1.1998) Aynı dönemde Yen (Japonya) %14; Won (G.Kore) % 53,6; Ringit (Malezya) %40,9; Rupî (Endonezya) % 69,9; Baht (Tayland) %49,8; Singapur-Doları % 20,2; Tayvan Doları %19,1 ve Filipin Pezosu %36,7 oranlarında değer kaybederken, sadece Hong Kong Doları % 0,1 oranında değer kazanmıştı.

Alınan borçlar ödenemedi, krediler "çürük" çıktı. Üretilen mallar satılmadı. İflaslar birbirini kovaladı. O devasa bankalar, şirketler ve firmalar kartondan şatolar gibi birbiri ardına yıkıldılar. Önce yabancı sermaye, o spekülâtorler kaçtılar. Parayı alan, kurtarabildiği kadarını kurtaran kaçtı ve sonra, bu ülkelerde ekonomiler yere serilince kaçanlar yeniden gelmeye başladılar. Neredeyse bedavaya şirketleri, firmaları, gayrimenkulleri satın aldılar.

1998'in Ekim ayı itibariyle son 12 ay ortalaması olarak çok iddialı kâra sahip otomobil sanayinde üretimin %60,9 oranında gerilemesi

Asya'nın bazı ülkelerinde ve Rusya'da olan da buydu. Ama oralarda kriz, doğrudan fazla üretim krizi olarak patlak vermedi. Bu ülkelerde önce, fazla üretim krizine eşlik eden mali kriz patlak verdi.

Her kriz döneminde olduğu gibi bu sefer de krizin esas sorumlusu bulundu! Devasa boyuttaki maddi zenginlikleri yok eden krizin sorumlusu olarak, mali pazarlar, yani borsalar ve spekülâtörler gösterildi: Ah şu spekülâtörler olmasaydı, ah savaş olmasaydı!! Aslında yeni olan hiçbir şey yok. Spekülasyon yeni değil, spekülâtörler de öyle. Yeni olan, en fazlasıyla spekülasyonun almış olduğu boyut. Gerçekten de kapitalist dünya ekonomisi bu boyutta bir spekülasyonu tarihinin hiçbir döneminde görmemişti; bütün dünyada her gün 1500 milyar dolar daha fazla, en fazla kâr için yerküreyi dolaşıp duruyor.

Buradaki esas soru, bu boyutta bir sermaye nereden kaynaklanıyor? Nereden geliyor bu sermaye? Madem teknolojinin üretimde kullanılması verimliliği önemli boyutlarda artırıyor, üretimde modern teknoloji devasa boyutlara varan sabit sermaye yatırımı ve değişken sermayenin (işgücünün) azalması demektir. Devasa boyutlarda artan sabit sermaye ve azalan değişken sermaye; yeni sermayenin organik bileşiminin yükselmesi kâr oranlarını düşürür. Kâr oranlarının düşmesi yatırımcıyı sanayi alanından koparır. Yatırımcı, en fazla kârı elde etmek için iştah kabartan alanlar arar. Bu alan, spekülasyondur. Her gün yerküreyi dolaşan spekülâtif sermaye böyle oluşuyor.

Bu sermayenin oluşmasının nesnel nedenleri var ve bu nedenler kapitalist üretim biçiminin çelişkilerinden, örneğin kâr oranlarının eğilimli düşüşü yasasından ve en fazla kâr elde etme yasasından kaynaklanır. Suçlu, kapitalist sistemin kendisidir.

Kapitalist ekonominin işleyişi fazla, aşırı sermaye birikimine neden oluyor ve bu sermaye en fazla kârı elde etmek için kurtuluşu spekülasyonda borsalarda kumar oynamakta buluyor. Aşağıdaki veriler spekülasyonun boyutunu gösteriyorlar.

Dünya döviz pazarlarında günlük ortalama işlem hacmi (milyar dolar)

	1989	1992	1995	1998
miktar	590	820	1190	1490
endeks	100	139	202	252

1989'dan 1998'e, sadece 9 sene içinde günlük spekülasyonun hacmi % 152 oranında; 2,5 misli artıyor. Kapital'de yazılanı hatırlayalım;

“Quarterly Reviewer, sermayenin, kargaşalıktan, kavgadan kaçtığını ve ürkek olduğunu söylüyor, ki bu, çok doğrudur. Ama sorunu oldukça eksik olarak ortaya koymaktadır. Sermaye, kâr olmadığı zaman ya da az kâr edildiği zaman hiç hoşnut olmaz... Yeterli kâr olunca sermaye cesaretlenir. Güvenli bir yüzde 10 kâr ile her yerde çalışmaya razıdır; kesin yüzde 20, onun iştahını kabartır; yüzde 50, küstahlaştırır; yüzde 100, bütün insani yasaları ayaklar altına aldırır; yüzde 300 kâr ile, sahibini astırma olasılığı bile olsa, işlemeyeceği cinayet, atılmayacağı tehlike yoktur. Eğer kargaşalık ile kavga kâr getirecekse, bunları rahatça dürtükler.” (T.J.Dunning, Aktaran Karl Marks, Kapital, C. I. S.788. Alm).

İşte emperyalist gerici savaşlara, katliamlara açlığa/sefalete, krizlere neden olan, sermayenin bu yasasıdır; en fazla kâr elde etme yasasıdır. Asya'yı, Rusya'yı kasıp kavuran sermaye de aynen böyle hareket etmişti.

½imdi bu sermaye hareketinin sonuçlarına bakalım.

1-Güneydoğu Asya

Bölge ülkelerinde büyüyen, ekonomi değil. ½imdi oralarda işsizlik, yoksulluk, açlık oranları büyüyor. G. Kore'de her gün ortalama 10 bin insan işsiz kalıyor. Daha Mayıs 1998'de işsizlerin sayısı 1,5 milyona varmıştı. Bu, bir yıl öncesine göre üç misli bir artış. İşsizlik oranı 1994'ten %2,4'ten 1997'de % 2,6'ya çıkıyor. Bu oran 1997'nin 1. çeyreğinde % 3,1'den 1998'in 1. çeyreğinde %5,6'ya çıkıyor. Eğilim artış yönünde. Malezya'da da durum aynı; bu ülkede işsizlik oranının %2,7'den 1998'de %8'e çıkacağı tahmin ediliyordu. Yani yaklaşık üç misli bir artış.

Krizin en kapsamlı sosyal tahribatı Endonezya'da görüldü. Bu ülkede işsizlerin sayısı 80

firma iflasları, ödenmeyen kredilerden oluşan kocaman bir dağın oluşmasını beraberinde getirmiştir. Japon Maliye Bakanlığı'nın hesabına göre geri ödenmeyen kredilerin tutarı 1130 milyar Mark'a (87 milyar Yen) varmaktadır. Bu miktar giderek artmaktadır. Standard ve Paors'ın hesabına göre geri ödenmeyen kredilerin miktarı 150.000 milyar Yen'e varıyor. Bu miktar, Japon GSYİH'nin % 30'una eşittir.

Bu ödenmemiş krediler, firma birleşmeleriyle de kapatılmıyor. Çünkü hiçbir Japon bankası bugün borçlu bir firmayı devralmaya yanaşmıyor veya da devralacak durumda değil. Burada dünya ekonomisi açısından bir tehlike potansiyeli mevcut. Japon ekonomisinin bankalarının, şirketlerinin durumu böyle devam edemez. Zorlanmanın devam etmesi ve sorunların aşılabilmesi durumunda Japonya, yurtdışındaki 960 milyar dolara varan sermayesini geri çekmeye yönelebilir. Bu adımın atılması durumunda özellikle Amerikan ekonomisinde kriz çanları çalar. Çünkü 960 milyar doların 300 milyar dolarlık kısmıyla Japon bankaları ve yatırımcıları Amerikan devlet istikrazları almışlar. ABD, bütçe açığını bu miktarlarla kapatıyor. Bu paranın bir kısmının çekilmesi veya çekilecek dedikodusunun çıkarılması Dow Jones endeksini altüst edecektir.

Japon emperyalizmi, tarihinin en ağır krizlerinden birisini yaşıyor. II. Dünya Savaşı dönemi ve sonrasındaki savaş koşulları ve sonuçlarından kaynaklanan ekonomi göstergelerini dikkate almazsak:

Japon sanayi üretimi endeksi; (dünya krizleri döneminde)

Bu verilere göre, Japon ekonomisi sadece sanayi üretimi bazında 1929-32 ve 1974/75 krizlerinde olduğu gibi ağır bir krizle karşı karşıyadır günümüzde.

Dünya ekonomisinin krize girmesinde "Asya Kaplanları" oluşturabilecekleri tehlikeyi oluşturmuşlardır. Onların etkisi, mevcut etkilemeleriyle sınırlanıyor. Ama bu, Japon emperyalizmi açısından geçerli değil. Japonya, bütün dünya ekonomisinin yeni bir fazla üretim krizine girmesinde belirleyici bir etkilenme faktörü olma özelliğini hala korumaktadır.

3-Çin

Çin ve ekonomisi üzerine çok şey söyleniyor. "Reel sosyalizmin çöküşünden bu yana istikrar adası olan Çin kavramından uyanan dev kavramına kadar kullanılan kavramlar tekelleri/sermayenin emperyalist ülkelerin bu ülkeye bakışlarını gösterir.

Çin, ekonomisine istikrar kazandırmak için birçok cephede mücadele ediyor: Devlet işletmelerinin yaklaşık yarısı verimsiz çalışıyorlar, yani zarar ediyorlar. Devlet, bu işletmelerin "pazar ekonomisi" kıstaslarına göre yeniden örgütlenmesini sağlamaya çalışıyor. Yapılan planlamaya göre 2000 yılına kadar 60 bin devlet işletmesi 620 büyük tekel olarak yeniden örgütlenmiş olacak. Devlet işletmelerinin toplam sayısı 305 bine varıyor. Bu işletmeleri "pazar ekonomisi" kıstaslarına göre yeniden örgütlemek, 40 milyon işçiye sokağa atmak demektir. Bu miktarı, mevcut yaklaşık 130 milyon işsize eklersek ve işsiz sayısının her gün arttığı göz önünde tutulursa önümüzdeki dönemde Çin'de işsizlerin sayısının 200 milyon civarında olacağı sonucuna varabiliriz.

Çin'de modern anlamda, "piyasa ekonomisi" kıstaslarına göre kurulmuş banka yok. Bu, başlı başına bir mali sistem sorunu. Çin bankalarının açmış oldukları kredinin %20 ile % 25'i sorunlu/çürük. Standart ve Paors'ın tahminine göre Çin kredilerinin 200 milyar dolarlık bir kıs-

1928=100	1970=100	1980=100	1990=100	1990=100	1991	1995	1996	1997	1997-98 ⁽¹⁾
1929	11.4	1973	15.4	1981	1.0	1991	-	1995	3.3
1930	-5.2	1974	-3.1	1982	1.0	1992-	4.0	1996	2.4
1931	-4.6	1975	-10.6	1983	3.9	1993	-4.3	1997	3.4
1932	0.3	1976	10.9	1984	11.4	1994	1.0	1997-98 ⁽¹⁾	7.8

1)Ekim 1998 itibariyle son 12 ayın sonucu

krizin ağırlığını gösterir. Kapitalizmin tarihinde ender görülen bir üretim düşüşü.

Itfaiyeci olarak giden IMF, kundakçı olarak ortaya çıktı. Emperyalist ülkelerin ve mali kurumlarının bütün çabaları, krizin bölgesel sınırları içinde kalmasını sağlamaya yönelikti. Krizden etkilenmiş olmaları, bu alanda da başarısız kaldıklarını gösteriyor.

2-Japonya

Dünya ve bölge ekonomisi açısından ikinci şok dalgası Japonya'dan geldi. Dışı dökülen kaplanlar kervanına Japonya da katıldı. Haziran 1998'den itibaren; bölgesel "enfeksiyon", Japonya ile birlikte "Asya gribi"ne dönüştü.

Japonya, dünyanın ikinci büyük ekonomisi. GSMH'nin üçte ikisini Asya'da üretiyor. Dış ticaretinin beşte birini bölgenin kriz ülkeleriyle yapıyor. Ayrıca bu ülkelerle kredi bağları var. Japon bankaları yatırımcıları kriz ülkelerine büyük hacimlere varan sermaye aktardılar. Örneğin 1997 yılı sonu itibariyle Tayland'ın 90 milyar dolarlık dış borcunun yarısı Japonya'ya. Japonya'nın Hong Kong'a açtığı kredi miktarı 87 milyar dolar. 1998 yılı başı itibariyle Japon bankalarının kriz bölgesine aktardığı sermaye hacmi 260 milyar dolar. Bundan dolayı Japonya, sadece krizden etkilenen değil, aynı zamanda krize neden olanlardan (faktörlerden) birisidir.

Japon ekonomisinin sorunları ve durgun seyrini sadece bölgedeki kriz ülkelerinin etkisiyle açıklanamaz. Japon ekonomisi 1990'dan bu yana belli bir durgunluk içindeydi. Öyle ki, 1991'den sonra iktisadi büyüme (GSMH) sadece iki defa % 1 sınırını aşmıştı. 1990 öncesinde sermaye birikimi büyük boyutlara varmıştı. Borsa ve gayrimenkul teşvik edildi. İnşaat ve sanayi alanında kapasite fazlalığı doğdu. İşletmeler, bankalar, politikacılar, yatırım ve tüketimdeki bu yükselişin devam edeceğine inanmıyorlardı. Ama olmadı. Temeli '90 öncesinde atılan şişirme ekonomi borsada patladı. 1998'de 40.000 puana çıkan Nikkei endeksi 1992'nin Ağustos'unda 14,309 puana düştü (%63 oranında daralma). Gayrimenkul alanındaki spekülasyonda çoktu.

Krediler ödenemedi, firmalar iflas ettiler. Arkasından 1991/92'de başlayan dünya fazla üretim krizi geldi.

Japon emperyalizmi ekonomik durgunluk-tan kurtulmanın yolunu ihracatta buldu. 1995'ten beri sürekli izlenen Dolar karşısında Yen'in değerini düşürme politikasıyla da ihracatı önemli boyutlarda artırdı. Ama bu alandaki başarılar da Japon ekonomisini durgunluk durumundan kurtaramadı. Japon ihracatının GSYİH'daki payı ancak % 10 civarında. Bu oran pek yüksek değil. (Örneğin Almanya'da % 25) Japon ihracatının büyük bir kısmını Japon çok uluslu tekeller yapıyorlar. Bu tekellerde ihracattan elde ettikleri kârları ülke içinde değil, yurtdışında yatırıyorlar. Yani ihracattan elde edilen kârın, Japon ekonomisinin canlanmasında beklenen rolü oynamadığı açık.

Bu durgunluk durumuna kriz ülkeleri olumsuz faktör olarak etkide bulununca Japon ekonomisi 1998'in ortalarında fazla üretim krizine girdi. 1998'in ilk çeyreğinde GSYİH % 0,7 oranında mutlak küçüldü, ikinci çeyrekte de mutlak küçülme devam etti. Hükümetlerin konjonktürü canlandırma paketleri sonuç vermedi. İşsizlerin sayısı ikiye katlanarak 2,9 milyona çıktı. 1997'de %3,4 olan işsizlik oranı, 1998'in 3. çeyreğinde %4,3'e çıktı. İşsizlikten dolayı intihar edenlerin sayısı da Ocak 1999 itibariyle 22 bin olarak açıklandı. Buna bağlı olarak iflas eden firma sayısı da arttı. 1997/1998 mali yılında iflas eden firma sayısı 17.400 idi.

"Asya Kaplanları" ülkelerindeki kriz, Japon tekellerinin ihracatını ve sermaye ihracını (doğrudan yatırımlar) oldukça olumsuz etkiledi. Japonya ihracatının % 45'ini Doğu Asya ile yapıyor.

Ekim 1998'de Japon İktisadi Planlama Dairesi, Japonya'nın II. Dünya Savaşı'ndan bu yana en ağır ve en uzun krizini yaşadığını açıkladı.

Japon ekonomisi, sadece kaçınılmaz bir fazla üretim krizinin sorunlarıyla karşı karşıya değildir. Bu krizin, beraberinde getirdiği banka sisteminin iflasını da aşması gereken önemli bir sorun olmaktadır. 1990'dan bu yana süregelen

oldu. Hammadde fiyatları düştüğü için ihracat gelirleri yetmedi ve görünen kriz patlak verdi, mali alanda.

Rus hisse senedi endeksi(RTS) 1997'nin Eylülünde 500 puandan 1998'in Ekiminde 38,8 puana düşerek %92,2 oranında geriledi. Rusya 1998'in Ekiminde 1929'un Amerikası'ndaki "Kara Cuma"yı yaşadı adeta. RTS, 26. 1. 1999'da 116,11 puana çıkarak Ekim 1998'e göre % 199 oranında, yani yaklaşık 3 misli arttı, ama Eylül 1997'ye göre % 76,8 oranında gerilemiş oldu.

Rusya dış borçlarını ödeyemeceğini resmen ilan etti. Iflaslar birbirini kovaladı. 90 günlük geçiş dönemi sonrasında mevcut 1. 600 bankadan 1000'inin kapanacağı tahmin ediliyor.

Rusya'nın toplam dış borcunun 213 milyar dolar olduğu tahmin ediliyor. Bunun 91 milyarlık kısmı Sovyetler Birliği döneminde kalma. Rusya'nın ödemesi gerektiği ve ödeyemediği banka kredilerinin toplamı 129, 4 milyar Mark. Bu miktar içinde Alman bankalarına olan borç 54,7; ABD'ye 12,7; Fransa'ya 12,5 ve İtalya'ya olan borç 7,7 milyar Mark'tır. (31.12.1997 tarihi itibarıyla).

Silah gücüne, özellikle de atom silah gücüne dayanarak dünya politikasında "hava atmaya" çalışan ve eski günlerini hatırlayan Rusya'nın aslında hiçbir şansı yok. O, önde gelen emperyalist ülkeler arasındaki çelişkilerin keskinleşmesinden dolayı, örneğin Ortadoğu'da (Irak) ve Balkanlar'da (Yugoslavya) söz sahibi olmaya çalışıyor.

Rusya krizi, dünya ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Asya krizi ile birlikte dünya ekonomisi açısından giderek büyüyen kar topuna yeni katılan bir faktör olmuştur. Ayrıca değineceğimiz gibi Rusya krizi, Türkiye ekonomisini çok olumsuz etkilemiştir.

5-Latin Amerika

Asya'da ve Rusya'da görülen gelişme, şimdi Brezilya'da ve anlaşılın o ki giderek de bütün L. Amerika'da görülecek. Önce istikrarlı temeli

olmayan ekonominin, sermaye akımıyla şişirilmiş bir büyümesini görüyoruz. Devletin işletmelerinin o an elde edilen büyük büyüme oranlarından dolayı olağanüstü borçlandıkları fark edilmiyor. Daha doğrusu büyüme devam edecektir diye yüksek borçlanmaya pek aldırın yok. Yabancı sermaye akımından dolayı para biriminin değeri, gerçek değerinin üstüne çıkıyor. Bu durum, finansman zorlukları baş gösterene kadar devam ediyor. Finansman zorluğu da genellikle ülkeye gelen yabancı sermayenin beklenen zaman zarfında amaçlanan kârı getirmemesiyle başlıyor. Bu sefer, gelen yabancı sermaye ülkeden kaçmaya başlıyor. Kaçışı engellemek için iştah kabartan faizler veriliyor ve paranın değerinin düşmesini engellemek için devlet rezervlerini harcıyor. Bu sürecin sonuçlarını "Asya Kaplanları"nda ve Rusya'da gördük. Aynı süreç şimdi Brezilya'da yaşanıyor.

Aslında tahminler Marcosur ülkeleri(Brezilya, Arjantin, Paraguay ve Uruguay arasında kurulmuş olan "ortak pazar", bu pazara Bolivya ve ½ili'de bağlanmış durumdadır) için olumluydu. Bölgenin önümüzdeki dönemde en hızlı büyüyen bölgelerden birisi olacağı tahmin ediliyordu. Pazar oldukça büyük. Ne de olsa bu bölgede yaşayan insan sayısı 230 milyon. Ama Asya krizi her şeyi altüst etti. Asya krizinin, başlangıçta L. Amerika'ya yarayacağı da tahmin edildi. (Aynı tahmin avanak politikacılarımız tarafından Türkiye için de tahmin edilmişti). Asya'dan kaçan sermayenin L. Amerika ve Türkiye gibi ülkelere demir atacağı sanıldı. Ama beklenen olmadı ve üstelik bir de Rusya krizi patlak verince yerküreyi dolaşan sermaye L. Amerika'ya uğramadı; uğrayamaması bir yana, bölgeden, özellikle de Brezilya'dan kaçmaya başladı. Bir kısım büyük yatırımcılar, Rus ve Asya pazarlarındaki kayıplarını finanse etmek için Brezilya değerli kâğıtlarını satmaya başladılar. Real'in değer kaybedeceği korkusuyla kaçan yabancı sermaye, geriye kocaman bir döviz ve dolar rezervi deliği bıraktı. Haftalardan beri ülkeden kaçan sermaye miktarı, günlük ortalama olarak 500 milyon dolara varıyordu. Brezilya'nın döviz rezervi, kısa zamanda eriyerek 74 milyar dolardan, Eylül 1998 sonu itibarıyla 74 milyar dolara

mı sorunlu, ödenme umudu yok. Devlet, umutsuz bir şekilde bu mali sorunların üstesinden gelmeye çalışıyor.

Bugünkü durum itibariyle Çin, Asya'da devrilmemiş domino taşı. Çin'in durumu bilinmesine rağmen bu ülkeye akan devasa miktarlardaki yabancı sermaye henüz kaçış sürecine girmedi. Garip bir durum! Açıktır ki, Çin ekonomisi sarsıntıya girdiğinde sadece şu veya bu ülke ekonomisi değil, bütün dünya ekonomisi panikleyecektir. Bu durumda önce Japon ve "Asya Kaplanları" ülkeleri ekonomileri yeni bir darbe alacaklardır ve bu da bütün şiddetiyle dünya ekonomisine, öncelikle de ABD ve AB ekonomilerine yansıtacaktır.

Çin para birimi üzerine "güven" ve "güvensizlik" devam ediyor. Bir kısım çevre Çin'de rezervlerin 150 milyar Dolar'a vardığını ve bu miktarla Yuan'ın spekülasyona karşı korunabileceği anlayışındayken, korkusu daha ağır basanlar Yuan'ın değer kaybına uğrayacağı anlayışındadırlar. Her şeye rağmen Yuan, şimdilik değer kaybına uğramadı. Üstelik 23. 10. '98'den 21.1.'99'a kadarki dönemde, örneğin Mark karşısında değer kazandı.

Kıta Çin'i açısından Hong Kong tehlikelere tamamen açık bir alan konumunda. Bölgedeki spekülasyon dalgasına rağmen; yaşanan mali krize rağmen spekülatörler Hong Kong Dolar'ının ABD Doları'yla bağımlı koparmadılar. Hong Kong, spekülasyona direndi. Ama yara almaktan da kurtulamadı. Örneğin gayrimenkul fiyatları % 40 düştü. Hong Kong endeksi (Hong Kong) 25.3.'98'de doruk noktasından(11810, 63 puan) 20.7.'98'de dibe vurdu. (6660, 42 puan), yani % 43,6 oranında geriledi, ama 15. 1.'99'da da 10147, 40 puana çıkarak 20.7.'98'e göre % 52 oranında arttı.

Spekülasyon krizi yaşamamasına rağmen Hong Kong'da fazla üretim krizi patlak verdi. Örneğin üretim (ekonominin büyümesi) 1998'in ikinci çeyreğinde % 5 oranında mutlak küçüldü. 1998 toplam itibariyle de GSYİH'nin keza % 5 oranında mutlak küçüleceği tahmin ediliyordu.

Batı'nın ve özellikle de Japonya'nın büyük bankalarının Hong Kong'a açtıkları kredi mikta-

rı, kriz patlak vermeden önce 480 milyar dolara varıyordu. ½imdi onlar, bu parayı geri alma derdine düştüler.

Asya krizinden oldukça önemsiz oranda etkilenen Tayvan olmuştur. Mali ve fazla üretim krizi bölgeyi kasıp kavururken, ada cumhuriyet, Tayvan'da ekonomik büyüme devam etmiştir ve 1999'da da büyümenin % 5 civarında olacağı hükümet tarafından tahmin edilmektedir.

4-Rusya

Ah zavallı Rusya! Böyle mi olacaktın! 1956'dan 1990/91'e kadar sosyalizm tabelası altında revizyonist ve giderek de sosyal emperyalist bir ülke olarak sovyet insanını, dünya proletaryası ve emekçilerini "gelişen güçlenen reel sosyalizm" yalanıyla kandırdın, sömürdün, talan ettin. Sonunda ve rakibin klasik kapitalizm tarafından değil, kendi iç sorunlarından dolayı çöktün/dağıldın. Ortada kaldın, dişleri dökülmüş canavar oldun. Öyle ki, devlet başkanı sıfatı taşıyan bir ayyaşın eline düştün. Batılı eski düşmanlarına yardım edin, yoksa Rusya kan gölüne çevrilecektir mesajı gönderdin. Yardımına koştu- lar. Ama kendi çıkarları doğrultusunda kredi verdiler; ancak harçlık oldu. (Örneğin 1990-1996 döneminde Macaristan'a akan yabancı sermaye 15 milyar dolar. Çin'e yapılan yatırımlar 1990'da 14 milyar dolardır. 1996'da 169 milyar dolara çıkarken, 1996 sonu itibariyle Rusya'ya yatırılmış olan yabancı sermaye miktarı ancak 5,8 milyar dolardı). Yeni dostların, ekonomini geri bir ülke ekonomisi olarak şekillendirmeye koyu- lar. Bunun mimarı IMF'dir. IMF'nin yeniden yapılanma, reform, "piyasa ekonomisi"ne uyum- luluk adı altında üç-beş dolarlık "yardım" için teslim oldun. 1956'dan bu yana yeraltında kurumlaşmış olan ahlaksızların ve hırsızların, talancıların ve üçkâğıtçıların ülke zenginliğini yurtdışına aktardı. Bunların kaçırdukları miktar 120 ile 150 milyar dolar arasında tahmin ediliyor. Batı'nın emperyalistleri yabancı sermaye ile Rus insanını açlığa mahkum etti. Olan sorunları daha da ağırlaştırdı ve bütün bu gelişmelerin sonucu ortada: Borçlar ödenemedi, çalışanların ücretini vermek için para bulunamadı. Bütçe "tam takır"

Açık olan şu ki, Asya'da başlayan ve Rusya'da devam eden kriz sadece "gelişen pazarlar" ile sınırlı kalmıyor, Batı'nın emperyalist ülkelerini de etkisi altına alıyordu. Etkilenme ve bu emperyalist ülkelerde ekonomik devreviliğin iç çelişkilerinin keskinleşmesi ekonomik gelişmede belli bir durgunluğa, ekonomik büyümenin yavaşlamasına neden oluyordu.

Etkilenme, daha ziyade dış ticaret vasıtasıyla olmakta ve bu alanda en şanssız olan da ABD. ABD, ihracatının % 30'unu Güneydoğu Asya bölgesi ülkeleriyle yapıyor. İhracatın %20'si de L. Amerika ülkeleriyle yapılıyor. Böylelikle Amerikan ihracatının % 50'si kriz ve krizsel durum içinde olan bölgelere yapılmaktadır. Amerikan ekonomisinin '90'lı yıllardaki ekonomik krizden çıkmasında ihracat patlamasının rolü küçümsenemez. ½imdi durum giderek tam tersine dönüyor. İhracatın olumsuz etkilenmesi Türk ekonomisinin Rusya krizinden etkilenmesine benziyor.

AB ve özellikle de Alman emperyalizmi açısından durum biraz olumlu. Almanya'nın Güneydoğu Asya ile ihracatı, toplam ihracatın ancak %5'ine tekabül ediyor. Bu oran, Japonya'ya ihracatta %3 ve Rusya'ya ihracatta da ancak %2'dir. Güney Amerika'nın ise Alman ihracatındaki payı %3. Ama AB'nin Alman ihracatındaki payı %56. 15 AB ülkesi ise toplam ihracatlarının %61'ini kendi aralarında yapıyorlar ve AB ekonomilerinde krizsel öğeler, örneğin ABD ekonomisine nazaran daha zayıf.

Ama gerek ABD'de olsun ve gerekse de AB'de olsun, üretim ile yığınların alım gücü arasındaki makas giderek açılıyor. Yani bir taraftan artan işsizlikten dolayı doğan yoksullaşma ve diğer taraftan da artan üretim karşısında alım gücünün görece düşüşü, bu ülkelerde kapitalist üretimin iç çelişkilerinin keskinleşmesine bir işaret olmaktadır. Ama bu ülke ekonomilerindeki durgunluğa doğru gelişmeye ve Asya, Rusya krizlerinden etkilenmeye ve L. Amerika korkusuna rağmen ABD'de ve bir bütün olarak AB'de fazla üretim krizi yoktur. Aşağıdaki veriler, hem bu durumu geçmiş dönemlerle karşılaştırma içinde vermektedir.

Önde gelen emperyalist ülkelerde sanayi üretiminin gelişme seyri son birkaç yılda yüzde olarak şöyledir:

	ABD	Almanya	Fransa	İngiltere
1995	3,3	2,0	2,0	2,1
1996	4,4	0,4	0,2	1,0
1997	6,0	3,6	3,8	0,8
son iki ayın ortalama.	2,1	4,2	3,0	0,4

Bu tabloda birçok iddianın ne denli tutarlı olup olmadığını görüyoruz.

–Mevcut durum; sanayi üretiminin büyümesi bu ülkelerde krizin olmadığını gösteriyor.

–Buna rağmen iddia edildiği gibi ortada "en ağır kriz" "derinleşen kriz" falan yok. Bu ülkeler ve dünya ekonomisi en ağır krizini 1929-32 döneminde yaşamışlardı.

Mevcut durumu GSYİH bazında göstereyim.

Bu tabloda şimdiki durum açısından dünya ekonomisinin üçte ikisinin, yani ABD ve AB ekonomilerinin 1997 ve 1998'de ekonomik krizde olmadıklarını, sadece ABD ekonomisinde büyüme oranının küçülüyor olduğunu görmekteyiz. Dünya ekonomisinin 1998'de büyüme oranı % 3 ile % 4 arasında tahmin ediliyordu. Bu tahmin %1,4 civarlarına çekildi. ½imdiki durum açısından dünya ekonomisinin krizde olan üçte biri, krizde olmayan üçte ikisini olumsuz etkilemekte ve onun bu olumsuz etkileme gücü büyüme oranlarının aşağıya çekilmesine neden olmaktadır. ½imdi dünya ekonomisinin krizde olmayan alanlarda da krize doğru bir gelişmeyi, kriz faktörlerinin artışı izliyoruz.

Kapitalist ekonomiyi firma birleşmeleri de istikrarsızlaştırmakta bir kriz faktörü olmaktadır. Dünya çapında, ulusal ve uluslararası alanda korkunç boyutlara varan firma birleşmeleri ve devralmaları bütün hızıyla devam ediyor. 1997'de bütün dünyada satın alma ve birleşmelerin sayısı 23 bine varıyordu. Birleşmelerin değer hacmi de artıyor. Örneğin 1997'deki birleşmelerin toplam değeri 1630 milyar dolardı. Yani 1997'deki Türkiye GSYİH'nın 8,1 misli bir değer. Uluslararası birleşmelerin değeri sadece 1994-1997 arasında

düştü. Brezilya hükümeti istikrarı sağlayamadı ve sonuçta Real'in değerini Dolar karşısında düşürdü. Değer kaybı %30'un üzerindeydi. 1998'de Bovespa endeksi 15.4.1998'deki en yüksek noktasından(12299,0 puan) 10.9.'98'de dibe vurdu. (4761,0 puan), yani yaklaşık % 62 oranında geriledi. Endeks 15.1. 99'da 6073,0 puana çıkarak, 10.9.98'e göre %27 oranında artmasına rağmen, 15.4.'98'deki değerinin %50,6 oranında gerisinde kaldı.

Brezilya, 800 milyar dolarlık GSMH ile dünyanın dokuzuncu büyük ekonomisi. GSYİH'nin büyüme oranı, 1994'te yaklaşık %6'dan 1997'de % 3'e düşüyor. 1998'de büyüme oranının % 1,5 olacağı tahmin ediliyor. İşsizlik oranının 1994'te % 5'ten 1998'de yaklaşık % 9'a çıkacağı tahmin ediliyor.

Brezilya ekonomisi, 1998'de önemli derecede sarsılmasına rağmen mali ve fazla üretim krizinde değildi. Ama gelişme o yöndeydi ve nitelik bu ülkede mali ve fazla üretim krizleri Ocak 1999 itibariyle aynı anda patlak verdi. (Benzeri bir durum 1994'ün ilk yarısında Türkiye'de de görülmüştü). GSYİH'nin 1999 senesinde % 6 oranında mutlak küçüleceği tahmin ediliyor.

Brezilya, L. Amerika'nın en büyük/güçlü ekonomisi. Bu ekonominin gelişme seyri kıtanın diğer ülkelerini de kaçınılmaz olarak etkiliyor. Örneğin Arjantin ihracatının % 40'ını Brezilya'ya yapıyor. ABD'nin dış ticaretinde bu ülkenin payı % 20. Brezilya ekonomisinde yabancı sermaye hakim. Ülkede ciro hacmi bakımından en güçlü 20 tekelin dokuzu yabancı. Bunların dördü ABD, ikisi Alman, biri İtalyan, biri İsviçre ve diğer biri de Britanya-Hollanda menşeli. Brezilya, yabancı sermaye açısından kıtaya yayılma da bir üs olarak da kullanılıyor. Dolayısıyla Brezilya'da patlak veren mali ve fazla üretim krizi, öncelikle L. Amerika ülkeleri ve ABD ekonomisini olumsuz etkileyecektir. Bu olumsuz etkilenme, yabancı sermaye ve dış ticaret yoluyla daha önemsiz oranlarda AB için de geçerlidir.

Brezilya'daki krize rağmen bölge ekonomilerinin hepsi krizsel bir gelişme içinde değil. Bütün bölgede 1997'de ekonomik büyüme % 5,2

oranındaydı. Bu oranın 1998'de %3 oranında olacağı tahmin ediliyor. Bunun ötesinde Brezilya krizine rağmen Arjantin, Peru, ½'ili ekonomileri gelişme içindedirler.

Brezilya krizi, şimdilik "kontrol" altında geliyor. Ama krizin kontrolden çıkması, yani karşı tedbirlerin alınmaması veya tamamen etkisiz kalması veya da ters tepkiye neden olması durumunda L. Amerika, ABD ve AB ekonomileri "kontROLSÜZ" gelişmeden oldukça büyük oranlarda olumsuz etkileneceklerdir. Ama bugün açısdan böyle bir durum yoktur.

6- ABD ve AB

1 Ekim 1998'de Wallstreet çıkışlı mali deprem bütün borsaları etkisi altına aldı ve birçok büyük ve küçük yatırımcının hayalini yıktı. Temmuz'da 6200 puana çıkan DAX endeksi (Almanya) değerinin üçte birinden fazlasını kaybetti ve 4000 puan sınırının altına düştü. Aynı dönemde Dow Jones endeksi (ABD) 9337 puandan 7632 puana düştü. % 18 kayıp. 5 Ekim'de de Nikkei endeksi (Japonya) 13000 puanın altına düştü. Borsalardaki bu deprem 1929 felaketini hatırlattı. Hemen paralellikler bulundu. Borsa tarihinde "Kara Cuma" olarak bilinen 24 Ekim 1929'da Dow Jones, birkaç gün içinde değerinin yarısını kaybetmişti. Tesadüfe bakın ki 1987'deki borsa krizi ve 1998'deki borsa depremi yine Ekim ayında gerçekleşmişti. 1929'da Amerikan sanayi üretimi yaklaşık % 20 oranında mutlak küçülmüştü. Ama bugün durum, 1929'dakinin tersi. 1998'de Amerikan ekonomisi büyüme trendi içindeydi. Ama büyüme oranları küçülüyordu. Bu küçülme yaklaşık % 2,5 oranında. Güneydoğu Asya ülkelerinde ve Rusya'da bu oran % 15'e kadar varıyor.

Dünya ekonomisinin tahmin uzmanları, büyüme tahminlerini yeniden gözden geçirmek zorunda kaldılar. "Bölgesel kriz" (Asya ve Rusya kastediliyor) bölgesel olarak kalmıyor, bütün dünya ekonomisini etkiliyordu. 30.9.'98'de IMF, "dünya krizine çok yaklaşıldığı" tespitini yapıyordu.

kaçan sermayenin L. Amerika'nın yanısıra Türkiye'ye de akın edeceğini düşünüyorlardı.

Bu baylar, kısmen de olsa yanılmadılar. Ama az miktarda sermaye geldi. Gelen sermayenin ekonomiyi canlandıracağını düşündüler. Oysa gelen sermaye, en tehlikeli sermaye idi. Kumar sermayesiydi. Yani spekülasyon peşinde koşan sermaye. Bu, Clinton'ın uçkur davasından, hükümetin kurulmamasından dahi nem kapan tedirgin olan sermaye idi. Nitekim az sayıda gelen bu sermaye ve eskiden beri IMKB'de oynayan yabancı sermaye kaçtı ve Türk ekonomisine yapabileceği tahribatı yaptı. Yapılan tahribat ise, sıkıntı ve sorun yaratmaktan ileri gitmedi. Bundan sonra ve dünya ekonomisinin krize doğru gittiği bu süreçte, Türk ekonomisinde bir mali krizin patlak vereceğini ve bunun maddi değerlerin üretimine, yani sanayi üretimine yansıtacağını savunana ne denir bilmiyoruz. Ama en azından şunu biliyoruz: Türkiye ekonomisi böyle bir süreci geride bırakmıştır. Türkiye'de en fazla, aynen Brezilya'da olan, 1994'te (ilkbahar) olan olur. Yani fazla üretim kriziyle aynı zamanda patlak veren mali kriz, ki bu durumda böyle bir mali krizin beş para kıymet-i harbiyesi yoktur.

Asya ve Rusya krizinden etkilenme Türk ekonomisinin seyrini krize doğru çevirmiştir. Yani Türkiye'de de krize doğru bir gidiş var. Fazla üretim krizi patlak verir mi vermez mi veya ne zaman patlak verir sorusu aslında hiç de önemli değildir. Ekonomide böylesi sorulara kesin cevap vermek için kahin olmak gerekir. Ama ekonomik gelişmenin gelişme eğilimini tespit etmek ve sınıf mücadelesinin sorunlarına hazırlık bakımından oldukça önemlidir.

Asya krizinin etkisi uzun vadede ortaya çıkarken, Rusya krizi Türk ekonomisini adeta doğrudan vurdu. Rusya'ya yapılan ihracatın olağanüstü düşmesi, sanayi üretimini olumsuz etkiledi ve ortaya üretim ve kapasite aşırılığı çıktı. ½öyle:

Bu tablonun anlamını kısaca açıklayalım: 1997'nin Kasım ayından 1998'in Kasım ayına toplam sanayi %2,3; madencilik sanayi %2; imalat sanayi %2,8; kâğıt ve basım sanayi % 14,7; Taş-Top. dayalı ürünler sanayi %0,4; metal ana

sanayi % 6,3 ve makine sanayi %5,2 oranlarında mutlak küçülüyor, yani üretim mutlak olarak düşüyor. Sadece iki yılın birer ayı karşılaştırıldığında, yani sadece aylık üretim karşılaştırıldığında, mutlak düşüşler pekala konjonktürel bir üretim düşüşü olarak görülebilir. Bu böyle midir, değil midir sorusuna cevap vermek için uzun bir dönemin ortalamasını karşılaştırmak gerekir. Tablodaki onbir aylık üretim karşılaştırması da bunu gösteriyor. Onbir aylık karşılaştırmada sadece metal ana sanayinde üretimin 1997'den 1998'e %1,1 oranında mutlak gerilediğini, ama toplam sanayi üretiminin %10,3'ten %4,1; imalat sanayi üretimi %10,8'den %3,2'ye ve makina sanayi de % 43,1'den %9,9'a düşerek bu alanlarda üretimin büyüme oranları küçülmüştür. Onbir aylık karşılaştırmada görülen üretimin büyüme oranlarının küçülmesini, aylık karşılaştırmadaki mutlak düşüşlerde birleştirirsek, Türk ekonomisinde 1998'in ikinci yarısından itibaren görülen durgunluğun konjonktürel olmadığı sonucuna varırız. Bu, birinci nokta. İkinci nokta ise, bu verilerin dönem itibarıyla Türkiye ekonomisinin bir krizde olmadığını göstermesidir. Üretimin büyüme oranlarının küçülmesi, ekonomik kriz anlamına gelmez. Ancak önemli bir sektörde başlayan üretimin mutlak daralması, diğer sektörlerde de yansımışsa; yani ekonominin çeşitli sektörleri belli bir zaman dilimi içinde mutlak küçülme/daralma içindeyseler ve aynı dönemde bankalar, firmalar, şirketler, başka mali kurumlar arka arkaya iflas etmişlerse, ürünler stoklanmışsa ve bu gelişmelerden dolayı işçiler sokağa atılmışlarsa işte o zaman ekonomik kriz vardır. ½imdi soru/sorun şu: Türkiye'de böyle bir süreç yaşanıyor mu? Yaşanmıyor. Peki yaşanma olasılığı var mı, yani krize doğru bir gidiş var mı? Var.

Diyeceksiniz ki kâğıt ve basım sanayi üretimi Kasım'dan Kasım'a %14,7 oranında mutlak küçülmüş. Basım sanayi sektörünün toplam sanayi üretim içindeki payı %3. Sektörün hepsi batsa da Türk sanayisi bu sektörlerden dolayı krize girmez, madencilik ve metal sektörlerinden dolayı da girmez. Ama üretimin mutlak düşüşü ya da mensucat, kimya ve makine sektörlerinde söz konusu olursa bu düşündürücüdür. Çünkü bu

130 milyar dolardan 320 milyar dolara çıkmıştı. Sadece 1998’de gerçekleştirilen veya planlanan en büyük 10 birleşmenin toplam değeri 595,78 milyar dolara varıyordu. Bütün amaç dünya pazarlarında ilk üç sırayı kapmaktır. Başka türlü var olma şansı yok. Böylelikle birleşmeler vasıtasıyla dünya pazar payları satın alınmış oluyor ve beklenen kâr elde edilmeyince yeniden satılıyor; elden çıkartılıyor. Elden çıkartma talebi yeniden örgütlemek, rasyonalleştirme demektir. Bu da işsizlik, borsaları etkilemek anlamına gelir; yani kriz faktörlerinin çoğaltılması.

7-Türkiye

Küçük burjuva çevrelerin “bilimsel” değerlendirmelerine göre, Türk ekonomisi “sürekli kriz” içindedir. Bu anlayışta olanların hiçbirisi şimdiye kadar neden böyle bir anlayışta olduklarını; Marksist teoride sürekli krizin olup olmadığını açıklamadı. Anlaşılan o ki Türkiye emperyalizme bağımlı olduğu, yeni sömürge bir ülke olduğu için sürekli kriz içinde kalmaya mahkumdur. Sürekli kriz teorisinin bayraktarlığını yapanlar Özgürlük Dünyası, Kızıl Bayrak, Kurtuluş ve “Partizan” camiasıdır. Özgürlük Dünyası, son dönemlerde fazla üretim krizi vb. telaffuz etmeye başladı. Ama sonuç aynı. Bu dergi, ikide bir ekonomi “çökertmeli”ğiyle tanınmıştır. K. Bayrak’ın kriz çıkırtkanlığını geçiyoruz. “Bağımsızlık ve Demokrasi Yolunda Kurtuluş”un 3. sayısında aynen şöyle yazılıyor;

“Bilin ki, ülkemiz yıllardır kriz içindedir. Zaten bu, yeni sömürge ülkelerin hepsi açısından geçerli olan bir durumdur. Yeni sömürgecilik ilişkilerinin geliştiği her yerde kriz sürekli bir hal alır.” (sayı 3, syf. 29. 7 Kasım 1998)

Marks, Engels, Lenin ve Stalin istedikleri kadar ekonomik krizlerin sürekli değil periyodik olacaklarını yazmış olsunlar. Marksist kriz teorisi istediği kadar bu anlayış üzerine kurulmuş olsun, bütün bunların Kurtuluş’tan arkadaşlar nezdinde beş para kıymeti yok. Çünkü onlar, kapitalizmin nesnel yasalarını sadece emperyalist ülkelerle sınırladıkları için Türkiye gibi yeni sömürge ülkelerde aynı kapitalizmin yasalarını geçersiz kılıyorlar. Bu arkadaşlara göre, kapitalizm ve

yasaları evrensel değildir. Türkiye de bu evrenselliğin dışında kalıyor. Öyleyse kriz sürekli. Biz burada “deli saçması” olan bu anlayışı eleştirmeyeceğiz, ama ekonomideki reel gelişmeyi gösterirken, sürekli kriz anlayışının da “deli saçması” bir anlayış olduğunu belirtmekle yetineceğiz.

Diğer bir konu da açık bir tanım yapılmayan sürekli kriz anlayışının son aylarda mali kriz olarak somutlaştırılmasıdır. Yani Asya’da ve sonrasında Rusya’da patlak veren mali kriz, özellikle Rusya’dakinin etkisiyle Türkiye’de de patlak vermiş! İyi hoş da Türkiye’de patlak veren ve giderek derinleşen bu krizin göstergeleri/ kıstasları nedir? Bu soruya cevap verilmiyor. En fazlasıyla IMKB endeksinin düşmesi gösterilebilir. Ama endeks çoktan beri yükselme trendi içinde. Spekülatif sermaye Türkiye’den kaçtı. Kaçan bu miktar 6 milyar dolar civarında tahmin ediliyor. Peki sonra ne oldu? Kaçan bu sermaye geride nasıl bir tahribat, yıkıntı bıraktı? Batan, iflas eden, devletin desteğine muhtaç kalan bankalar, mali kuruluşlar, şirketler var mı? Yok! Öyleyse kriz de yok.

Ekonomide her konjonktürel gelişmeyi kriz olarak değerlendirirsen, elbette ki kapitalist bir ülkede kriz sürekli var olur.

½üphesiz ki Türk ekonomisi, istikrarlı bir ekonomi değildir. Emperyalizme bağımlılık, onun istikrarsızlığını artırıcı bir rol oynuyor. Ama aynı zamanda unutmamak gerekir ki, Türk ekonomisi “Asya Kaplanları” denen ülkelerde olduğu kadar bir yabancı sermayeye sahip değildir. Türkiye’deki yabancı sermaye, G. Kore’deki ve başka o bölge ülkelerindeki yabancı sermaye ile karşılaştırılmayacak kadar azdır. Tamda bu nedenden dolayı spekülasyon, Türk ekonomisini sadece sınırlamayla etkili kalmıştır. Bunu anlamayan elbette ki ekonominin seyrini kavramayacaktır ve genel lafızlara sarılacak, genel lafızlarla “somut durum” analizi yapacaktır. Yapılan bu analizlerin sonuçlarını görüyoruz. Bu görüşte olanların hiçbir tespiti doğrulanmamıştır.

Türk ekonomisi, Asya ve özellikle de Rusya krizinden oldukça etkilenmiştir. Bizim bazı avanak burjuva politikacılar, Asya’da ve Rusya’da

çevrimi, devresel krizlere maddi temel sağlar. Bu çevrim sırasında işler, birbirini izleyen durgunluk, orta derecede faaliyet, yükseliş ve kriz dönemlerinden geçer. Sermayenin yatırılmış olduğu dönemlerin birbirlerinden çok farklı olduğu ve zaman bakımından çakışmaktan çok uzak buldukları doğrudur. Ama bir kriz, daima geniş yeni yatırımların çıkış noktasını oluşturur. Bu nedenle, bir bütün olarak toplumun bakış açısından bir sonraki devir çevrimine az çok yeni bir maddi temeli sağlarlar.”(K. Marks. Kapital C.II, s. 198)

Marks böyle tespit ediyor. O, böyle tespit ediyorsa ve bu tespit sürekli krizi reddediyorsa yani ekonomik krizlerin ancak devresel olarak patlak vereceğini tespit ediyorsa bundan anlaşılması gereken, Marksizme inanan her kişi, çevre ve örgütün buna inanması ve sürekli kriz anlayışına karşı mücadele etmesi gerekir.

Fazla üretim krizlerine çoğu kez, mali-spekülasyon-kredi-banka-para, döviz-enflasyon krizleri refakat ederler. Bütün bu krizler, fazla üretim krizlerinin asla ve asla nedeni değildirler. Bu krizler, en fazlasıyla aşırı üretim krizlerini şu veya bu oranda derinleştirebilirler. Çelişkileri keskinleştirebilirler. Devrevi hareketi olmayan bu krizlerin patlak vermesi –şayet o süreçte fazla üretim krizi yoksa– mutlaka fazla üretim krizi patlak verecek anlamına gelmez. Bu krizler, doğrudan kapitalist yeniden üretim sürecinden kaynaklanmazlar ve tam da bu nedenden dolayı kapitalist üretim biçiminin yasal bir görünümü değildirler. Yani bu krizler, makinalı üretim aşamasında olan kapitalizmin değil, kapitalizm öncesi dönemin krizleridirler.

Asya'nın sözkonusu ülkelerinde, Rusya'da ve Brezilya'da krizler aynen kitaplarda yazıldığı gibi patlak vermişlerdir. Bu ülkelerde spekülasyon-mali krizler, fazla üretim krizlerinin habercisi olmuşlardır. Bahsettiğimiz gibi üretim, bu ülkelerde bir yerde, bir sektörde tıkanmıştır. Marks, “bir krizin (fazla üretim krizi kast ediliyor, SP) genel kriz olması için önemli metaları (motor rolü oynayan, SP) etkisi altına alması yeterlidir” diyor. (Bkz. “Artı Değer Üzerine Teoriler”. C.26, s. 506. Alm) Japonya'da, “Asya

Kaplanları” denen ülkelerde, Rusya'da ve son olarak da Brezilya'da olan da buydu. ½imdi bu ülkeleri ekonomik kriz kasıp kavuruyor ve dünyanın başka ülkelerini de etkiliyor.

Yeni bir dünya fazla üretim krizine doğru gelişmeyi hızlandıran faktörleri /momentleri verelim:

-Japonya ve Güneydoğu Asya ülkelerinde patlak veren ve devam eden fazla üretim krizi;

“Asya kaplanları” denen ülkelere itfaiyeci olarak giden IMF, kundakçı olarak açığa çıktı. Bölge ekonomilerine istikrar (!) kazandırmak için IMF'nin açtığı 117 milyar dolarlık kredi ekonomileri daha da kötüleştirmekten başka bir işe yaramadı. Bölge ülkeleriyle ilgili olarak yukarıda verdiğimiz tablolardan da anlaşılacağı gibi sanayi ve GSYİH %10-%15 oranlarına varan bir mutlak gerileme içinde. Keza Japonya'da sanayi üretimi küçümsenemeyecek oranlarda mutlak düşmüştür.

-Çin ekonomisi dünya krizine doğru gidişi hızlandıran bir faktör/tehlike olma özelliğini koruyor. Üretimde şimdilik büyüme oranında önemsiz bir küçülme sözkonusu. Çin para birimi Yuan, ABD Doları'na bağlandı ve 1997'de %40 değer kazandı. Bu durum Çin ihracatını güçleştiriyor. İmalatı pahalıya mal olan Çin ürünlerinin dünya pazarlarında rekabet şansı azalıyor. Japon para birimi Yen'in değerinin düşürülmesi, Yuan'ın değer kaybetmeme direnişini kıracak ve Yuan da değer kaybına uğrayacaktır. Bu durumda bütün Güneydoğu Asya ülkelerinde para birimleri yeniden değer kaybına uğrayacaklardır.

-Rusya krizi;

Bu ülke birçok krizi bir arada yaşadı. Yapısal kriz, siyasi kriz, mali-spekülasyon-para krizi ve fazla üretim krizi. Siyasal kriz şimdilik küllenmiş, hafiflemiş durumda. Mali-spekülasyon-para krizi, devam eden yapısal ve fazla üretim krizinden dolayı önemini kaybetmiştir.

-Latin Amerika;

Bir bütün olarak L. Amerika 1998'de krizde değildi. Brezilya, Arjantin, ½ili gibi ülkelerde ekonomi 1998'de de mutlak büyümesine rağmen, L. Amerika özellikle Asya krizinin etkisi

sektörlerin toplam sanayi üretimindeki payları % 16,6 ila % 27,8 oranlarında değişiyor.

Asya ve Rusya krizi ekonomiyi nasıl etkiliyor?

Güneydoğu Asya ülkelerinde devalüasyondan dolayı maliyet fiyatlarının düşmesi, sonuçta Türkiye pazarına ucuz ara malı sürmelerini beraberinde getirdi. Bu, tekstil sanayinde yaşanıyor. Örneğin iplik. ½u anda iplik üretimi Türkiye’de Güneydoğu Asya ülkelerine nazaran daha pahalı. Hükümetin, ipliğin hammaddesi olan pamukla ilgili kararlarının /teşvikinin nedeni bu. Böylelikle pamuk, dolayısıyla iplik ve sonuçta da tekstil üretimi dünya pazarlarında rekabet edebilecek kadar ucuza mal edilmeye çalışıyor.

Rusya krizi ihracatı önemli oranda etkiledi. Rusya ihracatta beşinci sırada yer alıyor. İhracattaki payı ise % 7 civarında. Bağımsız Devletler Topluluğu’nun payı ise % 11 civarında. Yani Türkiye’nin ihracatı en fazlasıyla %10 küçülür. Bunun parasal değeri 2-3 milyar dolardır. Rusya krizinin ihracat üzerinden tahribatı bu kârdır. İhracatın yarısından fazlası AB ülkelerine yapılıyor. Bu durumda AB’nin krize girmesi Türk ekonomisini kesinlikle krize sürükleyecektir. GSYİH’da ihracatın payı %13 (1997). Yani Türkiye’de üretilen maddi değerlerin ancak %13’ü ihraç ediliyor.

Bütün bu olguları göz önünde tuttuğumuzda şu sonuca varırız.

-Türk ekonomisi 1998 yılı itibariyle krizde değildir. 1998’de sanayi üretimi yaklaşık % 5 oranında büyümüştür.

-Dünya ekonomisinin koşullarından dolayı Türkiye’de de ekonomi belli bir durgunluk içindedirler. Ekonominin bazı dallarında üretim ciddi bir düşüş ve gerileme göstermektedir. Bir kriz sürecine girilmiştir.

Sonuç yerine

Genel olarak krizden, açık tanımı yapılmayan derinleşen bir krizden bahsetmenin hiçbir bilimsel anlamı ve değeri yoktur. Marksist teori, genel lafızlarla, genel kavramlarla somut duru-

mun açıklanmasını reddeder. Somut olarak dünya ekonomisinin durumu, gelişme yönü vb. ele alındığına göre, bu süreçte kriz kavramının somutlaştırılması gerekir. Yani ne türden bir krizle karşı karşıya olduğumuzun açıklanması gerekir. Bu krizler, spekülasyon-mali kriz ve fazla üretim krizidir.

Kapitalist ekonomi dönemsel olarak patlak veren fazla üretim krizleri tarafından sarsılır. Bu krizler, üretimin toplumsal karakteri ile ona özel el koyuş arasındaki temel çelişkidir kaynaklanan yasal bir görünümdür. Yani makinalı üretime dayanan kapitalist ekonomide/emperyalizm döneminde fazla üretim krizlerinin devresel olarak patlak vermeleri bir yasadır. Süreklilik sözkonusu değildir. Sanayinin gelişmesiyle sabit sermaye, kapitalist ekonominin devresel hareketini oluşturur ve kapitalist üretimin ancak bu aşamasında devresel krizler bir zorunluluk olurlar. Bu krizler 17. ve 18. yüzyıllarda görülen para-kredi-spekülasyon-mali krizlerden tamamen farklıdır. Devresel krizlere fazla üretim veya ekonomik krizler denir ve doğrudan kapitalist yeniden üretim sürecinden kaynaklanırlar. Bu krizlerin sürekli olamayacaklarını ve ancak devresel olarak patlak vereceklerini Karl Marks, sabit sermayenin dönüşüm hareketini inceleyerek tespit etmiştir :

“Kullanılan sabit sermayenin değer büyüklüğü ile dayanıklılığı, kapitalist üretim biçiminin gelişmesiyle birlikte geliştiğine göre, sanayi ile sanayi sermayesinin ömrü her belirli yatırım alanında, birçok yılı, diyelim ki ortalama on yılı kapsayacak şekilde uzar. Sabit sermayenin gelişmesi bir yandan bu ömrü uzattığı halde öte yandan bu ömür, kapitalist üretim tarzının gelişmesiyle aynı şekilde devamlı olarak hız kazanan üretim araçlarındaki sürekli alt üst oluşlarla kısalmıştır. Bu, üretim araçlarında bir değişiklik ve bunlar fiziki olarak tükenmeden çok önce manevi değer kaybı nedeniyle sürekli yenilenmeleri zorunluluğunu getirir. Modern sanayinin temel dallarında bu yaşam çevriminin ortalama on yıl olduğu varsayılabilir. Ama burada önemli olan, belli bir süre değildir. ½u kadarı açıktır; bu süre içinde sermayenin sabit kısmı tarafından hareketsiz tutulduğu birkaç yılı kapsayan birbiriyle bağıntılı devirler

altında kalmış ve üretim genel olarak durgunluk sürecine girmiştir. Ocak 1999'da Brezilya'da mali ve fazla üretim krizinin aynı anda patlak vermesi, öncelikle Arjantin ekonomisini etkileyerek tüm kıta ekonomilerine yayılma ve ABD ve daha az güçle AB ekonomilerine sirayet etme özelliği taşımaktadır.

-Hammadde fiyatlarının olağanüstü düşmesi:

Asya krizinin en önemli sonuçlarından birisi, dünya hammadde fiyatlarını etkilemesidir. Bu ülkeler, hammadde alımını önemli boyutlarda azaltınca, dünya çapında aşırı hammadde üretimi doğdu. Farklı nedenlerden dolayı dünya çapında hammadde fiyatları 1980-1997 arasında % 45 düştü. Güncel olarak petrol fiyatı da varil başına 10 doların altına indi. Bu, görülmemiş bir durum. Hammadde üreticisi ülkelerin ekonomilerini oldukça olumsuz etkilemektedir. Rusya'da fazla üretim krizinin patlak vermesinde hammadde fiyatlarındaki düşüş belirleyici olmuştur.

-Kara Afrika'nın durumu yürekler acısı. Emperyalistlerarası rekabet, bölgesel savaşlar, katliamlar bu zengin kıtanın daha da fakirleşmesine ve yoksulluktan kurtulmasına neden oluyor. Bir bütün olarak kıta, dünya ekonomisinin krize doğru gelişmesinde bir faktör olmaya devam ediyor.

-ABD ve AB ülkelerinde ekonomik durumu yukarıda açıkladık. Bu ülke ekonomileri krize karşı direnmiyorlar, krizden etkileniyorlar, ama henüz krizde değiller.

-Devam eden uluslararası yapısal kriz, dünya ekonomisinin yeni bir fazla üretim krizine doğru gelişmesinde önemli bir faktör oluyor.

Süreklilik kazanan otomasyon, en modern teknolojinin üretimde kullanılması bir taraftan üretimde verimliliği olağanüstü artırıyor, diğer taraftan da kitlesel işsizliğe neden oluyor. (Bu da iç pazarı daraltıyor.) Bir diğer örnek verecek olursak; Alman sanayi üretimi 1997'de ancak 1991'deki seviyesine ulaşabildi. Ama aynı dönemde ciro bazında bir sanayi işçisinin üretkenliği yaklaşık 328 bin Mark'tan 544 bin Mark'a çıktı, yani işçinin üretkenliği 1991'den 1997'ye yaklaşık % 66 oranında arttı.

Önümüzdeki dönemde dünya çapında çalışabilir nüfusun ancak % 20'sinin çalışmasıyla yüzde yüzünün çalışması durumunda elde edilen ürünün elde edileceğinin hesabı yapılıyor. Yani her yüz işçiden 80'i işsiz kalacak. Bu durum, kapitalist ekonomiyi tamamen istikrarsızlaştıracaktır. Bugün bu sürecin başındayız.

Akıl almaz boyutlara varan firma birleşmeleri de yapısal krizin bir sonucu ve aynı zamanda ögesidir. Her birleşme, uluslararası planda daha büyük pazar hizmet etmek zorundadır. Rekabet gücünü artırmak zorundadır. Bu da otomasyon üretim sürecini yeniden yapılandırmak ve sonuçta da kitlesel işsizliktir.

-Emperyalist ülkelerin hangi biçim ve araçlarla olursa olsun gelişen krize karşı mücadeleleri başarısız kalmıştır. Asya örneğinde görüldüğü gibi alınan tedbirler krizi durduramamış, tam tersine derinleştirmiştir.

-Yeni sömürge ülkelerin mevcut borçlanma içinde boğulmaları, ekonomilerinin Asya ve Rusya krizinden etkilenmeleri emperyalist ülkelerin gelişen krizin yükünü yeni sömürgelerin üstüne yıkmalarını, doajını artırmalarını engelliyor. Bu ülkeleri de daha da fazla talan etmenin olanakları daraltıyor, talan sınıra yaklaşıyor.

-Doğu Avrupa ülkeleri ve Rusya dışında Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleri, dünya ekonomisine entegre olmuş durumdadır ve bundan dolayı hem gelişen krizden etkileniyorlar ve hem de fazla üretim karşısında subap olma özelliğini kaybetmişlerdir.

Şimdilik bütün göstergeler, dünya ekonomik krizine doğru bir gelişmeye işaret ediyorlar. Emperyalist dünya sistemi daha büyük bir istikrarsızlığa doğru gidiyor. Önemli olan, gelişmenin mevcut durumunu ve yönünü doğru tespit etmek, bundan sonuçlar çıkartma ve sınıf mücadelesinin gelişmesinde değerlendirmektir.

KRİZİN DERSLERİ*

V.I.Lenin

Ticari ve endüstriyel kriz, neredeyse iki yıldır devam ediyor. Gözle görülür biçimde hala boyutlanıyor, endüstrinin yeni dallarına ve yeni alanlara sığıyor ve daha fazla bankanın iflas etmesinin sonucu olarak daha da keskin bir hal alıyor. Gazetemizin geçen Aralık ayından beri çıkan her sayısı, şu ya da bu şekilde, krizin gelişmesine ve feci sonuçlarına değindi. Artık bu olgunun sebeplerini ve önemini etraflıca ele almanın zamanı geldi. Kriz, Rusya için görece olarak yeni –Rus kapitalizmi kadar yeni– bir olgu. Eski kapitalist ülkelerde –yani malların büyük bir kısmının satış için üretildiği ve çalışanların çoğunluğunun toprak ya da başka bir üretim aracına sahip olmadığı, ancak emek güçlerini işverenlere, mülk sahiplerine; yani toprağın, fabrikaların, makinaların vb. sahiplerine sattıkları ülkelerde– kriz, kronik bir hastalığın nöbetleri gibi periyodik olarak yinelenen eski bir olgudur. Dolayısıyla krizler öngörülebilir; ve bugünkü kriz de, Rusya’da kapitalizm belirli bir hızla gelişmeye başladığında Sosyal-demokrat (***) yazında öngörülmüştü. 1897’nin sonunda yazılan

“Rus Sosyal Demokratlarının Görevleri” başlıklı broşürde şöyle deniyordu: “Açık ki, şu anda kapitalist çevrimin (aynı olayların tıpkı yaz ve kış gibi tekrarlandığı bir rota), sanayinin “refah” içinde olduğu, işlerin hareketli olduğu, fabrikaların tam kapasiteyle çalıştığı ve sayısız yeni fabrikaların, yeni yatırımların, anonim şirketlerin, demiryolu girişimlerinin vb. vb. mantar gibi türediği bir devresinden geçiyoruz. Bu endüstriyel “refah” devresini kaçınılmaz ve sert bir düşüşün izleyeceğini söylemek için kahin olmaya gerek yok. Bu düşüş, küçük mülk sahibi yığınları iflas ettirecek, yığınlarca işçiyi işsizlik saflarına atacaktır...” Ve bu düşüş, Rusya’ya, görülmedik bir sertlikte geldi. Kapitalist toplumun, geliş öngörülebilecek kadar düzenli bir şekilde kendisini tekrarlayan, bu korkunç kronik hastalığının sebebi nedir?

Kapitalist üretim, ancak böylesi sıçramalar ve geri düşüşlerle gelişebilir. İki adım ileri ve bir (bazen iki) adım geri. Belirttiğimiz gibi, kapitalist üretim satış için üretimdir, malların pazar için üretimidir. Üretim, her biri kendi hesabına üreten

*) : Lenin, Toplu Eserler, C.5, Sf. 89-95

**) : O dönemde “Sosyal-Demokrat”, marksistleri tanımlamak için kullanılıyordu.

ve hiçbirisi pazarda ne türde ve hangi miktarda mal ihtiyacı olduğunu net olarak bilmeyen bireysel kapitalistlerin idaresi altındadır. Üretim rastgele gerçekleşir; her bir üreticiyi yalnızca diğerlerini geçmek ilgilendirir. Bu yüzden, gayet doğal olarak, üretilen mal miktarı pazardaki talebe denk düşmeyebilir. Bu olasılık, özellikle, büyük pazar bir anda yeni, büyük, keşfedilmemiş alanlara açıldığında daha fazla gündeme gelir. Yakın geçmişte yaşadığımız endüstriyel “yükseliş”in başlangıcında, durum açık olarak böyleydi. Bütün Avrupa’nın kapitalistleri, pençelerini, dünyanın, yüzmilyonlarca insanı barındıran –ama son dönemlere kadar yalnızca Hindistan’ın ve kıyı bölgelerinin küçük bir kısmının dünya pazarına sıkıca bağlanmış olduğu– bir bölgesine; Asya’ya uzattılar. Trans-Kafkas demiryolu, Orta Asya’yı kapitalistler için “dünyaya açmaya” başladı. “Büyük Sibiryaya demiryolu”, (yalnızca uzunluğundan dolayı değil, aynı zamanda Hazine’nin müteahhitler tarafından sınırsızca talan edilmesi ve demiryolunun yapımında çalışan işçilerin sınırsızca sömürülmesi dolayısıyla da “büyük”) Sibiryayı dünyaya açtı. Japonlar, sanayileşmiş bir ulus olmaya doğru geliştiler ve Çin Seddi’nde bir gedik açmaya çabaladılar. Böylece İngiltere’nin, Almanya’nın, Fransa’nın, Rusya’nın ve hatta İtalya’nın kapitalistlerinin hemen dışlarını geçirdiği seçkin bir lokmanın yolunu açtılar. Devasa demiryollarının inşası, dünya pazarının genişlemesi ve ticaretin büyümesi; tüm bunlar, sanayide beklenmedik bir canlanmayı, yeni yatırımlardaki artışı, mal pazarları için vahşi bir avı, bir kazanç avını, yeni firmaların ortaya çıkmasını, bir kısmını küçük kapitalistlerin küçük birikimlerinin oluşturduğu büyük miktarda taze sermayenin sanayiye çekilmesini kamçıladi. Yeni ve bilinmeyen pazarlar için yapılan bu dünya çapındaki avın dehşet verici bir çöküşle sonlanması şaşırtıcı değildir.

Pazarlar [üzerinde hakimiyet-çn] ve kâr için yapılan bu avın niteliği hakkında net bir fikre sahip olmak için, onun içinde hangi devletin yer aldığını hatırlamamız gerekiyor. “Tekil işletmeler” ve “bireysel kapitalistler”den söz ederken, bu kavramların tek başlarına kullanıldığında muğlak

kavramlar olduklarını unutabiliyoruz. Gerçekte, yalnızca kâra el konulması bireysel kalmış, ama üretim toplumsal bir nitelik kazanmıştır. Devasa krizlerin olanaklı ve kaçınılmaz hale gelmesinin tek sebebi, güçlü toplumsal üretici güçlerin, tek amacı kâr yapmak olan bir zenginler çetesine bağımlı hale gelmesidir. Bunu Rus sanayisinden bir örnekle izah edebiliriz. Son günlerde kriz, içinde Nobel Brothers Petrol Şirketi gibi işletmelerin bulunduğu petrol sanayiine sıçradı. Bu şirket, 1899’da, 163 milyon pud’luk (***) petrol ürününü, 53.5 milyon rubleye sattı. 1900’de ise 192 milyon pud’luk petrol ürününü 72 milyon rubleye sattı. Bir yıl içinde, tek bir işletme, elde ettiği ürünün değerini 18.5 milyon ruble yükseltti! Bu “tekil işletme”, petrolü çıkarmak ve rafine etmek; onu boru hatları, demiryolları, denizler ve ırmaklar üzerinden taşımak; ve gerekli makinaları, ambarları, gereçleri, mavnaları, tankerleri vb. yapmak üzere işe koşulan onbinlerce, hatta yüzbinlerce işçinin emeği ile beslendi. Bu onbinlerce işçi, tüm toplum için çalışıyor, ama emekleri bir avuç milyoner tarafından kontrol ediliyor. Bu milyonerler, bu işçi kitesinin organize emeğinin ürünü olan kârın tümüne el koyuyor. (1899 yılında Nobel Şirketi’nin net kârı 4 milyon rubleydi, 1900’de ise bu rakam 6 milyon rubleyi buldu; şirketin hissedarları her 5 bin rublelik hisse için 1300 ruble aldılar. Şirket yönetim kurulunun beş üyesi 528 bin rubleyi bulan primler elde ediyordu!) Bu türden bir dizi işletme, bilinmeyen bir pazarda yer kapmak için vahşi bir dalaşa girdiklerinde bir krizin ortaya çıkması şaşırtıcı mı?

Dahası, bir işletmenin kâr edebilmesi için, ürünlerinin satılması, ürünlerine müşteri bulması gerekir. Bu malların müşterileri bütün toplumu kapsamalıdır, çünkü bu devasa işletmeler çok büyük miktarlarda mal üretmektedirler. Ancak, ne var ki, bütün kapitalist ülkelerde, nüfusun onda-dokuzu fakirdir. Bunlar, çok sefil ücretler alan işçiler ve esas olarak, işçilerden bile daha kötü durumda yaşayan köylülerdir. Ekonomi yükseliş devresindeyken, büyük sanayi işletmeleri, mümkün olduğunca büyük miktarda mal üretmeye kalkıştıklarında, pazar, nüfusun büyük çoğunluğunun fakirlikten dolayı satın alamayaca-

***): Pud: 16.4 kilograma denk gelen Rus ölçü birimi.

ğı denli büyük miktarda malla dolar. Makinaların, araçların, ambarların, demiryollarının vb. sayısı büyümeye devam eder. Ne var ki, bu büyüme süreci zaman zaman kesintiye uğrar. Çünkü, bu gelişmiş üretim araçlarının [yaptığı üretimin-çn] son tahlilde hedeflediği halk kitleleri, sefaletle doğru giden yoksulluk koşullarına maruz kalır. Kriz; modern toplumun, tüm emekçi halkın yaşam koşullarını iyileştirmek üzere sayısız miktarda daha fazla mal üretebileceğini gösterir. Buna engel olan, toprağın, fabrikaların, makinaların vb. halkın yoksulluğu üzerinden milyonlarca kâr eden bir avuç özel mülk sahibi tarafından gasp edilmesidir. Kriz, işçilerin kendilerini, kapitalistlerden bireysel imtiyazlar koparmak için mücadeleyle sınırlamaması gerektiğini gösteriyor. Sanayi yükselişyken, bu tür imtiyazlar kazanılabilir. (Rus işçileri 1894-1898 arasında enerjik bir mücadele ile birçok kez bu tür imtiyazlar kazandılar); ama kriz başladığında, kapitalistler, tanıdıkları imtiyazları geri almakla da kalmazlar, işçilerin çaresiz durumlarını istismar ederek, ücretleri daha da düşürmeye çalışırlar. Dolayısıyla bunlar, sosyalist proletarya ordusu, sermayenin egemenliğini ve özel mülkiyeti ortadan kaldırıncaya kadar, kaçınılmaz olarak sürer. Kriz; iki yıl önce, krizlerin giderek daha az olası hale geldiğini yüksek sesle ilan eden, –muhtemelen burjuva iktisatçıların kuramlarını hiç eleştirisiz kabul ettikleri için– kendilerine ‘eleştirmenler’ diyen şu sosyalistlerin ne kadar dar görüşlü olduğunu da gösterdi.

Toplumsal üretimi özel mülkiyete bağımlı kılmanın saçmalığını açık biçimde gösteren krizin dersleri öylesine öğreticidir ki, burjuva basın dahi şimdi sıkı bir denetim talep ediyor –örneğin bankalar üzerinde– Ancak hiçbir denetim kapitalistleri, ekonominin yükseliş dönemlerinde, sonradan kaçınılmaz olarak iflas edecek olan işletmeleri kurmaktan alıkoyamaz. Alçevski, Harkov’da bulunan biri ticaretle, diğeri tarımla ilgili bankanın sahibiydi. Her iki banka da şu anda iflas etti. Alçevski; hırs dolu düşlerle, büyük zenginlik vaad eden maden ve metalurji işletmelerini kurmak ve ayakta tutmak amacıyla milyonlarca ruble harcadı. Sanayideki bir aksama, bu bankaları, maden ve metalurji işletmelerini bir enkaz haline getirdi (Donets-Yurgev Şirketi). Peki işletmelerin

“çöküşü” kapitalist toplumda ne anlama gelir? Bu, küçük kapitalistlerin, “ikinci dereceden” kapitalistlerin, büyük kapitalistler tarafından yutulması demektir. Harkov milyoneri Alçevski’nin yerini, daha zengin bir kapitalist olarak, işçilerin üzerinde daha büyük bir baskı kuracak olan Moskova milyoneri Ryabushinski aldı. Küçük kapitalistlerin büyük kapitalistler tarafından yutulması, küçük mülk sahiplerinin yıkımı (örneğin, tüm varlıklarını bir banka iflasında yitiren küçük yatırımcılar) işçilerin korkunç yoksullaşmaları– tüm bunlar krizle birlikte gündeme gelir. Aynı zamanda, kapitalistlerin, Iskra’da daha önce bahsedilen; işgününü uzatma ve sınıf bilinçli işçileri işten atarak, onların yerine köyden gelecek daha itaatkar insanları işe alma yöntemlerini de bunlara ekleyebiliriz.

Rusya’daki krizin etkileri, diğer ülkelerde gerçekleşen krizlerden çok daha büyük. Sanayideki durgunluğa, köylerdeki kıtlık eşlik ediyor. İşsiz bırakılan işsizler, kentlerden köylere gönderiliyor, peki ya işsiz köylüler nereye gönderilecek? Idareciler, işçileri köylere göndererek, şehirleri durumundan hoşnut olmayan insanlardan temizlemeye çalışıyor; ancak belki bu gönderilenler, köylülüğün en azından bir bölümünü yüzyıllık itaatkarlığından uyandırarak yalnızca rica etmeye değil, aynı zamanda talep etmeye de sevk edebilir. İşçiler ve köylüler, birbirlerine giderek daha fazla yakınlaşıyorlar. Bu yakınlaşmayı sağlayan yalnızca açlık ve işsizlik değil; işçileri, çıkarlarını savunmak için birleşmekten alıkoyan, hayırsever insanların yaptıkları yardımların köylülere ulaşmasını bile engelleyen polis zorbalığı da işçileri ve köylüleri birbirine yaklaştırıyor. Polisin ağır pençesi, bütün geçim araçlarını yitirmiş olan milyonlarca insan için yüz kez daha ağır hale gelmektedir. Kentlerde polis ve jandarma, kırsal alanda idareciler ve köy polisi, kendilerine yönelik nefretin giderek büyüdüğünü açıkça görmekteyiz; ve köylerde kurulan aşevlerinden, hatta gazetelerdeki yardım çağrısı ilanlarından bile korkmaktadırlar. Gönüllü bağışlardan duyulan korku! Aslında hırsız, kendi gölgesinden korkmaktadır. Hırsız, soyduğu adama sadaka veren bir yolcu gördüğünde, ikisinin kendisiyle hesaplaşmak için ant içerek anlaşmalarını düşünmeye başlamaktadır.

İŞÇİ SINIFININ YAPISAL GELİŞME EĞRİSİ ELVEDA PROLETARYA MI?

İşçi sınıfının karakteri, iç yapısı, sosyal farklılaşması, kapsamı ve dışsal görünümü üzerine sürekli tartışılmıştır. Marksistler arasındaki bu tartışmanın ve işçi sınıfının tanımlanmasının toplumsal gelişmeyle doğrudan bağı vardır. Bu, burjuvaziyle sürdürülen ideolojik mücadelenin kaçınılmaz bir zorunluluğudur.

Kapitalizmin gelişmesine paralel olarak; bu gelişmenin doğrudan bir sonucu olarak, işçi sınıfı da gelişmiş ve derin/kapsamlı yapısal değişimlere uğramıştır. Aşağıda belirteceğimiz bu nesnel değişimlerin sınıf mücadelesindeki anlamı oldukça önemlidir. Bu değişimler, her şeyden önce, burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki, emek ile sermaye arasındaki somut güçler dengesine etki de bulunurlar; bu dengenin gelişme yönünü belirlerler. Bundan dolayıdır ki bu değişimleri her bir komünist parti, sınıf mücadelesinin strateji ve taktiğinde, ideolojik mücadelenin içerik ve yöntemlerinde dikkate almak zorundadır. Bu değişimler nesnel durumun ifadesi olduklarından istesek de istemesek de sınıf mücadelesinin strateji ve taktiğini ve ideolojik mücadelenin içerik ve yöntemlerini etkilemeleri, bu alanların yansımaları kaçınılmazdır.

Burjuvazinin mezar kazıcısı olarak proletarya, toplumsal sahneye çıktıktan bu yana burju-

va ideologlar, her türden çarpıtma ve inkarla böyle bir sınıfın olmadığından bahsetmeye başladılar. Onların “bilimsel” açıklamaları her seferinde nesnel gerçekliğe çarparak parçalandı. Ama burjuvazi yılmadı ve her seferinde yeni çarpıtma ve uydurmalarla işçi sınıfını inkar etmeye, inkar edilecek durum kalmayınca da onun toplum içinde eridiğini, yok olduğunu anlatmaya başladı.

Nihayetinde işçi sınıfı, kapitalizm ile sosyalizm arasındaki ölüm-kalım savaşının bir tarafıdır. Tabii ki burjuvazi böyle bir gücü çarpıtmak, onun hakkında hayaller yaymak isteyecektir.

Burjuva ideologlar, işçi sınıfının varlığını inkar tavırlarını hem onu sınıf olarak reddederek ve hem de sınıf olarak varlığını tanıyarak sürdürdüler. Örneğin burjuva/empyrist ideologların önemli bir kısmı, özellikle sağ oportünist teorisyenler -nam-ı diğer sosyal demokratlar- politikalarını, yani kapitalist düzenin varlığını ve ebediyen var olacağını işçi sınıfının varlığıyla bütünleştirmek zorunda kaldılar. Ama onlara göre böyle bir sınıf, burjuvaziyle, kapitalizmle antagonist çelişkiler içinde olan bir sınıf değildir. Böylelikle bu baylar, proletaryanın kapitalizmin, burjuva toplumunun antagonist çelişkilerinin ürünü olduğunu reddederek, kapitalist toplumun her iki temel sınıfı (proletarya ve burjuvazi) ara-

Revizyonistler bu konu üzerine çok tartışmışlardır. Hem emperyalist ideologların “reel sosyalizm”e ve işçi sınıfının tarihsel misyonuna saldırıları karşısında çetin mücadeleler (!) sürdürürlerken, hem de işçi sınıfının iç yapısındaki gelişmeleri incelerlerken. Ne var ki onlar bu alandaki oldukça “bilimsel” tartışmalarını sürdürürlerken savundukları “reel sosyalizm” çökmüştür.

Bildiğimiz kadarıyla Marksistlerin bu konu üzerinde uluslararası boyut kazanmış ve görüş farklılıkları içeren bir tartışması olmamıştır. Ama Marksistlerin bu alandaki en büyük/önemli eksikliği, modern revizyonistlerle ideolojik, teorik tartışmaya girmemeleridir. Yani Stalin’in ölümünden ve sosyalist Sovyetler Birliği’nde siyasi iktidarın Kruşçev modern revizyonistleri tarafından gasp edilmesinden sonra (SSCB KP XX. Parti Kongresi, 1956) bu alan da modern revizyonistlere bırakılmıştı.

Her halükarda Marksist teoriye göre, işçi sınıfı kapsamında olup olmamanın belirleyici kıstası, üretim araçları karşısındaki konumudur. Belirleyici kıstas olmasına rağmen bu, sorunun sadece bir yanındır veya çıkış noktasıdır. Aşağıda da göstereceğimiz gibi işçi sınıfının yapısını ve kapsamını tanımlayan başka kriterler de vardır.

İşçi sınıfını, maddi üretimde doğrudan artıdeğer yaratan ücretli işçilerle, yani sanayi ve fabrika işçileriyle sınırlandırmak, sınıfın kapsamını daraltmak ve kapitalist ekonominin gelişme seyri içinde ortaya çıkardığı yeni olguları ve bunun sınıfsal ifadesini görmemek anlamına gelir. Böylelikle dar anlamda; çekirdek anlamda işçi sınıfını tanımlamış oluruz. Bu tanımlama, proleter sınıf çıkarları açısından yeni ve genişleyen nesnel olguları kapsamaz. Soru şu: doğrudan artıdeğer üretenlerin dışında kalanlar ile artı doğrudan artıdeğer üreten ücretli işçiler arasında ortak sınıfsal çıkarlar yok mu? Var. Marksist teoriye göre esas olan, hem artıdeğer üreten ve hem de artıdeğerin dağıtım alanında ücretli olarak çalışanlar; üretim araçlarına sahip olmayan bunlar, yaşamak için işgüçlerini satmak zorundadırlar.

F. Engels, “sanayi proletaryası” makalesinde şöyle der: “Proletaryanın çeşitli seksiyonları-

nın incelenmesine yarayan sıralama, onun doğrudan önceki tarihinden çıkmaktadır. İlk proleterler sanayiye aittiler ve doğrudan onun tarafından üretiliyorlardı: sanayi işçileri... Sanayi materyalinin, hammaddelerin ve yardımcı maddelerin üretimi sanayinin gelişmesiyle önem kazandılar ve yeni bir proletaryanın doğmasına neden oldular: Kömür ocaklarındaki ve madencilikteki işçiler. Sanayi, üçüncü derecede tarımı (a.ç. SP) etkilemektedir. Çeşitli işçilerin yetişmişlik derecesinin sanayi ile olan bağlarıyla tam bir ilişki içinde olduğunu ve çıkarları hakkında sanayi işçilerinin en çok, maden işçilerinin daha az ve tarım işçilerinin en az aydınlatıldıklarını... göreceğiz. Bu sıralamayı sanayi işçilerinde de bulacağız ve fabrika işçilerinin, sanayi devriminin bu en yaşlı çocuklarının, başından bugüne kadar işçi hareketinin çekirdeği olduklarını göreceğiz.” (Marks-Engels, C.2, s. 253, Alm.)

Burada tespit etmemiz gereken iki nokta söz konusudur. Birincisi, fabrika işçileri, işçi hareketinin, dolayısıyla işçi sınıfının çekirdeğini oluşturuyorlar. İkincisi, işçi sınıfı sadece bu çekirdekten, yani fabrika işçilerinden oluşmuyor. İşçi sınıfının başka katmanları da vardır.

Aynı doğrultuda Lenin şöyle der:

“Safi proletaryanın yanısıra, proletaryadan yarı proletaryaya ...doğru oldukça çeşitli geçiş tipleri kütlesiyle çevrili olmasaydı, ...proletarya içinde de alt tabakalar, az veya çok gelişmiş tabakalar ...olmasaydı kapitalizm, kapitalizm olmazdı. Bütün bunlardan proletaryanın öncüsü için, onun sınıf bilinçli kısmı için, Komünist Partisi için mutlak kaçınılmaz zorunluluk şudur; çeşitli proleter gruplar ile uzlaşmalar, anlaşmalar...” (Lenin, “Sol” Radikalizm, Komünizmin Çocukluk Hastalığı, C.31, s.60, Alm.)

Lenin de işçi sınıfının katmanlarından, “çeşitli proleter gruplar”dan bahsetmektedir.

Burada soru şu: İşçi sınıfının çeşitli seksiyonlarının, çeşitli tabakalarının doğuş nedenleri nereden kaynaklanmaktadır? Bu sorunun cevabı, işçi sınıfının hem kapsamını ve hem de yok olup olmadığını ele verir.

İşçi sınıfının sosyal görünümünde belirleyici olan, onun sadece sayısal olarak büyümesi/çoğalması değildir. Nitel değişimler de işçi sınıfı-

sındaki antagonizmayı uzlaşılığa dönüştürmeyi siyasal varlıklarının ekseni ilan ettiler.

Bir bütün olarak burjuvazi, “marksist öğretilerde en önemli olanı; proletaryanın tarihsel rolünün açık seçik tespitini” inkar, çarpıtma ve yok sayma mücadelesini sürdürmektedir. (Bkz. Lenin; “Karl Marks’ın Öğretisinin Tarihsel Geleceği”, C. 18. s. 576, Alm).

Burjuvazi, işçi sınıfının burjuva toplum içinde eridiğini ve proleter sınıf bilincinin de tarihsel bir kalıntı olduğunu geniş yığınlara kabul ettirmeyi çok istiyor. Ama nesnel gerçeklik onun bu isteğini paramparça ediyor. Emperyalist burjuvazi ve ideologları, özellikle revizyonist blokun ve sosyal emperyalist Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra bu alandaki çabalarını kampanya boyutunda sürdürdüler. Revizyonist blokun dağılması ve bu blok ülkelerinde klasik kapitalizme geçiş, burjuvazi açısından sosyalizmin ölmesi ve kendi düzenlerinin, yani kapitalizmin nihai zaferi anlamına geliyordu. Bu antikomünist kampanyanın bir yönü de doğrudan işçi sınıfını ilgilendirmekteydi. Nihayetinde sosyalizm öldü anlayışı, aynı zamanda elveda proletarya anlayışının bir ifade biçimiydi. Gerçekten de burjuva ideologların işçi sınıfı hakkındaki görüşlerinden bağımsız olarak -onların bu noktadaki görüşünü bildiğimiz için- dünya çapında Marksizmi, işçi sınıfını sorgulayan, Marksist teoriyi “düzelten” ve işçi sınıfı diye bir sınıfın kalmadığını özene bezene anlatan küçük burjuva darkafahılar, düpedüz avanaklar türediler. Bunlar, burjuva ideologların safında yer alarak, işçi sınıfına, onun dünya görüşü olan Marksizm-Leninizme ve komünist partilerine antikomünist zehirlerini yönelttiler. ‘90’lı yılların başındaki bu antikomünist kampanya, şimdi dergi sayfalarında sürdürülen tantanaya dönüştü. Sadece birkaç yıllık süreç, ne marksizm-leninizmin ve ne de işçi sınıfının ölmediğini gösterdi, ve karşıdevrimin süngüsü düştü.

Burjuva toplumda etkide bulunan sınıfsal güçlerin, özellikle işçi sınıfının somut durumunun; bir bütün olarak kapitalist toplumun sosyal yapısının tam bir analizi, temel toplumsal süreçlerin ve gelişme eğiliminin tespit edilebilmesi için önkoşuldur. Toplumsal gelişme analizinde

bu, olmazsa olmaz kuraldır. Burjuva/kapitalist düzenin münferit görüngülerinin dönüşümü ve bu dönüşümün hızı, bu toplumun dayandığı, üzerinde yükseldiği sosyo-ekonomik temel öğeleri, yani temel sınıfları ve sosyal tabakaları analiz etmeyi zorunlu kılmaktadır.

Lenin, “Devlet İktidarının Sosyal Yapısı Üzerine, Perspektifler ve Tasfiyecilik Üzerine” makalesinde şöyle der:

“Toplumun ve devlet iktidarının sosyal yapısı, değişimlerle karakterize olur. Bu değişimlerin açıklanması olmaksızın toplumsal faaliyetin herhangi bir alanında ileriye doğru hiçbir adım atılamaz. Perspektifler sorunu; ...ekonomik ve siyasal gelişmenin temel eğilimleri-sonuçları. Bir ülkenin yakın geleceğini belirleyen o eğilimler, her bir bilinçli politikacının faaliyetinin yönünü ve karakterini ve görevlerini belirleyen o eğilimler (sorunu) bu değişmelerin izahına bağlıdır” (C.17, s. 127, Alm).

Öyleyse; işçi sınıfı içindeki/kapsamındaki değişimleri analiz etmeksizin emek ile sermaye arasındaki derin antagonist çatışmaları güncel tespit etmek ve sınıf mücadelesinin strateji ve taktiğinde devrim ve karşıdevrimin güçlerini tanımlamak zorlaşır. Veya da işçi sınıfı-burjuvazi genellemesi ile, bu genel kavramla yetiniriz!

İşçi Sınıfının İç Yapısı, Bu Yapıdaki Değişmeler ve Sınıfın Kapsamı

Önce, işçi sınıfı kavramının kriterlerine bakalım. Zaten bütün sorun da bu kavramın kriterlerine bağlı olarak doğmaktadır. Ve buna açıklık getirilmeksizin de işçi sınıfının yok olup olmadığı sorusu cevaplandırılmaz.

İşçi sınıfının yapısı ve kapsamı üzerine, sürekli, her dönem tartışılmıştır. Tartışmalar, sürekli, işçi sınıfının kapsamı ve yapısını sanayi ve fabrika işçileriyle sınırlandırılıp sınırlandırılmayacağı noktasında yoğunlaşmıştır. Bu konuda iki temel görüş vardır. Bu görüşlerden birisi, işçi sınıfını sanayi ve fabrika işçileriyle sınırlar. Yani sömürülen diğer ücretlileri işçi sınıfının dışında görür. Diğer görüş ise işçi sınıfının kapsamını geniş tutar ve hizmet sektöründeki işçileri ve ücretlilerin bir kısmını işçi sınıfının kapsamı içinde görür.

bu konuda ne denli darkafalı olduklarını göstermek için bir-iki örnek verelim. Nasıl abes bir sonuca varılacağını gösterelim:

Şoförleri ve makinistleri düşünelim. Aynı zamanda transportçulukla artıdeğer üretilmediğini ama metanın değerine katkıda bulunulduğunu (değerin değişime uğradığını) göz önünde tutalım (Bkz. Kapital, C.II, s.151, Alm). Bu durumda, düşünelim ki ülkedeki örneğin 100 bin şoförden 50 bini, 5000 makinistten 2500'ü bir gün yük (meta) transportu yapsınlar, geriye kalan 50 bini ve 2500'ü de insan nakliyatı yapsınlar, yani otobüs sürsünler ve yolcu treninde makinistlik yapsınlar ve belli bir zaman sonra -vardiya usulü- bunlar yer değiştirsinler. Örneğin otobüs sürenler kamyon sürsünler, yük treni makinistleri yolcu treni makinisti olsunlar. Diyelim ki vardiya değişimi haftada bir gün olsun. Bu durumda, bir hafta kamyon süren 50 bin şoför ile yük treni kullanan 2500 makinist proletaryaya dahil olurlarken, o bir hafta proletaryaya dahil olmazlar. Çünkü onlar bir hafta, metanın değerini etkileyen bir çalışma sürecinde bulunmuş olduklarından proleter olmuş olacaklar ve diğer hafta ise insan taşıma gibi, meta değeriyle ilgisi olmayan -hizmet sektörü- bir çalışma sürecinde bulunmuş olduklarından dolayı proleter sayılmayacaklar.

Veya bir bayanı düşünelim. Fabrika işçisi. Fabrikada çalışırken hamile kalsın. Hamilelik sürecinde işten ayrılacak. Ne olacak? Hamile proleter ev kadını. Belli bir zaman sonra aynı işyerine döndüğünü, ama aynı işine değil de temizlik işine verildiğini düşünelim. Ne oldu? Önce artıdeğer ürettiği için proleter olan bayan, sonra artıdeğer üretilmeyen bir işte, temizlik işinde çalıştığı için proleter olmaktan çıkmış mı olacak? Veya fabrikada çalışan bir işçiyi düşünelim. Proleter, işsiz kaldı ve belli bir zaman sonra iş buldu, ama satıcı olarak. Ne oldu şimdi? Bizim proleter, sınıf mı atladı? Satıcı olunca proleter olmaktan, sömürülme sürecinden çıkmış mı oldu?

Sorunun yanlış ele alınmasıyla bu türden abesliklerin doğması kaçınılmaz olur.

Sınıf tanımlamasında ve dolayısıyla işçi sınıfı tanımlamasında bize yol göstermesi gereken anlayışı Lenin şöyle formüle ediyor:

“Toplumsal üretimin tarihsel belirlenmiş bir sistemindeki yerine göre üretim araçlarına olan çoğu kez yasalar tarafından belirlenmiş ve formüle edilmiş ilişkilerine göre, çalışmanın toplumsal örgütlenmesindeki rollerine göre ve dolayısıyla tasarruflarına geçirdikleri toplumsal zenginlikteki paylarının büyüklüğüne ve elde edilmiş tarzına göre birbirlerinden ayrılan büyük insan gruplarına sınıflar denir.” (Lenin, “Büyük İnkisaf”, C.29, s. 410, Alm)

Bu tanımlamaya göre işçi sınıfı tanımlamasının kıstasları şöyledir.

- “Toplumsal üretimin” kapitalist “sistemi”ndeki yeri, burjuvazi tarafından sömürülme-tir. Bu konumda olan birisi, üretim araçlarından yoksun olduğu için, üretim araçlarının sahibi olan kapitalist sınıfa işgücünü satmak zorundadır. İşgücünü satmakla bu kişi, sermayenin kumandası altında ya artıdeğer üretmek ya da kârın gerçekleştirilmesini sağlamak zorundadır.

- Bu kişinin “çalışmanın toplumsal örgütlenmesindeki rolü”, sermaye ilişkisine tabi olmakla belirlenir; yani sermayenin komutası, baskısı altında olmak.

- Bu kişinin gelirini “elde edilmiş tarzı” kendi işgücünü sermayeye meta olarak satmasına dayandır.

- Bu kişinin “toplumsal zenginlikteki payının büyüklüğü”, işgücünün değeri tarafından belirlenir ve bu büyüklük veya pay da meta olarak işgücünün üretim ve yeniden üretim maliyetinin farklı olmasından dolayı farklıdır.

Bu özellikleri sadece sanayi, fabrika işçileri mi taşıyorlar? Bu özellikleri, örneğin bahsettiğimiz makinistler, şoförler, işgücünü satmak zorunda olanlar yani sömürülenler, sermayenin kumandası/baskısı altında olanlar, ama doğrudan artıdeğer üretmeyenler, örneğin bir dizi hizmet sektöründe çalışanlar taşıyorlar mı? Taşıyorlar.

Aynı yazısında Lenin, devamlı proletaryanın tarihsel misyonu olarak “sınıfları ortadan kaldırma” yeteneğinin onda doğuştan var olmadığını, bilakis bu yeteneğin “tarihsel olarak doğduğunu ve sadece kapitalist büyük üretimin maddi koşullarından doğduğunu” belirtir (Lenin, agk, s. 410/411).

finin sosyal görünümünde belirleyici önemi haiz olan gelişmenin ifadesidir. Bilimsel-teknik devrimin, yeniden üretim sürecinin yapısı üzerindeki etkilerinin hızlanması, derinleşmesi ve kapsamlaşması proletaryanın mesleki biçimlenmesini ve faaliyet alanını da kaçınılmaz olarak etkilemiştir; çalışmanın içeriğindeki, çeşitli mesleklerin anlamındaki dönüşümler, eğitimin yapısındaki ve ücretli işçilerin çeşitli iktisadi sektörlerdeki dağılımında görülen değişimler, aynı zamanda işçi sınıfının çeşitli bölümleri arasındaki değişimler, çalışma sürecinde işçiler ile ücretliler, kadınlar ile erkekler arasındaki relasyonda görülen kaymalar olarak proletaryanın münferit gruplarının ve bölümlerinin sömürü sürecindeki konumunu doğrudan ve kaçınılmaz olarak etkileyen faktörlerdir.

Bilimsel-teknik devrim sürecinde veya bu devrimin doğrudan etkisiyle bir bütün olarak ekonominin ve özel olarak da sanayi dallarının yapısında artık geriye dönüşümü mümkün olmayan değişimler olmaktadır. Bu değişimler, kaçınılmaz olarak ve geriye dönüşümü mümkün olmayacak bir süreçte işçi sınıfının yapısını da etkisi altına alıyorklar. Örneğin bu gelişmelerden dolayıdır ki, işçi sınıfının çeşitli iktisadi sektörler arasındaki dağılımı tamamen değişmiştir. Bu bağlamda Marks, “Kapital”de şöyle der:

“Makineler, kimyasal süreçler ve diğer yöntemler yardımıyla yalnız üretimin teknik temelinde sürekli değişikliklere yol açmakla kalmaz, işçilerin görevleriyle, çalışma sürecinin toplumsal bileşiminde de değişmelere yol açar. Böylece, aynı zamanda, toplumdaki iş bölümünde de köklü değişiklikler yapmakta ve sermaye ile işçi kitlelerini durup dinlenmeden bir üretim sürecinden diğerine atmaktadır. Bu nedenle büyük sanayi, niteliği gereği, bir yandan işte değişmesi, görevde akıcılığı, işçinin her yönlü hareketliliğini zorunlu kılarken, diğer yandan da eski iş bölümünü o katılmış özellik ve ayrıntılarıyla yeniden canlandırır.” (Kapital, C.I, s. 511. Alm.)

Bilimsel-teknik devrim ve bunun proletaryanın yapısı üzerindeki etkisi, Marks’ın yukarıdaki değerlendirmesi, Engels’in bahsettiği “proletaryanın çeşitli seksiyonlarının” ve Lenin’in bahsettiği proletarya içindeki alt tabakaların,

proleter grupların nasıl, hangi nedenden dolayı oluştuğunu ifade ediyor. Bundan dolayıdır ki, proletaryanın iç yapısı sürekli bir değişim içindedir.

Bilimsel-teknik devrimin doğrudan bir sonucu olarak teknolojinin gelişmesi ve bunun kazanımlarının üretim sürecinde kullanılması, üretim sürecini bir taraftan basitleştirirken/sadeleştirirken diğer taraftan da karmaşıktırıştır. Kapitalizmin ilk dönemlerinde üretim sürecinde hemen hemen bütün işlemleri yapan işçi, giderek daha kaçınılmaz bir şekilde makinanın parçası olmuş ve üretim sürecinde parça iş yapan konumuna gelmiştir. Giderek mükemmelleştirilen makinalarla işçi, bir taraftan sadece bir işlem ile uğraşırken, sadece bir düğmeye basmakla yetinirken, karmaşık makinalar kalifiye işgücünü kaçınılmaz kılmıştır. Büyüyen üretim, üretim sürecinin yeniden örgütlenmesini beraberinde getirmiş ve aynı zamanda yeni sektörlerin; yeni işçi, yeni metaların üretiminin gelmesiyle yeni meslek türleri doğmuştur. Bütün bunlar, bazı üretim sektörlerinin gerilemesini, bazı mesleklerin yok olmasını beraberinde getirirken yeni sektörlerin, yeni mesleklerin doğması anlamına gelmekteydi.

Marks, yukarıya aktardığımız anlayışıyla tam da bu gelişmeyi anlatıyordu. Bu gelişme görülmeksizin işçi sınıfının tanımı ve kapsamı da doğru tespit edilemez. Dolayısıyla işçi sınıfını sadece, sanayi proletaryasıyla, sadece ücretle, sefaletle tanımlayan anlayışlar yanlıştır. Soruna bu açıdan bakıldığında ve sermayenin organik bileşiminin, kapitalistler arası rekabetten dolayı sürekli yükseldiği göz önünde tutulduğunda sanayi proletaryası, fabrika işçisi sayısının giderek azaldığını tespit ederiz ve buna dayanarak da proletaryanın yok olma sürecinde olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu anlayışa göre birçok ülkede maden işçilerinin neslinin tükenmek üzere olduğunu da görürüz.

Dar ve geniş anlamda işçi sınıfı kavramının ne anlama geldiği marksistler açısından tartışma konusu olmayacak kadar açık olduğu için üzerinde durmuyoruz. Ama her şeye rağmen proletarya, işçi sınıfı kavramını tanımlamada artideğer üretimini yegane kıstas olarak görenler varsa, onlara

Emperyalizmin ideologları tam da bu gerçek üzerine oynuyorlar ve devrim düşmanı olmaya yemin etmiş küçük burjuva dar kafalılar ve avanaklar da -örneğin M. Belge gibileri- aynı yolda devam ediyorlar. Aşağıda da ayrıca ele alacağımız gibi bu unsurlara göre, Marks'ın tanımladığı, en azından 19. yüzyılda görülen ve tanımlanan işçi sınıfı artık yok olmuştur, en azından yok olmaya yüz tutmuştur. Böylelikle sanayi, fabrika işçilerinin, madencilikte çalışan işçilerin sayısal azalması üzerinde oynanıyor ve kapitalist sistemin neden olduğu yeni üretim sektörlerinde çalışanlar işçi olmaktan çıkartılıyor.

Şüphesiz ki işçi sınıfı, sınıf olarak bir bütündür, ama bu bütünün çeşitli sosyal katmanları, bölükleri vardır. İşçi sınıfının bu sınıfsal özelliğinden hareketle, onun dar ve geniş kapsamlı sınıf olarak ele alınması gerekir. Dar kapsamlı işçi sınıfı, sınıfın çekirdek kesimini, yani sanayi-fabrika proletaryasını kapsamına alırken, geniş kapsamlı sınıf kavramına, işçi sınıfının diğer bütün katmanları dahil olur.

Bu durumda, ücretli çalışan insanın üretim, sermaye karşısındaki konumuna bakmaksızın, “büyük insan gruplarını” çalışma sürecinde düşünce tarzında ve yaşam koşullarında aynılaştıran özellikleri gözardı ederek ve farklılaştıran özellikleri esas alarak yapılan değerlendirmeler, elbette ki işçi sınıfının yok olduğu sonucuna götürecektir.

Kapitalizmde Sınıfların Yok Olduğu Anlayışı ve İşçi Sınıfının Sayısal Gücü

Kapitalizmde sınıfların, dolayısıyla da sınıf mücadelesinin yok olacağı anlayışı, burjuvazi tarafından sürekli savunulmuştur. Burjuva ideologların bu alandaki teori üretme çabalarına sosyal demokratların da katkıları büyük olmuştur.

Revizyonist blok çökene kadar olan dönemde sınıfların yok olacağı anlayışı, sınıf mücadelesinin görece keskinleştiği ve proletaryanın siyasi iktidarı ele geçirdiği dönemlerde daha ziyade vurgulanmış ve yaygınlaştırılmıştır. Yani proletaryanın iktidarda olduğu, sosyalist düzenin kurulduğu, sosyalist düzenin kurulduğunda da böylelikle dünyanın belli ülkelerinde baskı, sömürü ve talanın nesnel nedenlerinin yok edil-

diği dönemlerde -özellikle de II. Dünya Savaşı'ndan sonra- burjuvazi sınıfların ve sınıf mücadelesinin yok olacağı üzerine burjuva ve küçük burjuva teorileri özellikle yaygınlaştırılmıştır. Emperyalist burjuvazinin amacı açıktı: işçi sınıfını ve emekçi yığınları şaşkınlığa sürüklemek, marksist teoriyi çarpıtarak sınıfın örgütlenmesini, kapitalist düzene karşı mücadelesini engellemeye çalışmak.

Bugün; revizyonist blokun dağılmasından sonra ise emperyalist burjuvazi, sınıfların ve sınıf mücadelesinin yok olmakta olduğu anlayışını doğrudan Marksizmin tarihsel “yanılgı”sı üzerine oturarak sürdürmektedir. “Reel sosyalizm”in, yani revizyonist rejimlerin çökmesini emperyalist ideologlar antikomünist, karşıdevrimci kampanyalarında çıkış noktası olarak aldılar ve “işte sosyalizm öldü”, “demokrasi kazandı”, “bundan sonra sınıflar ve sınıf mücadelesi olmayacaktır” vb. türden anlayışları sistemli bir şekilde yaygınlaştırdılar. Burjuva ideologların bu kararına, kimi küçük burjuva çevreler de katılmıştır.

Burjuvazi, kapitalizmde sınıfları “hokuspokus” yaparak mı yok ediyor? Elbette sihirbazlıkta değil. Burjuvazi ve onun kararına eşlik eden revizyonistler, sosyal demokratlar, teknolojik gelişmenin; bilimsel teknik devrimin sonuçlarının üretimde kullanılması toplumun sınıfsal yapısını değişime uğratmıştır anlayışından hareketle sınıfların yok olduğunu savunuyorlar. Sınıfların yok olduğu anlayışını savunanlara göre kapitalist üretimin artık klasik anlamda bir işçi sınıfına ihtiyacı kalmadığını, teknolojinin böyle bir sınıfı gereksiz kıldığını savunuyorlar. Yani toplum giderek sınıfsızlaşıyor veya bir sınıfta, “orta sınıf”ta buluşuluyor. Demek oluyor ki, işçi sınıfı ve diğer emekçi tabakalar da başkalaşıyorlar ve bir “orta sınıflar” toplumu oluşuyor. Yani, burjuvazi burjuvazi olmaktan çıkmıştır ve proletarya burjuvalaşmıştır. Her iki sınıf, giderek birbirlerine daha çok yakınlaşmaktalar. Amerikan ekonomisti C. Cerck'e göre “Amerikan toplumu sınıfsız olmaktadır”. Alman Prof. F. Landskut, garanti verecek kadar ileri gidiyor ve Almanya, ABD ve İngiltere'de sınıflara ayrılmış toplumların artık olmadığını savunuyor. Bu küçük burjuva sosyoloji profesörü, kapitalizmde sınıfların yok oluşunu, trendeki mevki farklarıyla açıklıyor. Bu

Bu anlayışa göre işçi sınıfına, proleter sınıfa ait olmanın tespitinde nesnel var olan, tarihsel olarak dönüşüme uğrayan maddi ekonomik, yani sosyo-ekonomik koşullar dikkate alınmalıdır.

Lenin, “Seçimler ve Proletarya Diktatörlüğü” makalesinde de şöyle der:

“Herhangi bir kapitalist ülkede proletaryanın gücü, proleterlerin toplam nüfustaki payından daha büyüktür. Bunun nedeni, proletaryanın, bütün kapitalist iktisadi sistemin merkezine ve hayat damarına ekonomik olarak hakim olmasındadır.” (Lenin, C.30, s. 264, Alm.)

Son iki anlayışta/alıntıda sözkonusu olan, proletaryanın devrimci potansiyelidir ve bizim açımızdan bu yazımızda önemli olan, proletaryanın devrimci potansiyeli üzerinden işçi sınıfına aitliğin kıstasıdır.

Öyleyse; böylece, proletaryanın iktisadi ve sosyal özünden hareketle yapılan tespitler, işçi sınıfının tarihsel-somut belirlenmesi için yönetsel anahtar olmaktadır. Bu anlayıştan hareketle, günümüz koşullarında kapitalist düzende hangi toplumsal grupların işçi sınıfından sayılıp sayılmayacağı belirlenmesi için anlaşılması ve incelenmesi gereken şudur: “Kapitalist büyük üretimden” ve “kapitalist iktisadi sistemin merkezi ve hayat damarı”ndan anlaşılması gereken nedir? Devamla, kapitalizmde hangi sosyal güçler ücretli işçiler olarak sömürülüyorlar ve bunlar toplumda (üst yapıda) ve toplumsal yeniden üretim sürecinde hangi konum ve görevleri üstlenmiş durumdalar?

Bu sorulara cevap aramak bizi maddi üretimin dışında da konsantrasyon sürecinin geliştiğini, kapitalist kâr ve hakimiyet sisteminin işleyebilmesi için hizmet sektörünün giderek daha da önemli olduğu sonucuna götürecektir. Diğer bir ifadeyle, “kapitalist büyük üretim”de ve “kapitalist iktisadi sistemin merkezi ve hayat damarı”nda ücretlilerin konumu, özellikle kâr üretimi ve gerçekleştirilmesi açısından giderek proletaryanın konumuna yaklaşıyor ve bunların büyük bir kısmı işçi sınıfının bölüklerini oluşturuyorlar.

Sanayi sektörü dışındaki sektörlerde işgücünün konsantrasyon derecesi, kapitalist çalışma ve sömürü sürecinin örgütlenme ve hakimiyet biçimleri sanayi sektöründekine benzer durum

almışlardır. Bütün sektörlerde ücretli işçilerin çalışma ve yaşam koşulları sürekli ve hızlı bir şekilde değişime uğramaktalar ve fabrika dışında çalışanlar/ücretliler, toplumda ve sınıf mücadelesinde sosyal bir güç olarak büyük bir önem kazanmaktalar. Bu gelişme, kapitalizmin en azından şu veya bu derece gelişmiş olduğu bütün ülkelerde nesnel bir olgudur.

Bilimsel-teknik devrimin sonuçlarının üretimde uygulanması, işin toplumsal örgütlenmesi, eğitim ve faaliyetin yapısındaki değişimler vb. ister istemez genel yaşam koşullarını ve buna bağlı olarak da düşünce ve duruş tarzını etkilemektedir. Bundan dolayı işçi sınıfının çeşitli bölükleri arasında ortak çıkar, ortak düşünce ve yaşam tarzının gelişmesi yavaş ilerlemektedir. Bunun ötesinde burjuvazi, bütün olanaklarını seferber ederek işçi sınıfının bütün bölüklerinin ortak yaşam ve düşünce tarzına göre şekillenmesini engellemeye ve çarpıtmaya çalışmaktadır.

İşçi sınıfının toplumda, çalışma ve yaşam koşullarında sosyal ve ekonomik konumunun birbiriyle diyalektik bağ içinde olan iki tarihsel temel eğilimi vardır: Aynışmak ve farklılaşmak. Bilimsel-teknik devrimin gelişme süreci içinde işçi sınıfının toplumdaki sosyal ve ekonomik konumunun aynışması ve çalışma ve yaşam koşullarının birbirine yaklaşması, aynı zamanda farklılaşmayı ve uzmanlaşmayı da içeren bir tarihsel eğilimin ifadesidir. Ama bu aynışma ve farklılaşma eğilimlerinde belirleyici olan aynışmadır. Aynışma, sınıfsal bütünlüğün, o farklı grupların aynı sınıfa ait oluşlarının ifadesidir. Farklılaşma ise yeni çalışma koşullarından ve işçi sınıfına başka sınıflardan ve sosyal tabakalardan yeni katılımlardan kaynaklanır. İşçi sınıfı, bu yeni katılımları süreç içinde emer, kendine benzetir, yani proleterleştirir. Ama toplumdaki sınıflar arasında özellikle de emekçi sınıflar ve sosyal tabakalar arasında sınır akıcıdır. Yeni işçi sınıfına katılım sürekli ve kapitalist üretim kendini her seferinde yeni bir gelişme aşamasında yenilediği için, yani yeniden üretimin koşulları sürekli hareket içinde olduğu için bu koşullar içinde çalışmak ve artideğer üretmek veya kârın gerçekleşmesine katkıda bulunmak uzmanlaşmayı ve farklılaşmayı kaçınılmaz kılar.

olmasını veya ortak ürünlerinin maddi zenginlikte cisimleşmesini engellemez. Diğer taraftan bu, keza, bu her bir kişinin, ücretli işçinin sermayeye olan ilişkisinin ve bu fevkalade büyük anlamıyla üretken işçinin sermayeye olan ilişkisi olduğunu engellemez veya bu gerçeği hiç değiştirmez. Bu kişilerin, hepsi, doğrudan, maddi zenginliğin üretiminde faal değiller, bilakis onlar, işlerini sermaye olarak paraya karşı mübadele ediyorlar ve bundan dolayı doğrudan ücretlerinin dışında, kapitalistler için artı değer üretiyorlar.” (K. Marks; Artıdeğer Üzerine Teoriler, 1. Kitap, C. 261, s. 487, Alm.)

Evet darkafalı M. Belge, sadece bir vida sıkın de, sadece bir vida sıkmasına rağmen işçi olduğunu Marks böyle açıklıyor. Aynı Marks, bir işçinin sadece vida sıkarakla yetinmesinin kapitalist üretim biçimine özgü bir gelişme olduğunu da açıklıyor.

M. Belge, bunu bilmiyor mu? Elbette biliyordur. Ama, maksat, niyet “kötü”. Amaç, kapitalizmi kutsamak için işçi sınıfını yok saymak ve o bula bula bir vida sıkarakla yetinmek zorunda kalan işçi örneğini bulmuş. Sahibini çürüten bir örnek!

İşçi sınıfı ne yaparsa “suç” oluyor!!

İşçi sınıfı, mücadele sonucunda yaşam koşullarını bir nebze de olsa iyileştiriyor. Ve burjuva, küçük burjuva demagoglar, bunu sınıfın kaybolması olarak yorumluyorlar.

Teknolojik gelişme ekonomide kullanılıyor, yani modern makinalardan, yeni üretim tekniklerinden dolayı sınıfın çalışma/üretim koşulları değişiyor ve önce bir metanın tamamını üreten işçi şimdi bir kısmını üretiyor ve hemen demagoglar ortalığı velveleye veriyorlar. Marks’ın tanımladığı proleter artık yok, adamın işi bir vida sıkarakla sınırlı. Yani proleter dediğin bütün işi yapmalıdır! Bunun koşulu kalmadığı için, işçi sınıfının da varoluş koşulu kalmamıştır.

Burjuvazi “halk kapitalizmi” hayali kuruyor. İşçiler hisse senedi satın alarak işletmelere ortak oluyorlar. Yani burjuva demagoga göre işçiler, üretim araçlarına sahip oluyorlar ve işçi sınıfı kayboluyor!

Modern teknoloji kalifiye işgücünü gerekli

kılıyor ve eğitim gören, işinde uzmanlaşan işçi, hemen işçi sınıfı dışına çıkartılıyor, burjuva demagog tarafından. Tabii işçi sınıfı bu şekilde de kayboluyor!

Nesnel koşullar (“gelir” farklılığı, çalışma koşulları, uzmanlaşma vs.) işçi sınıfını katmanlarına ayırıyor. Öyle ki, bu nesnel nedenlerden dolayı bireyselleşme eğilimleri geliyor ve burjuva demagog ortalığı velveleye veriyor: işçi sınıfı diye bir şey kalmamıştır!

Burjuva ve küçük burjuva demagogların işçi sınıfı yok oluyor anlayışlarını eleştirmek, başka ve kapsamlı bir çalışmanın konusudur. Her halükarda bu yazının kapsamını aşan bir çatışmadır. Bu nedenden dolayı, işçi sınıfının yok olduğu demagoglarına çıkış noktası yaptıkları argümanları belirtmekle yetindik. Şimdi ampirik verilere dayanarak işçi sınıfının yok olmak bir yana, sayısal gücünü gösterelim.

Günümüzde işçi sınıfı, moda ifadeyle modern işçi sınıfı, sosyal açıdan oldukça farklılaşmış bir sınıftır. Bu sınıfın münferit sosyal grupları ve tabakaları, çalışma koşullarına, kalifiyelik derecesine, gelir miktarına, yaşama koşullarına ve başka sosyal faktörlere göre farklılaşmışlardır. Bu sosyal çeşitlilik aslında, işçi sınıfı açısından olumlu bir gelişmenin ifadesidir. Bu, işçi sınıfının nitel gelişmesinin, kapitalist düzenin bütün alanlarında etken olmasının bir ifadesidir.

İşçi sınıfı sosyal bir organizmadır. Bu organizma hareketsiz/durgun değildir. Sosyal bir organizma olarak işçi sınıfı, sınıf olarak oluşmasından bu yana ekonominin yapısındaki ve çalışmanın içeriğindeki değişmelerin dinamiğinden dolayı sürekli hareket içindedir. Bu hareketliliği öncelikle sınıf içi konuların; sosyal farklılaşmanın değişmesinde görüyoruz. Bu hareketliliği, aynı zamanda sanayi üretimi alanından hizmet sektörüne geçişlerde, düz işçi olmaktan kalifiye işçi olmaya geçişte vb. görüyoruz. Bir kısım işçi ücretli memur oluyor, ama daha çok sayıda ücretli memur, proleterleşiyor veya ara tabakalardan proleterleşme süreci geliyor vs. vs. Her halükarda bu hareketlilik, bu akış, işçi sınıfının sosyal sınırını veya işçi sınıfını tanımlayan kıstasları ortadan kaldırmıyor, sınıfın yok olduğunu gös-

yüzyılın başında trendeki mevki farkı dörtten yüzyılın ortasında ikiye düşüyor. Bu baya göre toplumun sınıfsal parçalanmışlığı, mevki farklarının azalmasından anlaşılıyor (S. Landskut, Gewerkschaftliche Monatshefte, Heft 8/1956).

S. Landskut'a göre, "kısaca söylemek gerekirse sınıflar, toplumun kastlarından, ... hareketli olmuş sanayileşmiş pazar toplumuna (kadar) gelmiş tabakalardır. ... Ama genel hatlarıyla, bu hareketlilik yasağı on yıldan on yıla artarak toplumsal farklılığın aynılaşması, sınıf farklarının kalkması yönünde çalışıyor." (Agk, s.452, Alm)

Aynı bay, başka bir yerde de, "ama sınıfsal farklılıkların bu ortadan kalkışı günümüzde apaçıktır" der. (Agk, s.454)

Yine Alman sosyologu H. Kluth'a göre "Burjuvazi ve işçilerin yaşam olanakları, bizzat bu kavramın (sınıflara bölünmüş toplum kavramı kastediliyor, SP) doğruluğundan şüphe edilecek kadar birbirine yakınlaşmıştır". (H. Kluth, "Der Arbeiter als Ideal Realitaet, Studium generale Heft 3/1962, s. 187/188)

Bir zamanların değerli Marksisti J. Kuczynski 1993'te şöyle diyordu:

"İşçi sınıfı bugün çözülüyor ve bu çözülme süreci sürekli ilerliyor. Makina, modern işçi sınıfını nasıl dünyaya getirdiyse, bilgisayar da onun sonunu hazırlıyor. 200 yıldan daha fazla bir zamandır kapitalist toplumda basit el işçisi olarak işçi sınıfı vardı-nüfusun bir tabakası... sonra, el artık üretmeyince, bilakis... üreten makinanın çalıştırılması için kullanılmaya başlanınca işçiler, sınıf olarak biçimlendiler. Ama makinayı kullanan elin yerini bilgisayar, elektronik aldığı işçi sınıfı, sınıf olarak yeniden çözülmeye (dağılmaya, SP) başladı. Uzak olmayan bir gelecekte, hakim sınıf olarak kapitalistlerden ve tabii ki işçilerden -ama Marks, Engels ve Lenin'in kastettikleri işçi sınıfından yoksun- oluşan bir kapitalist topluma sahip olacağız." (J. Kuczynski, "Nicht ohne Einfluss, Macht und Ohnmacht der Intellektuellen", Köln 1993, s. 136/137)

J. Kuczynski bu düşüncesinde ne yalnız ve bu düşünce ne de yeni. Daha '50'li yıllarda örneğin, İngiltere'de Labour (İşçi Partisi) fonksiyonerlerinden R. Crosman, Marks'ın tanımladığı gibi burjuvazi ve proletaryanın artık kalmadığını

savunuyorlardı.

Burjuva ve küçük burjuva sosyologlar, teorisyenler, soruna hangi açıdan yaklaşırlarsa yaklaşınsınlar burjuva düzeni savunmak için Marksizme savaş açanlar, "sınıflar kayboluyor" biçimindeki görüşlerini doğrulamak için işçi sınıfının yaşam-gelir ve çalışma koşullarındaki değişimleri esas alıyorlar. M. Belge de böyle hareket ediyor. Bu dar kafalı küçük burjuvaya göre durum şöyle:

"Toplumlar yeniden biçimlenirken bildiğimiz hiyerarşik yapılar çözülüyor. Daha üst düzeylerde kontrol odakları kuruluyor. Bizim kafamızda ise hala yüzyıl öncesinin kavramları egemen. Kol emeğinin eski önemini kaybetmesi dünyadaki emek-sermaye çelişmesini ortadan kaldırmıyor, ama bu çelişki otuz yıl öncesinin dünyasına göre çok değişiyor. Yeni koşullarda kime işçi diyeceğiz konusu tartışılıyor. Siemens'te ikibin adam vida sıkıyorsa beşbin adam da dizayn yapıyor. Şimdi bu adamın neresi proleter? Sol, bu çelişkileri ortaya koymalı..."

Sermaye gittikçe daha fazla insan tarafından paylaşılıyor."

M. Belge kendisine yöneltilen sorulara da şöyle cevap veriyor:

Soru: İşçi diktatörlüğü şimdi nasıl absurd bir şey oldu peki?

Cevap: "Şimdi absurd, çünkü bir vida sıkıtırnan adamı proletarya kabul edip 'sen gel kardeşim diktatörlüğünü kur ve memleketi yönet' dediğin zaman herkesten önce o adam inanmıyor bir kere buna. Çünkü hayatta vida sıkılmaktan başka iş yapmadığını biliyor... Başlangıçta her şeyi üzerine oturtmaya çalıştığımız kol emekçisi, proleter dediğimiz adam bugün ideolojik bakımdan en gerici kesimlerden biri oldu" (Bkz. Özgür Atılım, "Platform Köşesi, "Bir Liberal Burjuva Amigosunun Küfürlerine Yanıt" başlıklı yazıdan, sayı 65, syf. 2, 28 Haziran 1997).

Marks, şöyle diyor;

"Tam da bu; çeşitli işleri -yani kafa ve kol işlerini de- şu veya bu yönün ön plana çıkan işleri birbirinden ayırmak ve çeşitli insanlar (arasında) dağıtmak kapitalist üretim biçimine özgüdür. Ama bu, maddi ürünün bu kişilerin ortak ürünü

alındığında kapitalist üretim biçiminin tarihinde belli aşamaların olduğu görülür. Bu aşamalar, üretici güçlerin gelişmesi, işbölümünün kapsamlanması ve derinleşmesi ile sıkı bir bağ içindedirler.

Kapitalizmin serbest rekabetçi döneminde sanayinin ve bu sektörde çalışanlarının sayısının hızlı bir gelişmesi/artışı sözkonusuydu. Bu gelişmenin sonucu olarak ulusal üretimde tarımın payı sanayi üretiminin payı lehine azalmaya başlar. Bu, kapitalizmin geliştiği bütün ülkelerde görülür. Kapitalist ekonominin diyalektiği böyledir. Bu sürece bağlı olarak çalışanların sektörlere dağılımı da değişmeye başlar. Örneğin tarımda çalışanların –proletarya– sayısı, sanayide çalışanlara oranla azalmaya başlar. Bir örnek: Almanya’da sanayide çalışanların sayısı 1882’de 5.7 milyondan 1907’de 9.8 milyona çıkar. Yani sanayide çalışanların toplam çalışanlar içindeki payı %32.9’dan %39.1’e çıkarken, tarımda çalışanların payı da %44.2’den %35.4’e düşer.

Emperyalist çağın yaklaşık ilk üç çeyreğinde, yani 20. yüzyılın başından 1970’li yıllara kadar olan dönemde ulusal ekonomi, burjuva kavramla ifade edecek olursak GSMH, daha ziyade sanayi sektörüne bağlı olarak veya sanayi sektörü ağırlıklı büyür. Bu dönemde tarımın ulusal ekonomideki payı ve tarımda çalışanların toplam çalışanlar içindeki payı hızla düşer. Bu süreci, emperyalist ülkelerde ve kapitalizmin gelişmeye başladığı her ülkede görürüz.

Hizmet sektörü ise özellikle ‘50’li yıllardan itibaren hızlı bir gelişme sürecine girmiştir. Bunda modern teknolojinin üretim sürecinde kullanılmasının rolü belirleyici olmuştur.

Bu durumda, sanayi ve hizmet sektöründe ihtiyaç duyulan işgücü, işçi sınıfının doğal çoğalması (doğum) dışında tarım sektöründen yapılan “transfer” ile karşılanmıştır. Yani tarım sektöründen sanayi ve hizmet sektörüne akış/geçiş yoğun olmuştur.

Önde gelen emperyalist ülkelerde işçi sınıfı ve temel seksiyonlarının (madencilik sanayiye dahildir) 1950-1985 döneminde gelişme eğilimini görüyoruz. Sözkonusu bu ülkelerin toplam işçi sınıfı içinde tarım proletaryasının sayısı ve toplam içindeki payı oldukça önemsizleşmiştir.

İtalya hariç diğer ülkelerde sanayi proletaryasının toplam içindeki payı 1950’lerden 1985’lere düşmüştür. Buna karşın hizmet sektöründe çalışan işçiler hem sayısal olarak artmış ve hem de toplam içindeki oranı yükselmiştir.

Başka verilerde de aynı gelişme eğilimini görüyoruz. Örnek: ABD’de maddi değerlerin üretiminde çalışanların toplam çalışanlar içindeki payı 1979’da %29’dan 1993’te % 20.5’e düşer. Aynı dönemde hizmet sektöründe çalışanların toplam çalışanlar içindeki payı da % 71’den % 79.5’e çıkar (Bkz. “WSI Mitteilungen 6/1994, s.364). 1979-1987 arasında tarım ve madende çalışan işçilerin toplam içindeki payı % 0.7 ve imalat sanayiinde çalışanların payı da % 1.2 oranında geriler (Agk, s.366).

Batı Almanya’da tarım proletaryasının sayısı 1970’te 290 binden 1996’da 179 bine düşer. Aynı dönemde imalat sanayiinde çalışan proletaryanın sayısı da 9 milyon 614 binden 6 milyon 870 bine düşer. Verilen dönemde tarım proletaryası %38.3 oranında ve imalat sanayi proletaryası da %28.5 oranında azalır. Toplam işçi sayısı 1970’te 20 milyon 301 binden 1996’da 22 milyon 427 bine çıkar. Toplam içinde imalat sanayii proletaryasının payı 1970’te %47.3’ten 1996’da %30.6’ya düşer.

Aynı dönemde sadece ticaret alanında çalışan işçilerin sayısı 2 milyon 391 binden 3 milyon 239 bine çıkarak %35 oranında, hizmet sektöründe çalışan işçilerin sayısı da 2 milyon 385 binden 6 milyon 187 bine çıkarak %159 oranında artar. Sadece ticaret sektöründe çalışan işçilerin toplam işçiler içindeki payı 1970’te %11.8’den 1996’da %14.4’e ve sadece hizmet sektöründe çalışanların payı da %11.8’den %27.6’ya çıkar (Bkz. Statistisches Jahrbuch 1997, s. 104-105, işçi ve ücretli sayısı beraber verilmiştir).

Bu verilere bakacak olursak M. Belge gibi küçük burjuva ahmaklar, burjuva, revizyonist demagoglar gerçekten haklılar. Marks, Engels ve Lenin’in tanımlamış olduğu “proleter” sayısı giderek azalıyor. Onların tanımladıkları işçi sınıfı, “antika” oluyor! Ama başka sektörler, başka alanlar doğuyor ve aralarda da ücretle, sermayenin kumandası altında sömürü koşullarında çalışanlar var. Kapitalizmi, burjuva düzeni kutsayan-

termiyor. Burjuva, küçük burjuva demagoglar işçi sınıfını sosyal bir organizma; kendini var eden koşullardan dolayı sürekli değişim, gelişim içinde olan, sürekli hareket içinde olan bir organizma olarak görmüyorlar veya sınıfın bu yönünü inkar etmek için ampirik verileri çarpıtmaktan istatistik oyunlarına kadar her türlü hile ve çarpıtmaya başvuruyorlar. Ama buna rağmen işçi sınıfı, sayısal olarak da güçlenmeye devam ediyor.

Şüphesiz, ayırım yapmadan işçi ve ücretli memurların toplamı sözkonusu ve ücretli memurların hepsini işçi sınıfı kapsamında görmek doğru olmaz. Ama onların çok önemli bir kısmı, sermayenin kumandasında ücret bağımlılığı içinde çalışıyorlar. Her halükarda kaba hatlarıyla da olsa tabloda, sermayenin kumandası altında çalışanların sayısı 20. yüzyılın başından son çeyreğine birkaç misli artmıştır.

Yaklaşık 60 senelik bir süreçte dünya çapında işçi sınıfı sayısal olarak 117 milyondan 660 milyona çıkıyor, yani 5.6 misli artmış bulunuyor.

Kapitalist sanayi ülkelerinde işçi sınıfı, sayısal olarak 82 milyondan 241 milyona çıkarak yaklaşık 3 misli artarken, gelişen ülkelerde bu sayı 19 milyondan 217 milyona çıkarak 11.4 misli artıyor. Bu duruma göre, '20'li yılların başında kapitalist dünyadaki işçi sınıfının % 81.2'si gelişmiş ülkelerde ve ancak % 18.8'i geri ülkelerde toplanmışken bu oranlar '80'li yılların başında gelişmiş ülkeler için % 52.6 ve geri ülkeler için de % 47.4 olarak değişiyor.

Demek oluyor ki, işçi sınıfı sayısal olarak azalmamış, tam tersine artmıştır ve bu artış, oran olarak geri ülkelerde gelişmiş ülkelere nazaran oldukça hızlı olmuştur.

Veriler, son 30 yıllık bir süreç içinde işçi sınıfının hem OECD toplamında ve hem de belirtilen emperyalist ülkelerde sayısal olarak arttığını ve çalışabilir nüfus içindeki payının da yükseldiğini gösteriyorlar. OECD toplamında işçi sınıfının çalışabilir nüfus içindeki payı % 58'den % 70.8'e çıkıyor. Ama '80'li yıllardan itibaren durum değişmeye başlamıştır. Bir kısım gelişmiş ülkelerde işçi sınıfının çalışabilir nüfus içindeki payı, giderek düşmüştür. Bu gerilemede veya eğilimin böyle olmasında temel iki neden vardır. Bunlardan birisi kronikleşmiş kitlesel işsizlik ve

buna neden olan modern teknolojinin ekonomide kullanılması; yapısal kriz, otomasyon vs.

Çalışma Alanı Bazında İşçi Sınıfının Gelişme Eğilimi

Burada ampirik verilerle göstereceğimiz gelişme, Engels'in deyimiyle "proletaryanın çeşitli seksiyonları" arasındaki gelişmedir. Bu gelişme, doğrudan bilimsel-teknik devrimin üretimdeki rolüne bağlı olan bir gelişmedir.

Engels, "proletaryanın çeşitli seksiyonları"ndan sanayi işçilerini, maden/kömür işçilerini ve tarım işçilerini kastediyordu. O dönemde ticaret-hizmet sektörü henüz başlı başına bir seksiyon olarak tanımlanacak derecede gelişmemişti. Ama bu seksiyon, kapitalizmin gelişmesine paralel olarak sonraki dönemde hızla gelişmeye başladı ve bugün birçok ülkede proletaryanın sayısal bakımdan en güçlü seksiyonunu oluşturdu. Bu seksiyonu da göz önünde tuttuğumuzda proletaryanın esas itibarıyla dört ana seksiyondan oluştuğunu görürüz.

- a- Sanayi proletaryası
- b- Maden proletaryası
- c- Tarım proletaryası
- d- Hizmet-ticaret sektöründeki proletarya.

Teknolojik gelişme, üretim koşullarının değişmesi sonucunda birçok gelişmiş ülkede sanayi proletaryasının büyümesi durmuş, hızı kesilmiş bazı ülkelerde de sayısal olarak azalma sürecine girmiştir. Maden proletaryası da keza aynı gelişme eğilimi içindedir. Birçok ülkede, özellikle emperyalist ülkelerde tarım proletaryası seksiyon olamayacak kadar önemsizleşmiştir. Ama bütün ülkelerde, öncelikle de kapitalizmin şu veya bu derece gelişmiş olduğu Türkiye gibi ülkelerde ve emperyalist ülkelerde proletaryanın dördüncü seksiyonu hızlı bir gelişme sürecine girmiştir ve bu hızlı gelişme devam etmektedir.

Bu gelişmeyi bazı ülkeler bazında istatistikî verilere dayanarak gösterebiliriz.

İşçi sınıfının temel seksiyonlarının gelişmesi, ekonominin belirleyici sektörlerini ve çalışabilir nüfusun bu sektörler arasında dağılım oranı tarafından belirlenir. Bu ilişki; işçi sınıfının temel seksiyonları ve ekonominin temel sektörlerinde çalışabilir nüfusun dağılımı durumu göz önüne

Ama bu anlayışı yorumlamak onların işine gelmiyor. Çünkü bu durumda M. Belge gibi küçük burjuva avanaklar, proletaryanın yok olduğunu kanıtlamayacaklar.

Burjuvazi, on yıllardan beri “sanayi ötesi toplum”dan, “hizmet toplumu”ndan bahsediyor. Bu anlayışın hedef ve nedeni açık. Burjuvazi, işçi sınıfını ideolojik-teorik olarak silahsızlandırmayı ve onu siyasi olarak da teslim almayı esas amaç olarak gördüğü için, onun varlığını ve gücünü sanayi üretimiyle sınırlıyor ve yukardaki tablolarla gördüğümüz gibi ulusal ekonomide hizmet sektörünün payının sanayi sektörünün payını aşmasını işçi sınıfına karşı bağlayıcı önemi haiz bir silah olarak kullanıyor. İşçi sınıfına şunu diyor: “19. yüzyılın sakallı filozoflarının (Marks ve Engels) düşünceleri artık geçersizdir. Sınıf olarak tükeniyorsunuz, yok oluyorsunuz ve sizinle birlikte sosyalizm de yok oluyor. Zaten sosyalist ülkelerin (revizyonist ülkeler kastediliyor, SP) çökmesi de bu gerçeği göstermektedir.”

Burjuvaziye göre yeni bir toplum düzenine geçiyoruz. İşçi sınıfının olmadığı, hizmet sektörünün esas olduğu bir toplum! “Sanayi ötesi toplum”, “hizmet toplumu”! Yani sömürsüz bir toplum, yani hizmet eden, sömürülüyor veya da hizmet, sömürü ilişkisini içermiyor. Burjuva ve küçük burjuva demagogların anlayışıyla böyle.

Ama Marks, bu konuda oldukça farklı düşünüyor: Sermaye açısından hizmet, verimli, üretken iştir, tabii sermayeyi değerlendirme, sermaye üretme bağlamında. Marks’a göre hizmet, sermayeye karşı mübadele edilirse verimli iştir, üretken iştir. Yani sermayeyi değerlendiren, sermaye üreten iş. Yine Marks’a göre sermaye, kendini, sadece meta üretiminde, yani toplumun maddi zenginliğinin üretiminde değerlendirmiyor, aksine veya aynı zamanda hizmet üretiminde de değerlendiriyor. Marks, sorunun bu yönüne şöyle işaret eder:

“Örneğin bir ...otelde (çalışan) aşçılar ve garsonlar, işleri, otel sahibi için sermayeye dönüşüyorsa, üretken işçilerdir.” (Marks, C. 26, s. 129, “Üretken ve Üretken Olmayan İş Üzerine Teoriler”)

Demek oluyor ki, hizmet sektörü de –tabii

her bakımdan değil– belirtilen koşullarda sermayenin değerlendirilme ve böylece sömürünün kaynağı oluyor.

Bunun ötesinde Marks, bugün genel olarak hizmet sektöründe çalışanları tanımlamak için kullanılan “ücretli memur” kavramının kullanıldığı birçok hizmet sektörü çalışanını “üretken olmayan işçi” kavramıyla tanımlıyor. Yani işçi olarak tanımlıyor. Bunlar, “üretken olmayan işçiler” oldukları için işçi sınıfının bir parçasını oluşturuyorlar demiyor. Burada Marks, maddi değerler üreten ve üretmeyen işçiler arasında bir ayırım yapıyor: O’na göre işçilerin bir kısmı maddi değerler, yani meta ürettikleri, sermaye değerlendirdikleri için “üretken işçiler” olurlarken, bir kısmı da meta üretmedikleri için “üretken olmayan işçiler” oluyorlar (Bkz. Marks, agk, Kitabın tamamı).

Demek oluyor ki hizmet sektörü, kapitalist üretim biçiminin, ücretle çalışanların daha geniş bir kısmını sömürü ilişkilerine çekmesinden; sömürü ilişkileri kapsamına almasından başka bir anlam taşımıyor, konumuz açısından. Bu ilişkiye girenler de, burjuva demagoglar kusurumuza bakmasınlar, işçi sınıfının bir seksiyonunu oluşturuyorlar. Yani işçi sınıfı yok olmuyor, tersine çoğalıyor.

Belirttiğimiz gibi Marks, Engels, Lenin ve Stalin’in tanımladıkları veya onların yaşadıkları dönemlerde biçimlenmiş bir işçi sınıfı bugün esas olarak yok. Böyle bir işçi sınıfı aramak boşunadır. O işçi sınıfını düşünmek, bir nostaljidir.

Teknolojik gelişme; bilimsel-teknik devrim kapitalist üretim sürecini adeta devrimcileştirmiştir. Bu, ister istemez çalışma koşullarını da etkisine almıştır. Ve başlangıcında belli seksiyonları olan proletarya, bugün daha çok seksiyonları ve sayısız alt seksiyonları olan bir yapı olmuştur. Çalışma, yaşam koşulları, ücret farklılığı, komünist partisinin olmaması veya güçsüz olmasından dolayı düşünce tarzında yozlaşma günümüzde işçi sınıfını paramparça yapmış ve öyle ki aynı bütünü oluşturan her parça, adeta başlı başına bir bütün olmuştur. Burjuva demagoglar ve küçük burjuva ahmaklar tam da bu olguyu, işçi sınıfının yok olması düşüncelerini kanıtlamak için kulla-

lar ve işçi sınıfının yok olduğu teorisini yapanlar tam da bu gelişmeyi görmek istemiyorlar.

Kapitalist üretimin bu temel sektörlerindeki yapısal değişim ve buna bağlı olarak proletaryanın temel seksiyonları arasında durmak bilmeyen akış, sadece birkaç emperyalist ülkeye özgü olan bir gelişme değildir. Bu süreç, gelişmiş bütün sanayi ülkelerinde ve kapitalizmin şu veya bu şekilde geliştiği, temel sektörlerinin olduğu bütün ülkelerde de görülmektedir. Örneğin Türkiye’de 1955’ten 1990’a sanayi proletaryası yaklaşık 5.9 misli, tarım proletaryası 2.4 misli artarken, hizmet sektöründe çalışan işçilerin sayısı ise 8.9 misli artmıştır (Bkz. Proleter Doğrultu, sayı 10, s. 41, Mayıs-Haziran 1997).

Belirtilen emperyalist ülkelerde bugün görülen sözkonusu gelişme, yarı Türkiye gibi ülkelerde de görülecektir. Bu gelişme kaçınılmazdır. Ama bu, proletaryanın yok olduğu anlamına asla ve asla gelmez.

İstatistik verilerin gösterdikleri gibi, sanayi proletaryasının toplam işçi sınıfı ile karşılaştırıldığında belirtilen ülkelerde sayısal ve oransal olarak mutlak gerilemesi proletaryanın yok olduğu anlamına gelmez. Kronikleşmiş kitlesel işsizliğin, sanayi proletaryasının toplam işçi sınıfı içindeki oransal ve sayısal ağırlığını etkileyen önemli bir faktör olduğunu belirtmiştik. Gerçekten de işsizler ordusunun üyelerinin çok önemli bir kısmı sanayi sektöründen geliyorlar. Maddi değerlerin üretiminde sürekli modernleşme; sabit sermayenin sürekli modernleştirilmesi, canlı işe olan ihtiyacı sürekli azaltmıştır. Öyle ki her bir yeni makina, çok sayıda işçinin sokağa atılması anlamına gelmektedir. Bu, kapitalizmde; kapitalizmin genel krizi koşullarında önü alınamaz, nesnel bir gelişmedir. Bundan dolayı kapitalizme özgü olan, daha fazla üretmek için giderek daha az sayıda işçi çalıştırmak, kapitalizmin genel krizi koşullarında eğilim olmaktan çıkarak yasa olmuştur. (Bu konu için bkz. Proleter Doğrultu, sayı 16, Mayıs-Haziran 1998, s. 92) Burada söylemek istediğimiz şu; işsiz kalan sanayi proletaryası çalışıyor durumda olsaydı onun toplam işçi sınıfı içindeki oransal ve sayısal ağırlığı elbette ki farklı olacaktı. Ama diğer taraftan onların işsiz olmaları, onları proletarya olmaktan çıkartmıyor.

Bu gerçek göz önünde tutulduğunda sanayi proletaryasının toplam işçi sınıfı içindeki payının ve sayısal olarak miktarının daha yüksek olacağı açıktır.

Hizmet sektörü çok genel bir kavramdır. Bu sektörün bir dizi alt sektörleri olduğu gibi, sürekli yeni alt sektörleri de oluşmaktadır. Bu durum hizmet sektöründe istihdamın sürekli ve hızla artmasına neden olmuştur. Ama teknolojik yenilenme, büro çalışmalarında rasyonalizasyon vb. bu sektörde de işsizliğe neden olmaktadır.

Özellikle büyük işletmelerin/tekellerin üretim-örgütlenme biçimi, yani üretimin ve hizmet sektörünün iç içe geçmesi birçok alanda ücretli çalışanın, sömürülenin sanayi proletaryası mı, yoksa hizmet sektöründe çalışan işçi mi, ücretli memur mu olduğunu karartıyor. Bunun nedeni, üretim ve çalışmanın koşullarının değişmesidir. Bu durumda olan işçilerin işçi veya ücretli memur olarak tanımlanmaları da işçi sınıfının seksiyonlarının sayısal gücünü etkiliyor. Burjuva istatistiklerde böylesi tespitler sonucu, sayıları hiç de az olmayan proletarya hizmet sektöründe çalışan “ücretli memur” sayılıyor. Bu da sanayi proletaryasının sayısal azalmasının bir nedenidir.

Sonuç

Marks, işçi sınıfının kapitalizmdeki sosyo-ekonomik özünü kısaca şöyle tanımlar:

“Proleter’den anlaşılması gereken, ekonomik bakımdan, ‘sermaye’ üreten ve değerlendiren ve Peggueuer’in deyimiyile ‘Bay sermaye’nin değerlendirilme gereksinimleri için fazlalık haline gelir gelmez sokağa atılan ücretli işçiden başkası değildir.” [C. 23 (Kapital. C.I), s. 642. Alm.]

Marks, burada proleter kavramını sadece “sermaye üreten”le, yani maddi değerlerin üretiminde çalışanla; artıdeğer üretenle sınırlamıyor. O, bu kavramın, “sermaye değerlendiren”leri de kapsamına alacak kadar genişletiyor. Böylelikle üretim dışında kalan, ama sermayenin kumandası altında çalışan ücretli işçileri de proleter kavram içinde görüyor.

Proletaryanın yok olduğu üzerine teori ürettenler, Marks’ın bu anlayışını tanımıyorlar mı? Proletaryanın geleceği ile bu denli ilgilenenler (!) elbette ki Marks’ın bu anlayışını tanıyorlardır.

nıyorlar.

İşçi sınıfı, kapitalist üretim koşullarının bu dağıtma, bireyselleştirme, birliği engelleme sürecinde yeniden kendi bütünselliğini sağlayacaktır. Sınıfın her bir seksiyonu, her bir proleter katman yeniden sınıf olmanın ifadesi olan değerlerde, yaşam ve düşünce tarzında buluşacaktır. Marks, işçi sınıfı kendi kendine sınıf olmaktan çıkıp, kendisi için sınıf olduğunda devrimci olur diyor. Sınıfın, kendi kendine olması, işte bugün bütün dünyada görülen dağınıklığın, seksiyonlarına parçalanmışlığın doğrudan ifadesidir. Kendisi için sınıf olmak ise, yeniden yeni ortak değerlerde, aynı yaşam ve düşüncede birleşmektir.

Lenin, “Rus Sosyal Demokrasisinde Reformizm” makalesinde şöyle der:

“Proletarya, sadece, hegemonya ...düşüncesinin bilincine vardığında ve bunu yaşama geçirdiğinde devrimcidir. Bu görevin bilincine varan proleter, köleciliğe karşı ayaklanan bir köledir. Sınıfının hegemonya düşüncesinin bilincine varmayan veya bu düşüncüyü inkar eden proleter, köle konumunu kavramayan bir köledir; en iyi durumda o, köle konumunun iyileştirilmesi için -ama köleciliğin yok edilmesi için değil-savaşı.” (Lenin, C. 17, s. 219, Alm.)

Bugün işçi sınıfı bu konumda. Onun bu konumda kalması için, emperyalist burjuvazinin yanısıra revizyonistler, her türden küçük burjuva ahmaklar da çaba harcıyorlar; sosyalizm öldü, işçi sınıfı yok oluyor vs. vs.

Kapitalizm var olduğu müddetçe onun sömürmek, kumandası altında çalıştırmak zorunda olduğu -aksi takdirde kapitalizm olmaktan çıkar- yığınlar olacaktır. Bu yığınların bilimsel adı işçi sınıfıdır. Burjuvazi ve onun yandaşları, işçi sınıfının bugünkü dağınık durumuna bakarak fazla sevinmesinler. Bu sınıf, tarihsel olarak, iktidar mücadelesinin henüz başlangıç aşamasındadır ve örgütlü olduğu zaman, Komünist Partisi tarafından yönlendirildiği zaman ne türden devasa bir güç olduğunu göstermiştir, gösterecektir de. Onu var eden nesnel koşullar, hakimdir. Yani kapitalizm, ve kapitalizm var olduğu müddetçe işçi sınıfı da var olacaktır.

- Önümüzdeki dönemde konuyla doğrudan ilgisi olan işçi sınıfı-ücretli memur ilişkisini ve

işin/çalışmanın, yaygın deyişimiyle “emeğin” geleceğini iki ayrı makalede ele alacağız.n

KÜLTÜR VE SANATA PARTİLİ BAKIŞ

Sınıflara bölünmüş bir toplumda, düşman sınıflar arasındaki mücadele, evriminin belli bir aşamasında, kaçınılmaz olarak, politik bir savaş halini alır. Politik sınıf mücadelesinin en keskin, en tam ve en belirleyici ifadesi, partiler mücadelesidir. Partisizlik fikrine sahip olmak, partiler mücadelesine ilgisiz kalmaktır... Burjuva toplum içinde partisiz olmak karnı tokların, egemenlerin, sömürücülerin, partisine bağlılığı iki yüzlüce saklamak demektir... Partilerden bağımsızlık fikri bir burjuva düşüncesidir. Parti düşüncesi sosyalisttir. Bu genel kural tüm burjuva topluma uygulanabilir. Fakat bütün burjuva toplum, feodalizme ve otokraziye karşı cephe alırken, bu gerçeği unutmak, burjuva toplumu sosyalist olarak eleştirmekten büsbütün vazgeçmek demektir.” (Lenin)

Bir sınıf adına ve bir sınıfın görüş açısından hareket ettiği iddiasında olanların kültür sorununa da sınıflar mücadelesi açısından yaklaşımları kaçınılmazdır. Sınıf mücadelesi yalnızca ekonomik, teorik siyasal mücadele olarak görülmemelidir. Yeni bir dünya, yeni bir toplum, yeni bir insan ve yeni bir kültür yaratma hedefini önüne koyanlar açısından sınıf mücadelesi hayatın tüm alanlarını kapsar. Ve insanın kendini daima verili bir kültür ortamında ürettiği göz önüne alınırsa

mücadelenin kültürel cephesinin önemi daha bir ortaya çıkar. Yeni bir yaşam biçimi yaratmak zorunda olanlar yeni bir kültür ortamında başarabilirler bunu.

Burjuvazinin toplumsal hayatın bütünü üzerindeki egemenliğinden çokça söz ederiz. Bunun nedeni yalnızca politik iktidarın elde tutulması değildir. Hep söyleyegeldiğimiz gibi, burjuvazi gündelik hayatı yeniden üretebildiği, kendi vazgeçilmezliğini kabul ettirebildiği, kendi kültürünü seçeneksiz kılabildiği ve bunu bütün yolları kullanarak insanların kafalarına kakabildiği için iktidardır. Egemen sınıf kültürünün bu toplumsal kabulü onu maddi bir güç haline getirir. Ve aynı zamanda ona karşı mücadeleyi zorunlu ve gündelik hayatın içinde de mümkün kılar.

Sınıflara bölünmüş bir toplumda karşı sınıflar arasındaki mücadelenin politik bir savaş halini alacağını söylemek, sınıfın yalnızca politik iktidarı ele geçirme istemi ve mücadelesini dile getirmek değildir. Sınıflar mücadelesi yeni bir yaşam biçimi için de mücadeledir. Egemen sınıf olarak örgütlenmek isteyen proletarya, tüm sınıfların varlığına son vermek amacındadır. Bu, aynı zamanda bizzat kendi sınıf iktidarına ve sınıfsal varlığına da son vermesi anlamına gelir ki, sonuçta tüm toplumsal ve bireysel ilişkilerin

dönemde, özel ulusal ve tarihsel koşullar içinde her bireyin doğaya ve topluma hangi kavram ve imgelerle bakacağını, hangi toplumsal etkilere hangi ölçüler içinde, genel olarak nasıl tepki göstereceğini belirleyen, nasıl düşüneceğine yön veren, koşullayan bir 'biriktirilmiş etki', bütün bu öğelerin bütünlüğünde içerilmiş olarak bulunur. Egemen kültür, bu 'biriktirilmiş etki'nin, nasıl hangi araçlarla donatılarak kimin yararına ve ne zaman kullanılacağına karar veren egemen ideolojinin bir örgütlenmesidir" saptamasını yapıyor.

Lenin'in 1920 yılında, "Rus Genç Komünistler Birliği"nin Üçüncü Rusya Kurultayı'nda yaptığı konuşma, onun, "hakim sınıfın özelliğini yansıtan bilgi ve becerilerin toplamı" görüşüne yakın olduğunu göstermektedir. Lenin o konuşmasında gençlere: "Marksizm, sosyalizmin insan bilgisinin tümünden çıktığını gösteren bir örnektir" diyerek, Marks'ın eserini, kapitalizm döneminde elde edilen insan bilgisinin sağlam temelini nasıl dayandırdığını açıkladıktan sonra: "Söz gelimi proleter kültürden söz ettiğimiz zaman bunu aklımızdan çıkarmamalıyız. İnsanlığın bütün gelişmesinin yarattığı kültürün değişmesini bildiğimiz taktirde, proleter kültürü yaratacak duruma gelebiliriz. Bunu açıkça anlamadan soruna çözüm bulmak mümkün olmayacaktır. Proleter kültür ne havadan kapma birşeydir, ne de kendilerine proleter kültür uzmanları süsü verenler tarafından yaratılmıştır. Bütün bunlar saçmalıklardır. Proleter kültür, insanlığın kapitalist, bürokrat, toprak ağalarından oluşan toplumun boyunduruğu altında biriktirdiği bilgi hazinesinin mantıksal gelişmesi olmak durumundadır. Bütün bu yollardan proleter kültüre gidilmiştir ve gidilecektir" tespitini yapıyor. Bu konuşma, bizim için birçok açıdan derslerle doludur. Kültürel alandaki görevlerimizden birini reddetmek ve eleştirmek, ama diğerinin de, insanlığın bilgi birikimini, kültürel birikimini yeni kuşaklara aktarmak olması gibi...

Tanımların sınıfsal tutumları yansıttığını söylemiştik. Tylor gibi burjuva bilim adamları elbette sorunun sınıfsal içeriğini saklayacaklardır. Williams'ın ayırımının da zorlama olduğunu düşünüyorum. İç süreç ya da genel süreç birbirinden kopuk mudur ki, birbirini dışlasın. Burada

gözden kaçırılmaması gereken nokta, kültürün toplumsal üretim ve yeniden üretim sürecinin ürünü olmasıdır. Yeniden üretim süreci, emekçinin kendi işgücünü de yeniden üretmesi sözkonusu olduğu için önemlidir. Ve kültürün sınıfsal bir nitelik taşıdığını bu süreçte açıklıkla gözlemleyebiliriz.

Kültür, emek sürecinin, işin bir ürünüdür. Maddi varlıkların üretimi ve yeniden üretimi sürecinde insanın doğayı ve doğayla birlikte kendisini değiştirip dönüştürmesine ilişkin birikim, bilgi ve becerilerini ve toplumsal bilinç biçimlerini kapsayan, sınıf çatışmaları içinde kendi karışımının doğmasına yol açan, yükselen sınıfın egemenlik kavgasının içinde gelişen ve onun bir unsuru olan toplumsal bir olgudur.

Gündelik hayatın belli bir kültür ortamında gerçekleşmesi, kültürün insanlara doğal düzenlenmiş bir ilişki gibi yansımaları sağlar. Böylece bir mülkiyet tarzına ait ilişki biçimleri gündelik hayatta bir kendiliğindenlik olarak görünür. Bu durumda egemen kültür, egemen üretim ilişkilerinin yeniden üretilmesinin etkin bir ögesi olur. Kültürün niteliğinin egemen sınıf tarafından belirlenmesi, onu politik mücadelenin olmazsa olmaz unsurlarından biri haline getirir. Egemen sınıfın kültürü egemen kültürdür de. Toplumsal üretim araçlarına sahip olan sınıf, kültürel üretimin araçlarına da sahiptir. Her kültür, bir sınıfın duygu ve düşüncelerini yansıtır. Sınıfın tarihsel konumu kültürüne de aynen yansır. Kültürün gelişimi de sınıf mücadelesinin gelişimine bağlıdır. Tarihte belli bir kültür ortamının oluşması, ancak maddi servetlerin belli bir düzeye yükselmesi, kafa emeğiyle kol emeği arasındaki ayrımın belirginleşmesiyle mümkün hale gelmiştir.

Her egemen sınıf kendinden önceki egemen sınıfın kültürünü miras olarak alır. Belli bir red temelinde kendi kültürünü yaratır. Yeni egemen sınıf, eski kültürün olumlu yanını insanlığın mirası olarak devralır, çürüyen yanını ise reddeder. Tarih, antik, köleci, feodal ve kapitalist kültürün doğup gelişmesine sahne olmuştur. Son olarak ise sosyalist kültürün bir insanlık kültürü olarak yükselişine tanıklık edecektir. Proletarya mülksüz bir sınıftır. Bu onun, mülksüzleştirilenleri mülksüzleştirileceğini gösterir ki, daha önceki tüm

kökten değişmesi sözkonusudur. Sözün özü, yaşamı yeni baştan kurmak zorunda olan işçi sınıfı açısından politik mücadele yaşamın her alanını kapsar ve onu yönlendirir. Kültür sorunu- na bakışımız da bu belirlenimlerden yola çıkmak zorundadır.

Tanımlar

Kültür sorunu karşısındaki marksist-leninist tutumun belirginleşmesi, bu konudaki siyasetin unsurlarını ortaya çıkaracaktır. Ve sonuç olarak kültür siyaseti böylece belirlenecektir. Siyaset-kültür ilişkisi, kültür-sanat cephesinde nasıl bir örgütlenme, yeni bir toplum ve o toplum içinde yeni insanın yaratılması, kültür-yeni insan-inşapartı ilişkisi nasıl kurulmalıdır sorularına yanıt verilmelidir ki doğru bir kültür-sanat politikası ve pratiği oluşturulabilsin.

Sorunun doğru ortaya konması için önce kavramlardan ve teorik belirlenimlerden yola çıkmak gerekmektedir. Kuşkusuz sınıflı bir toplumda herkes bulunduğu konumdan bakar soruna ve kavramları kendi dünya görüşünün süzgecinden geçerek anlamlandırır. Kavramların tümü sınıfsal ve tarihsel bir içerikle belirlenir. Bütün zamanlar ve bütün sınıflar için geçerli kavramlardan söz etmek mümkün değildir. Kavramlar, dün-bugün-yarın ekseninde çelişkili ve değişkendir ve bu eksenin bağımsız mutlak bir içerikten söz edilemez. Tüm söylediklerimiz, konumuz olan kültür kavramı için de geçerlidir kuşkusuz.

Nedir Kültür?

“Kültür” önceleri hayvan ve ürünlerin yetişmesi anlamında kullanılıyordu. Daha sonra ise bu anlamdan türetilerek insan yeteneklerinin geliştirilmesi anlamında kullanılır oldu. Uygarlık ve kültür kelimeleri, onsekizinci yüzyılın sonlarında birbirinin yerini tutmaya başladı. Ve sonra giderek kültür; edebiyat ve sanatlar, entelektüel birikim, yaşam biçimleri anlamını kazandı. Yani günümüzdeki kullanıma dönüştü.

Diyor ki Raymond Williams: “Şu halde ‘kültür’ oldukça karmaşık bir kavramdır. ‘İç’ süreci belirten bir ad olarak kullanıldı ve ‘entelektüel yaşam’ ve ‘sanatlar’ olarak özelleştirildi. Aynı zamanda genel süreci belirten bir ad olarak kullanıldı ve ‘bütün yaşam biçimlerini’ de kapsa-

dı. İlk anlamıyla ‘Güzel Sanatlar’ ve ‘Klasik Edebiyat’ tanımlarında önemli bir rol oynadı. İkinci anlamıyla da ‘İnsan bilimleri’ ve ‘toplumsal bilimler’ tanımlarında eşit derecede önemli bir rol oynadı. Uzlaştırma çabalarına karşın her iki anlamda birbirini yadsır. Bütün modern kültür kuramlarında ve özellikle de marksist kuramda, bu karmaşıklık büyük zorluk yaratır. Bu kuramın ‘toplum’la ilişkisi açısından ‘sanatsal ya da entelektüel yaşam’ kuramı mı yoksa özgül ve farklı yaşam biçimleri yaratan bir toplumsal süreç kuramı mı olduğu en belirgin sorundur.”

Tanınmış burjuva toplumbilimci Tylor ise, kültür ve uygarlığı aynılaştırarak şöyle bir tanım veriyor: “Kültür ve uygarlık, geniş etnografik anlamında ele alındığında, bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, görenek, insanların bir toplumun üyesi olarak edindiği diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsar.”

Sovyet toplumbilimci D. N. Uşakov’un tanımı ise şöyle: “Kültür teknoloji, eğitim ve toplumsal örgütlenme alanlarında doğaya egemen olma yönünde oluşmuş insan, bilgi ve yaratıların tümüdür.”

Bu tanımlara değinen Türk toplumbilimci Ahmet Buldan, konuyu ele alan Asım Bezirci’nin de benimsediği şu tanımı veriyor: “Kültür, insanın daha doygun ve özgür yaşayabilmek için doğaya egemen olma çabası içinde bulunduğu, biriktirdiği, geliştirdiği ve değiştirdiği, kurumlaşmış düşünüş ve davranış kalıplarının tümüdür.”

Politika ve kültür alanındaki çalışmalarıyla tanınan Aydın Çubukçu ise: “Kültür, maddi hayatın üretimi ve yeniden üretimi sürecinde insanın doğayı ve bu arada kendisini değiştirme faaliyetinin çeşitli alanlarını birleştiren genel bir ilişki ve etkileşme düzeyi olarak kendini gösterir” dedikten sonra; “Gelenekler, ahlak, estetik duyuş tarzları, din, ideolojiler, hukuk, kısaca bir bütün olarak sosyal bilinç biçimleri, dünyayı kendine özgü kavramlar yoluyla yeniden üretmenin araçları olarak tanımlandıklarında bunların hepsini en genel olarak kendine ‘benzeten’, bir iç çizgi ile birleştiren ama kendisini herhangi bir biçimde tek bir parçaya indirgemeyeceğimiz bir tür ‘mantık’; işte kültürü genel ve etkin kılan şey budur. Belli bir toplumda, belli bir tarihsel

inşasına da, iktisadi ve sosyal hayatta olduğu gibi siyasal iktidarı ele geçirdikten sonra girişebilmesi, kültürün dayanaklarına ancak o zaman sahip olması, bizim kültür-sanat politikasını oluştururken göz önünde bulundurmamız gereken referanslar olacaktır. Demek ki sosyalist devrim sözkonusu olduğunda öncüyle sosyal ve kültürel hayatın tüm görünümleri arasında organik bir ilişki sözkonusudur. Bu proletarya açısından, yaşamın tüm alanlarında olduğu gibi, kültürel-sanatsal faaliyet alanlarında da “partizanlık” ilkesinin geçerliliği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla kültür-sanat cephesindeki tüm örgütlenmelere bakışımızı da bu partizanlık ilkesi belirleyecektir, belirlemelidir. Kültürel cephedeki sınıf mücadelesi “parti” fikri gözetilmeden anlamlı değildir. Bu mücadele de tıpkı diğer alanlarda yürütülen mücadele gibi öncünün fonksiyonlarından biridir.

Özetlemek gerekirse; proletaryanın mülksüz bir sınıf oluşu tarihsel yükselişini de koşullandırmıştır. Burjuvazinin tarihsel yükselişi, toplumsal hayatın tüm kesimlerinde hemen hemen eşit olarak gerçekleşmiştir. Burjuvazi maddi olarak güçlenmiş, ekonomiyi kuşatmış, felsefi ve estetik yönden gelişmiş, yetkinleşmiş ve egemenliğini kurmuştur. Bütün bunlara karşılık ekonomik imkansızlıklar içindeki proletarya kendini ancak politik olarak belirlemiş, ancak politik kültürünü geliştirip yetkinleştirmiş, bu da en yüksek ifadesini öncüde, “parti”de bulmuştur. Öncü, sınıflar mücadelesinin, yani politik eylemin ürünüdür ve yaşamın her alanını politik olarak anlamlandırır. Kültür de dahil tüm kurumlar politik bir içerikle tanımlanır ve tanımlanmalıdır. Onların işlevine de politik mücadelenin çıkarları açısından bakılmalıdır. Sınıflar mücadelesinin bize yüklediği görev budur.

Işçi Sınıfı Kültürü

Işçi sınıfı, insanlığı temsil eden tek sınıf olduğuna göre bir sınıfsızlık kültürü, bir insanlık kültürü yaratmak göreviyle karşı karşıyadır. Işçi sınıfı kültürü kapitalizm koşullarında değil, sosyalizmin inşasıyla egemen hale gelebilecektir. Ancak o zaman da işçi sınıfının sınıfsal varlığı sönmeye yüz tutacaktır. Bu yüzden proletarya sosyalist bir kültür yaratacaktır. Tüm bunlar, pro-

letaryanın kültürünün unsurlarının kapitalizm koşullarında hiçbir biçimde var olmadığı anlamına gelmemelidir. Işçi sınıfı kültürü, kapitalizm koşullarında öğeler halinde mevcuttur. Ve bu kültürün unsurları, aynı zamanda politik mücadele içinde ortaya çıkar ve gelişir. Proletarya tam egemen sınıf olarak örgütlenmeden, tam olarak sınıf karakteriyle tanımlanmasa da işçi sınıfı kültürü politik mücadele içinde, deneyimler, ortak düşünceler, davranışlar ve değerler biçiminde kendini gösterir. Karşı duruşlar ve direnme alanları, yeni kurumlar ve örgütlenmeler aracılığıyla, sosyalist kültürü geliştirmenin mücadelesini veririz. Burjuva kültürü ve onun günlük yansımaları karşısındaki eleştirel tavrımız ve duruşumuz, yeni bir kültür ve yeni bir insan anlayışımızın somut görünümleridir. Bu, aynı zamanda yeni bir kültürün oluşumu talebimizi henüz tarihsiz bir yarına havale etmememiz anlamına gelir. Mücadelemiz, aynı zamanda yeni bir kültürün öncü insanlarını da geliştirmek içindir. Madem ki sosyalizmi kapitalizmden devralınan kadın ve erkeklerle kuracağız, madem ki mirası reddetmiyeceğiz, sosyalist insanın unsurlarını da bugünden geliştirmek zorundayız. Bunun alanı da eylemdir, pratiktir. Yeni insanın da, yeni kültürün de öncülleri her biçimde eylem alanlarında yaratılacaktır; kalemle ya da kılıçla...

Red ve Miras

“Felsefe ve toplum bilim tarihleri açıkça şunu göstermektedir. Marksizm’de –dar görüşlü ve değişmez, taş kesilmiş fikirlerle dolu, dünya uygarlığının gelişme çizgisi dışında oluşmuş bir öğretim anlamında- bir sektercilik sözkonusu değildir. Tam aksine, Marks’ın dehası insanlığın en büyük kafalarının ortaya serdiği sorulara cevaplar bulmuş olmasındadır. Marks’ın öğretisi felsefenin, ekonomi politiğin ve sosyalizmin en büyük önderlerinin dolaysız ve hemen ardından gelen devamı şeklinde ortaya çıkmıştır.” (Lenin)

Lenin tüm yazdıklarıyla ve “biz mirası reddetmiyoruz” deyişiyle, bütün çalışmasıyla burjuva kültürünün gerçekten değerli olan hiçbir şeyini reddetmediğini göstermiştir. “İnsanların biriktirdiği bilgi hazinesi” öğrenilmeden “komünist” olunmayacağını ısrarla vurgulamıştır. Gelenekten beslenmenin önemini, parti konusunu tartıştı-

devrimler bir mülk sahibi sınıfın yerini diğerinin almasıyla sonuçlanmıştır. Özel mülkiyet dünyasına son verecek bir devrim ise her anlamda diğerlerinden daha farklı gelişmek durumundadır.

Burjuva Devrim-Proleter Devrim

Stalin “Leninizmin İlkeleri’nde Lenin’in burjuva ve proleter devrimi konusunda söylediklerini şöyle aktarıyor:

“Burjuva devrim ile sosyalist devrim arasındaki temel farklardan biri, feodalizmden doğan burjuva devrimi için feodal toplumun bütün yönlerini gittikçe değiştiren yeni iktisadi örgütlenmelerin, eski düzenin bağrında yavaş yavaş ortaya çıktığının görülmesidir. Burjuva toplum bir tek görevle karşı karşıyadır; eski toplumun bütün engellerini silip süpürmek, kaldırıp atmak, yok etmek. Bu görevi tamamlamakla, her burjuva devrimi kendisinden istenilen her şeyi yapmış olur; kapitalizmin gelişmesini hızlandırır.

Sosyalist devrimde durum bambaşkadır. Tarihin zikzakları sonucu, sosyalist devrime başlamak zorunda kalmış olan ülke, ne kadar geri kalmışsa, eski kapitalist ilişkilerden sosyalist ilişkilere geçiş, onun için o kadar güç olur. Burada, eskiyi yıkma görevlerine işitilmemiş güçlükte yeni görevler, yani örgütlenme görevleri katılır.” (s. 125)

Proleter devrim yalnızca yeni toplumun ön koşullarını yaratır. Bunu da sınıf mücadelesi yöntemiyle, şiddetle yapar. Egemen proletarya, mücadele içinde yarattığı politik kurumlar hariç hiçbir kurumu hazır olarak bulamaz. Onun muazzam yıkım görevleri yanında aynı ölçüde büyük inşa görevleri vardır. Bu proleter devrimin burjuva devrimi gibi politik iktidarın ele geçirilmesiyle sona ermemesi, az çok bir kendiliğindenlik görünümünü almaması anlamına gelir. Proletarya açısından iktidarı ele geçirdikten sonra da yürütülen mücadele öncünün bilinçli iradesine dayanır, dayanmak zorundadır. Burada proletarya bir yukardan aşağı inşa mücadelesi sürdürür. Proletaryanın bu yukardan aşağı inşa mücadelesinde iki silahı vardır: Öncü ve Marksist öğretisi, Bunları rehber edinerek yürür. Ve bu yüzden de prole-

tarya, bütün söylemlerini politik olarak kurmak, partizanlık ilkesini yaşamın her alanına yaymak, yaşamın her alanını partizanca kuşatmak zorundadır. Kültür-sanat alanında olan da budur.

Burjuvazi, ekonomik ilişkilerini feodal toplumun bağrında geliştirmiş, sosyal ilişkileri kendisine göre düzenlemiş, daha sonra egemenliğini politik bir devrimle taçlandırmıştır. Burjuvazinin sosyal ve ekonomik ilişkileri gibi, kültürü de feodal toplumun bağrında serpilip gelişmiş ve yetkinleşmiş, politik iktidarın ele geçirilmesiyle egemen kültür rolünü pekiştirmiş, bizzat sistemin kendisini yeniden üretmesinde etkin bir unsur haline gelmiştir.

Burjuva kültürünün gelişmesi burjuvazinin iktidarı ele geçirmesinden birkaç yüzyıl önce başlamış, burjuvazi özel haklardan yoksun bir sınıftan bile kültürel alanda önemli roller oynamıştır. Rönesans, burjuva kültürünün gelişmesi için bir dönüm noktası olmuştur. Burjuvazi, bir mülk sahibi sınıf olarak feodal toplum içinde gelişip zenginleşirken, devleti ele geçirmeden çok önce kendi organik aydınlarını yaratmış, klasik aydınları kendi yanına çekmiş ve kendi kültürel dayanaklarını böylece oluşturmuştur.

Halbuki proletarya için durum farklıdır. Proletarya kendi kültürünün dayanaklarını yaratmak şansı yok, çünkü mülksüzdür.

Proletaryanın burjuva kültürün temel öğelerini benimsemeden iktidarı almak zorunda kalması, inşa sürecinin acılı geçeceğinin ve aydınlarla proletarya arasında kavgalı bir dönemin olacağını habercisidir. Lenin’in Ekim’den sonra: “Muzaffer proleter devrimini burjuva kültürle, şimdiye kadar çok az kimsenin yararlanabildiği burjuva bilim ve teknolojiyle birleştirmek görevi oldukça güç bir görevdir” demesi bu gerçeği anlatmaktadır. Yine Lenin genç komünarlarla: “Sosyalizmin ancak geniş çapta kapitalist kültürün unsurlarıyla birlikte inşa edilebileceğini ve aydınların da bu unsurlardan biri olduğunu biliyoruz” diye seslenmesi, manevi ve düşünsel üretimin etkin öznesi ve kültürün temel dayanaklarından biri olan aydınlarla ilişkinin önemine ve niteliğine dikkat çekmektedir.

Proletarya devriminde öncünün bilinçli iradesinin öne çıkması ve proletaryanın kültürün

3- Bütün bir çağdaş tarihten edinilen deneyimler, özellikle de, Komünist Manifesto'nun çıkışından bu yana bütün ülkelerdeki proletaryanın sürdürmekte olduğu yarım yüzyıllık devrimci mücadele hiç kuşkusuz şunu göstermektedir ki, devrimci proletaryanın çıkarlarının, görüş açısının ve kültürünün biricik hakiki ifadesi, marksist dünya görüşüdür.

4- Marksizm, devrimci proletaryanın ideolojisi olarak, kendi tarihsel dönemini kazanmıştır; çünkü Marksizm, burjuva döneminin en değerli başarılarını reddetmek bir yana, tam tersine insanoğlu düşüncesi ve kültürünün iki bin yılı aşan bu gelişmesi boyunca değerli olan ne varsa hepsini özümseyerek yenileştirmiştir. Her türlü sömürme biçimine karşı mücadelenin en son aşaması olan proletarya diktatörlüğünün pratikteki deneyimlerinden esinlenerek, ancak bu temel üzerinde ve bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, hakiki bir proletarya kültürünün gelişmesi olarak kabul edilebilir.”

Marksizmi rehber edinmek ve geçmişin kültürünü özümseyerek dönüştürmek, ilke budur. Lenin'in: "1- Özel fikirler değil Marksizm, 2- Yeni bir proletarya kültürünün yaratılması değil, Marksizmin dünya görüşü ve proletaryanın kendi diktatörlüğü dönemindeki hayat ve kavga koşulları açısından var olan kültürün en iyi örneklerinin, gelenek ve başarılarının geliştirilmesi" derken kastettiği de budur. Proletcult, bir sanat akımı gibi görünse de özünde bir politik akımın dışı vurumuydu. Ve 1905'ten beri sürdürülen bir mücadelenin sanat cephesindeki görünümüydü. Lenin'in Proletcult'çülerle kavgasının temelinde bu yatmaktadır. Proletcult'çüler, tıpkı Krilof'un şiirinde dediği gibi "Yarın uğruna Rafael'in eserlerini yakacağız/ Müzeleri yıkıp sanat eserlerini çiğneyeceğiz" tarzında bir nihilizme yatkındı. Kuşkusuz tüm devrimci düşünceler yadsıma temelinde gelişir. Eğer Marks Alman felsefesini ve İngiliz ekonomi politikasını yadsımasaydı Marksizm diye bir bilim ortaya çıkabilir miydi, diye de sorabiliriz soruyu. Yeni bir kültür inkar olmadan gelişemez. Ama önemli olan neyin, nasıl yadsınması gerektiği sorusuna yanıt vermektir.

John Reed "Dünyayı Sarsan On Gün" adlı

kitabında Ekim Devrimi sırasında aydınların, devrime karşı düşmanlığının bazı tezahürlerini anlatır. Muzaffer devrim, bırakın aydınları, Moskova ve Petersburg'da telefonları çalıştıracak insan bulmakta bile zorlanmaktadır. Telefon memurları genelde yoksul düşmüş ve öğrenim görmüş soylu kızlardır, devrim için çalışmayı reddederler. Muzaffer proletarya aydınları devrimi desteklemeye ikna etmek, tarafsızlaşmak ve ikna edemediklerine karşı da gerektiğinde güç kullanmak zorunda kalmıştır. Konuyla ilgili Lenin'in onlarca makalesi vardır. Sosyalizmi kapitalizmde kalan kadın ve erkeklerle kurulacağı açıktır da, ondan miras kalan aydınlarla kurmanın getirdiği handikaplar da ortadadır. Kuruluşun ve kültürün dokusunda 'aydın' vardır. Bu yüzden sınıf, kendi organik aydınlarını yetiştirmek göreviyle karşı karşıyadır. Eğitimsiz ve yoksul Rusya'nın ihtilalci yöneticileri, Komün deneyimini göz önünde tutarak burjuva aydınları istihdam yoluna gitmiş, onlara görevler vermiştir. Lenin'in ve Bolşeviklerin kültür politikalarını da bu zorunluluklar yönlendirmiştir.

Müzikten anlayan bir kulak, şeklin güzelliğini anlayan göz... Bunun için alışkanlıklar edinmek ve eğitilmiş olmak gerekir. "Müzikten anlayan bir kulak, şeklin güzelliğini anlayan bir göz gibi insan duyarlılığının öznel zenginlikleri, kısaca kısmen geliştirilip kısmen yaratılmış insani güçler olan ve insanca zevk alabilen duyular, insanın nesnel olarak açılan zenginliğinden doğabilir sadece" diyor Marks, "Beş duyunun oluşması şimdiye kadarki dünya tarihinin sonucudur. Aç kalmış bir insan için, besinin insani biçimi değil, besin olarak soyut özü olabilir ancak. Böyle bir besin en kaba saba biçiminde de elde edilebilir. Aç kalmış insanın yemek yemesiyle bir hayvanın arasındaki farkın ne olduğunu söylemezdik. Yoksul, sıkıntı içindeki adamın gözü en güzel oyunu bile görmez; madenleri işleyen adam, onun ticari değerini düşünür, madenin güzelliği ya da eşsizliğini düşünmez."

Bu yüzden Rusya'da önce insanların karnını doyurmak ve eğitmek görevi öne çıktı. Ve elbette başlangıçta öğrenmek görevi, dönüştürme görevinin önüne geçti. Lenin, Clara Zetkin'le yaptığı söyleşide:

ğı ünlü “Ne Yapmalı”daki şu sözleri de açıkça göstermektedir: “... Şu noktada yalnızca öncü savaşı rolünün ancak en ileri teorinin kılavuzluk ettiği parti ile yerine getirilebileceğini belirtmek istiyoruz. Bunun ne demek olduğunu somut bir kavrayışına sahip olmak için okur, Herzen, Belinski, Çernişevski gibi Rus Sosyal Demokrasinin öncülerini ve yetmişlerin parlak devrimci yıldızlarını anımsasın, Rus yazınının şimdi kazandığı ve kazanmakta olduğu dünya ölçüsündeki önem üzerine kafa yorsun...”

Marksist öğretinin kurucuları, kendilerinden önce yaratılan maddi ve manevi mirasa sahip çıktılar ve Lenin’in ısrarla vurguladığı gibi, teorilerini bu miras üstüne inşa ettiler. Lenin’in proletcult örgütü ve ondan beslenen sanat akımı karşısındaki tutumu da miras ve gelenek sorunları karşısındaki tarzını somutlaştırmaktadır. Proletcult, örgüt olarak 1917 yılında kurulmuştur. Kurucuları arasında materyalizm karşısında amprio-kritisizmi savunan Bogdanov gibi “Bolşevikler” vardır. Lunaçarski’nin de bu örgüte yakınlığı bilinmektedir. Proletcult’çüler hep söylenegeldiği gibi, burjuva kültürünü reddetmekte ve saf bir proleter kültür yaratabileceklerini iddia etmektedirler.

Kuşkusuz proletcult’çülerle Lenin’in kavgası yeni değildir. Sorunun kökü, 1905 yenilgisinin hemen sonrasına rastlayan Machistler ve Lenin arasında sürdürülen mücadeleye dayanmaktadır. Tanrı arayıcıları da denilen Bogdanov, Lunaçarski ve Bazarov aynı zamanda sanatla da yakından ilgili kişilerdir. Lenin o dönemde: “Günümüzde Marksistlerle Machistler arasında bir kavga sözkonusudur ve bu kavga bilim, felsefe ve sanat düzeyinde sürmektedir” demektedir. Otsovitzler felsefede machizmi savunurken, kendilerini kitleler arasında bir proletarya kültürü yaratmak ve yaymakla görevli görüyorlar, sanatı “proleter emellere ve tecrübeye dönük duruma getirmekten” söz ediyorlardı. Lenin otsovitzlerin programını eleştirir ve oportünist ahlakı mahkum ederek onları açıklığa davet ederken: “Ve biz herkesi Marksizme karşı düşünsel kavgayı üstü kapalı bir biçimde ilan eden programa kesin ve açık cevaplar vermeye davet edeceğiz. ‘Proleter kültür’ gibi anlatım biçimleri, aslında Marksizme karşı verilen kavgayı gizlemek içindir. Yeni gru-

bun “ilginç” özelliği şudur: Parti programına felsefe sokulmuştur, ama hangi düşünsel eğilimin yanında bulunduğu belirtilmemiştir” demektedir. Tartışma, eski bir düşünsel kavgaanın devamıdır sözün özü.

Genç komünistlere yaptığı konuşmada, Lenin’in yine bu “proleter kültür” yaratma konusundaki eleştirilerini dile getirdiğini biliyoruz. 2 Ekim 1920 yılında Genç Komünistler Birliği 3. Kurultayı’ndaki bu ünlü konuşmada Lenin gençlere eğitim, okul, sınıflar, komünizm ve kültür konularındaki fikirlerini aktarır. Gençlerin önlerine koymaları gereken hedefleri gösterir, öğrenmenin önemi üzerinde ısrarla durur, sosyalist kültüre ulaşmanın yollarına işaret eder; “... Kişi insanlığın biriktirdiği bilgi hazinesini hazmedemedi de sosyalist olunabilir dersiniz çok büyük bir hataya düşmüş olursunuz. Sosyalizme yol açan o bilgilerin tümünü elde etmeden sosyalist sloganları ve sosyalist bilimin sonuçlarını öğrenmeyi yeterli bulmak hatalı olur. Marksizm, sosyalizmin insan bilgisinin tümünden ortaya çıktığını gösteren bir örnektir...” Lenin, Marks’ın eserini kapitalizm döneminde elde edilen insan bilgisinin sağlam temeline dayandığını anlatarak, proleter kültürün insanlığın biriktirdiği bilgi hazinesinin mantıksal sonucu olması gerektiğini proleter kültürün kendine proleter kültür uzmanları süsü vermişler tarafından yaratılamayacağını açıklıkla ifade eder.

Lenin’in Proletcult örgütünün 5-12 Ekim 1920 tarihleri arasında Moskova’da yapılan Birinci Rusya Kurultayı için hazırladığı karar tasarısı bize hem proletarya kültürü konusunda yapmamız gerekenlerin ipuçlarını vermekte, hem de proletcult tartışmalarına noktayı koymaktadır. Tasarının 1’inci, 3’üncü ve 4’üncü maddelerinde diyor ki Lenin:

“1- Genel olarak siyasi eğitim alanında, özel olarak da sanat alanında, Sovyet işçi ve köylü cumhuriyetinde yapılan bütün eğitimsel çalışmaların, proletarya diktatörlüğünün amaçlarını, yani burjuvazinin devrilmesi, sınıfların kaldırılması ve insanın insanı sömürmesinin her türlü biçimine son verilmesi amaçlarını hedefine ulaştırmak üzere proletaryanın içinde bulunduğu mücadele ruhuyla donatılması gerekiyor.

olmadan varedilemeyeceği, yeni düzenin yeni insanlar olmadan yaşayamayacağı düşünüldüğünde, yeni bir kültürün öncülleri için bugünden mücadele etmenin önemi ortaya çıkar.

Kültür ve Yeni İnsan

“Eski ütöpik sosyalistler sosyalizmin yeni tip insanlarla kurulabileceğini hayal ediyorlardı, önce iyi, saf ve çok iyi insanlar yetiştirilecek, sonra da bunlar sosyalizmi kuracaklardı. Biz buna her zaman gülüp geçtik ve bunun oyun oynamak olduğunu, ciddi politika değil, küçük hanımların vakit geçirmeleri için bir sosyalizm olduğunu söyledik” diyor Lenin, “Biz, kapitalizm altında büyümüş, kapitalizm tarafından yoksun bırakılmış ve bozulmaya uğramış ama kapitalizmle mücadelenin çelikleştirdiği o erkek ve kadınlarla sosyalizmi kurmak istiyoruz.” (Sovyet Hükümetinin Başarıları ve Zorlukları adlı yazıdan)

1919’da bunları söylüyor Lenin. Peki bu söylenenlere bakıp, sosyalizmin “yeni tip” insanlarla kurulacağı fikrinin yanlış olduğunu söyleyebilir miyiz? Hayır söyleyemeyiz. Yaşanan deneyler sosyalizmin yeni tip insanlar yaratılmadan kurulamayacağını, yeni bir toplum, yeni bir kültür ve yeni bir insan mücadelesinin önemini kanıtlamıştır bize. Yazıyı 1919’un koşulları içinde yorumlamak, ‘burjuva aydınları’ saflarına katılmayan bir sovyet hükümetinin ileri doğru yürüyüşünü gerçekleştiremeyeceğinin bilincinde olduğu gerçeğinin vurgulanması ve objektif koşulların dayatması olarak görmek gerekir.

Ütöpik sosyalistler, steril ortamlarda yeni bir toplum kurmayı hayal ediyorlardı. Owen gibileri, Yen Dünya’da komünler oluşturuyorlardı. Ancak tarihsel ve toplumsal koşulların elvermediği bir zamanda gerçekleştirilen bu komünlerin ömrü kısa sürüyordu. Bilimsel bir sosyalizmin kurulabilmesi için ütöpik sosyalistlerin kıyasıya eleştirilmesi gerekiyordu, öyle de oldu. Bilimsel sosyalizm ütöpik sosyalizmin reddi temelinde gelişti, ancak ütöpik sosyalizm bilimsel sosyalizmin kaynaklarından biri oldu, hala da öyledir. Bugün ütopyacıardan da öğreneceğimiz şeyler vardır. Çünkü artık sosyalizmin yaşayabilmesinin maddi temelleri vardır, bu maddi temeller üstünde yeni bir dünya kurulacaktır. Ve ikti-

darı ele geçirmiş bir proletarya yaşamın her alanında egemen sınıf olarak örgütlenemezse başarı şansı olmayacaktır. Yeni insan bunun için gereklidir. Yeni insan, yeni bir ahlak, yeni bir çalışma alışkanlığı demektir. Yeni üretim ve tüketim alışkanlıkları, yeni bireysellik demektir. Lenin de bunun bilincindeydi. Bu nedenle, zorunlu çalışmanın alternatifi olan, sosyalist subbotnikleri, ekonomide “komünist olan tek şey” olarak savunuyordu. Subbotnikler gönüllü çalışmadan başka bir şey değildi. Yeni bir toplumda ise çalışma bir zorunluluk değil, bir ihtiyaç olarak görülmeli ve gönüllü olmalıydı. Yoksul ve geri Rusya’da, ilk deneyimde yeni insan prototipini yaratmak ancak proletarya diktatörlüğü koşullarında gerçekleşti. Bugün kapitalizme karşı mücadele koşullarında çelikleşmiş insanların, gündelik hayatın beyinlerine kaktığı iktidar mekanizmalarını kırmadan sosyalist olamayacağını biliyoruz. Lenin’in sözlerinin, esas hedefinin “proletcultçüler” olduğunu, esas problemin de burjuva aydınların istihdamı olduğunu bildiğimiz gibi: “Bilim ve teknoloji ancak zenginler için, varlıklı sınıf için vardır; kapitalizm ancak azınlığa kültür götürür. Sosyalizmi bizim bu kültür içinde kurmamız gerekiyor, başka malzememiz yok. Biz sosyalizmi dün, kapitalizmden bize bugün kullanılmak üzere kalan malzemeyle bir an önce kurmak istiyoruz, hemen şu anda, hem de böyle bir masalı ciddiye alacağımızı sanan, limonlukta yetiştirme insanlarla değil. Elimizde sadece burjuva uzmanlar var. Kullanacağımız başka tuğla yok. Sosyalizm zafere ulaşmalıdır ve biz sosyalistler ve komünistler, yaptığımız işlerle şunu ispat etmeliyiz ki, bizler sosyalizmi bu tuğlalarla, bu malzemeyle kullanabilecek güçteyiz, kültür meyvelerinden son derece az tatmış proletaryanın ve burjuva uzmanların yardımıyla sosyalist toplumu kurabiliriz” diyor yukarıda aktardığımız sözlerin devamında Lenin, “Dünya kapitalizminin tarihsel mirası, bu sorunu karşımıza çıkarmaktadır işte! İktidara geldiğimiz zaman, Sovyet devlet mekanizmasını kurduğumuzda somut olarak karşılaştığımız zorluk budur!”

Bizim işimiz deneylerden dersler çıkarmaktır. Kuşkusuz proletaryanın egemen sınıf olarak örgütlenmeden önce, bütün maddi ve düşünsel çalışma alanlarında, bütünüyle gelişmiş organik

“Ama önemli olan, bizim sanat üzerine görüşlerimiz değil. Önemli olan, sanatın bizim gibi birçok milyon sayan bir halkın içinde, birkaç yüz hatta birkaç bin kişiye ne getirdiği değil. Sanat halka aittir. O, derin köklerini geniş çalışan kitlelerin içine salmalıdır. O, onlar tarafından anlaşılmalı ve sevilmesi zorunda. O, onları, hisleri, düşünceleri ve istekleri üzerine birleştirmek zorunda. O, onların içinden sanatçıları çıkarmak ve geliştirmek zorunda. İşçi ve köylü kitleleri siyah ekmek bulamazken, küçük bir azınlığa tatlı ve şekerli bisküvi ikram etmek doğru mudur?” diyor.

Tüm çalışmalarda, işçi ve köylü kitlelerinin göz önünde tutulması gerektiğini söylüyor. “Onlar için çalışmasını ve hesaplamasını öğrenelim, bu sanat ve kültür alanı için de geçerli.” Sonra da sorunun özüne parmak basıyor:

“Sanatın halka, halkın da sanata gidebilmesi için, ilk önce eğitim ve kültür seviyesini yükseltmemiz lazım. Bu alanda ülkemizdeki durum ne? İktidarı ele geçirdikten bu yana yarattığımız muazzam kültür eserine hayranlığımızı dile getiriyorsunuz. Evet, övünmeden şunu söyleyebiliriz ki, bu konuda çok şey yaptık, çok. Biz, bütün ülkelerin menşevikleri ve Kautsky’lerinin bizi suçladıkları gibi, sadece kafa kesmedik, biz çok kafaları aydınlattık. Ama sadece geçmişe kıyasla çok.” Ekmeğin güvence altına alınması ve halkın aydınlatılması, en geniş halk eğitimi, “kültürel olarak mirassızlaştırılmış” bir kuşağa başka türlü ulaşmanın olanağı yoktu. Sovyetler Rusyası’nın kültür politikalarını bu koşullar belirledi.

Ama tüm bu öğrenme ve aydınlanma çabaları “red”din önemini azaltmamalıdır. Lenin’in “eski okul”ları reddeden söylemi, devrimden hemen sonra başlayan Teknik ve Sanat okulları uygulaması “red”dedebilmenin pratik uygulamalarıydı. Örneğin Petrograd’da 1918 yazında kurulan, Serbest Sanat Stüdyosu (SVEOMAS), Canan Çoker’in belirttiğine göre şu ilkelere göre çalışıyordu:

“1- Uzman sanat eğitimine katılmak isteyen herkesin SVEOMAS’a girmeye hakkı vardır. 2- Sanat okuluna sürekli katılan herkes SVEOMAS üyesidir. 3- Bütün yıl boyunca üye kaydı yapılır. 4- Bu okula 16 yaşın üzerindeki herkes başvurur-

bilir. Herhangi bir diploma aranmaz.” Yarışma, sınıf farklılıklarının henüz ortadan kalkmadığı devrimin hemen sonrasında, miras olarak cehaleti ve yoksulluğu devralanlar, kısaca mirassızlar açısından zararlıdır. Kazananlar yalnızca varlıklı sınıfların eski üyeleri olacak ve eşitsizlik fiili olarak hükmünü sürdürecektir. Yaygın kitlesel eğitim, ajit-prop trenleri, alan tiyatrosu uygulamaları kültürü kitleselleştirmek açısından üzerinde durulması gereken örneklerdir. Proletcult örneğinin “reddeden yönü” bu açıdan göz önüne alınmalıdır. Kitle iletişim araçlarının ne denli geliştiği düşünülürse kitlesel kültürel gelişim ve değişim için ufuk açıcı öneriler ortaya çıkabilir, bu eski tarzlar bilinçlendirme ve dönüştürmede önemli açılımlar sağlayabilir, yeni tekniklerle birleştiğinde.

Yıkılan toplumun tortuları alışkanlıklar, gelenekler, düşünme ve yaşama biçimleri bireyin yeni toplum içindeki yaşamını da koşullandırır. Geçmişin tüm kalıntıları bireysel ve toplumsal bilinçaltımızda sınırlayıcı, engelleyici tortular ve katmanlar halinde mevcuttur. Yaşamını kökten dönüştürmemiş bireylerle yeni bir toplum kurmak mümkün müdür? İşte inkarın önemi burada ortaya çıkıyor. Bu da son çözümlemede ekonomik kökleri olmakla beraber ideolojik ve kültürel bir pratiği gerekli kılıyor. Sınıflı toplumun ortaya çıkmasıyla birlikte doğan, hücrelerimize sinen düşünme biçimlerinin, alışkanlıklarının, davranış kalıplarının değiştirilmesi gerekiyor. Bu da her gün yeniden üretilmesi gereken bir yaşam ve kültür pratiğini dayatıyor. Entelektüel birikim, bilgi ve becerilerin eleştirel bir kabulü olarak mirası kabul etmeye evet, ancak sınıflı toplumdan devralınan düşünme ve yaşama biçimlerine hayır. Tavır bu olmalı. Faaliyetlerimiz de ona göre düzenlenmelidir. Yeni bir kültür ve bilinçlenme, burjuva değer yargılarının çalışma, yeme, içme alışkanlıklarının, gündelik yaşam pratiklerinin, düşünce kalıplarının tümüyle reddi. Yeni uygulanma biçimleri edinmek, yeni bir düşünceyi benimsemekten daha zordur. Ve bunların eğitimle sağlanması gündelik pratikler, her gün yenilenen gündelik pratiklerle mümkün olabilir. Sanatın dönüştürmedeki önemi de bu duyular dünyası üzerindeki etkisinin gücü yüzündendir. Yeni bir dünyanın yeni bir kültür ortamı ve yeni bir insan

mek göreviyle karşı karşıyadır.

Sosyalist kültür emekçileri kavganın içinden gelecek, eylemde gelişecektir. Kültürü sınıfa taşımanın önemi ortadadır. Bunu kültür ve sanatın militan emekçileri sağlayacaktır. Devrimci kültür ve sanat cephesinin militanları, kolektifin proletaryaya bilinç taşıyan özgün bir kolu olacaktır. Bunu yapabilmek için felsefede, bilimde, sanatta Marksizmin olanakları ve silahlarıyla donanacaklardır. Ideolojiyi ve politikayı rehber edineceklerdir. Ideolojiyi rehber edinmek, hayatı devrimci ideoloji çerçevesinde kavramak ve zenginleşmek anlamına gelir. Lenin; "Genel proleter davadan bağımsız bir bireysel konu olamaz" demiştir. Karşıtlarımız ne derse desin, biz bu ilkedен hareket ederiz. Kültür ve sanat emekçilerinin proletaryaya bilinç taşıması başka araçlarla değil, bilimi, sanatı, edebiyatı kullanarak mümkün olacaktır. Onları özgün kılan da budur.

Politika ve Sanat

Kim ne derse desin her sınıfın sanat karşısında bir politikalar sistemi vardır. Ve her sınıf, sanata kendi çıkarları açısından yaklaşır. Bugün tüm söylemlerini bilinçli olarak politika dışında kurmak eğiliminde olan burjuvazi, sanatı hayattan ayırmak ve onu kendine yeterli bir zanaat haline getirmek istemektedir. Tıpkı diğer bilinçli biçimleri gibi sanat da toplumsal insanın bir işlevidir, öyle olmaya da devam edecektir. Sanatsal yaratış her halükarda dış dünyayı yansıtır. Sanat, kendine özgü kurallarına göre gerçeği yeniden kurgular, değiştirir ve dönüştürür. Her insan sanatında, birey olarak yer aldığı sınıfın yaşadığı coğrafyanın, çağın ruhsal dışa vurumlarını yansıtır. Bilincinde olsun olmasın, böyledir bu.

Proletarya da sanattan kendi ruhsal görüş açısının, dünya görüşünün yansıtılmasını ister. Ancak bu yansıtma kaba bir biçimde değil, sanatın özel aynalarından geçerek olacaktır. Sanat, yığınların tarihi ileri götürmesine yardım etmelidir. Biz açıkça sanat ve edebiyatın devrime hizmet etmesini, daha sonra ise, sosyalist insanın bir unsuru olmasını istiyoruz. Stalin, sanatçılar için, "insan ruhunun mimarları" diyor. İnsan ruhunun mimarları olmak, sosyalizmin manevi öncüleri olmak demektir. Sanatta partizan olmak da bundan başka bir şey değildir.

Sınıf mücadelesinin kültürel alandaki anlamı yalnızca burjuva kültürüne, emperyalist kültürel hegemonyaya karşı mücadele etmek değildir. Aynı zamanda bir mevzi elde etme, direnme alanları oluşturma ve geleceğin kültürünün unsurlarını bugünden geliştirmektir de. Marksist-leninistler açısından kültürün bir inşa sorunu olması da sanatta ve edebiyatta partizanlık ilkesinin teorik, ideolojik önemini artırmaktadır. Devrimci mücadelenin akla gelebilecek tüm alanlarını kapsayan partizanlık ilkesi, en çok sanat ve edebiyat alanında saldırı konusu olmuştur. Şolohov; "Sanatın belki de hiçbir alanında ideolojik çatışma edebiyattaki kadar keskin değildir" derken çok haklıdır. Çünkü edebiyat, duyular alanıyla ilgilidir ve insanın ruhsal gelişimi üzerinde direkt etki yapar. Yeni bir ahlaktan, yeni yaşam anlayışlarından, yeni bir insandan söz edenler açısından çok önemlidir sanat ve edebiyat. "Marksçı estetik mülkiyet, sınıflar ve ideoloji biçimlerinin tarihsel temeli üzerinde dolaşır, sanatı 'dünyayı temsil etmenin bir yolu, bir bilme aracı, bir toplumsal bağ, bir sınıf silahı, insancıl bir zenginleşme, bir bilince varış, bir toplum aynası' sayar" der J. Freville. Bu, sanatın toplumsal içeriğini açığa vurması açısından önemli bir tanımlamadır.

İnsanın yaşadığı toplumda doğduğu andan itibaren özümlediği duyular dünyasını bilimsel bir programla değiştirmek çok zordur. Herkesin bunu başarması da mümkün değildir. Sanat, işte duyular dünyasına girmenin yolunu bularak ideolojik değişimi hızlandırabilir ya da yavaşlatabilir. Yeni bir toplum kurmak ve yüzlerce yıldır insanın dokularına sinmiş "ya soy ya soyul" zihniyetine son vermek isteyen bir devrimin ve bu devrimi gerçekleştirecek olan politik örgütün sanat ve edebiyata gereksinmesi büyüktür. Ama "öncü" parti sanatın genel eğilimlerini keşfetme, gelişme olanaklarını sezme ve proletaryanın genel çıkarlarını gözetme dışında sanata herhangi bir müdahalede bulunmaz. Sanat yönergelerle yönlendirilemez. Sanat, kendi ölçülerine göre, kendi kurallarını kendi bulur, çıkarır, geliştirir. Ancak sanatın "amaçsız amacından" söz etmek, proletarya açısından lükstür. Sanatın amaçlılığı objektif bir gerçektir. İnsanlık adına ortaya çıkan bir sınıf da sanatın sunduğu olanakları değerlendirir.

bir bilgi ve sanat sistemi anlamında bir proleter kültür yaratamayacağını, yeni bir dünyayı kurmaya sevdalı yeni insan öntiplerinin de düzenle kapitalizmin pislikleriyle bulaşık olduğunu biliyoruz. Ama bizim yeni insan anlayışımız, “bekleyin önce yeni insanı yaratalım, sonra sosyalizmi kurarız” tarzıyla temelden farklı. Biz eylemin ateşinde çelikleşmiş, marksist kültürle yoğrulmuş, düşündüğü gibi yaşamayı tarz haline getirmiş, eylemle gelişen ve yetkinleşen insan tipinden söz ediyoruz. Durmaktan değil, hareket etmekten, kaçmaktan değil, kavgaya girmekten yana bir anlayış bu. Limonlukta değil, barikat başlarında, bu barikat nerede olursa olsun, yetişmektedir bizim yeni insanımız.

Proletaryanın kültürel üretimin araçlarından yoksun oluşunun onu nasıl kısıtladığını, Lenin’in sözleri bir kez daha kavratıyor bize. Ama proletarya politik kültürü gelişmiş bir sınıftır ve ‘örgüt’ en önemli silahıdır. Kültür sanat cephesinde örgütlülüğün önemi bir kez daha açığa çıkmaktadır böylece. Proletarya, kendi kültür örgütlülüklerini, kendi kurumlarını yaratmalı, yüzü emekçilere dönük bu örgütlenmeler, işçi sınıfının ileri kesimlerini kültürel olarak, özelde estetik ve sanatsal anlayışını geliştirecek biçimde, eğitmenin yollarını aramalıdır, bulmalıdır da. Kurumlar, işçi sınıfının organik aydınlarının yetişmesinde ve ortaya çıkmasına katkıda bulunmalı, postkapitalizm koşullarında bir kısmı emekçileşmeye yüz tutmuş entelektüeller arasında çalışmanın yolları bulunmalıdır. Devrimi kazanmakla aydınları kazanmanın paralelliği göz önünde bulundurulmalıdır.

Kültür-Aydınlar

Aydınlar, tarihsel olarak ortaya çıkan insan gruplarıdır ki; daha çok kol emeği yerine kafa emeği ile çalışırlar. Aydınlar için “egemen sınıfın elçileri” der Gramsci. İktidar ve aydın arasında kopmaz bir bağ vardır. Tarih sahnesine çıkan her yeni sınıf, kendinden önce var olan birtakım aydın grupları bulmuştur. Gramsci’nin dediği gibi; “Bunlar galiba toplum ve politika alanında en karışık ve en köklü değişmelerin bile durduramadığı tarihsel sürekliliğin temsilcileri olmuşlardır.” Tarihsel gelişmenin ürünü olan, bilim adamları, edebiyatçılar, yöneticiler, filozoflar gibi

mesleklerle mensup olan bu aydınlara “geleneksel-klasik” aydınlar diyoruz. Kapitalizmin günümüz aşamasında kendilerine özerk ve bağımsız bir statü yüklemeyi çok seven bu aydın grubu gittikçe tükenmektedir. Entelektüelin, bir marjinal, yurdunda bir sürgün, bir yabancı, bir muhalif olması gerektiği yolundaki savlar, yitmekte olan bu aydın grubu için yakılan bir ağıt gibidir. “Aydınların yaratıcı çalışmasını belirleyen ve yönetici sınıfın lehine işleyen toplumsal cazibe yasası”, global düzende daha etkinleşmiş, klasik aydınlar giderek şirket temsilcilerine dönüşmüştür. Bu nedenle düzenle şu ya da bu ölçüde çelişkisi olan aydınların kazanılması sınıf açısından gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Ve açıktır ki, devrim cazibe merkezi olduğu zaman, aydınlar da yönlerini proletaryaya çevirecektir.

Ancak bir diğer aydın grubu vardır ki, bunları her sınıf kendi gelişimi boyunca yetiştirir, geliştirir. Bu aydınlara sınıfın organik aydınları denir. Kültür dediğimiz şey de bir sınıfın ilişki ve etkileşimleriyle organik aydınları tarafından oluşturulur. Denilebilir ki, bir politik parti kendi organik aydınlarını en iyi şekilde yetiştiren bir araçtır. İşte kültür ve sanat alanında yaratılan kurumlar ve örgütlenmeler de, bu yetişmede ortaya çıkarıcı, keşfedici ve dönüştürücü bir rol oynayabilmelidirler. İşçi sınıfının politik olarak gelişmiş üst tabakaları ve öncüsü için de bir proleter kültürün nüvelerini geliştirebilecek girişimlerde bulunulmalıdır. “Burjuva kültürü –teknik, politik, felsefi, sanatsal kültürü– burjuvazi ile onun mucitlerinin, düşünürlerinin ve şairlerinin etkileşimleriyle gelişmiştir.” Proletaryaya ise kültürün yolu kapanmıştır. Bu nedenle onun görevi, kendine kültürün yolunu kapayan sisteme son vermek, kendisi için kültürün yollarını açmaktır. Proletarya kendi kültürünü kitlelerin yaratıcı etkinliği temelinde kurana dek, yapılması gereken, bugün var olan kültürün demokrat, devrimci ve sosyalist öğelerini geliştirmeye çalışmak, onu eleştirel bir biçimde kitlelere aktarmanın yollarını bulmaktır. Devrimci, demokrat aydınların saflara kazanılması, organik aydınların gelişiminin sağlanması, hep hayati politik olarak kavramakla mümkün olacaktır. Bu anlamda sosyalist kültür emekçileri, kültürü sınıfa taşıyacak kültür cephesi militanları yetiştir-

görünümlemlerini çözümlene yeteneğine sahip bireyler olmaları gerekmektedir. Militan bir eğitim ve iyi bir teorik kültürel birikim... Ancak iyi bir öğrenci olunabilirse iyi bir öğretmen olmak mümkündür.

Sınıfa yönelmenin pek çok yolu bulunmalıdır. Emekçi kitlelerin kültürel, estetik eğitimi, ilerici aydınlarla kitleler arasındaki uçurumun kapanmasına da yol açabilecektir üstelik. Devrim, dışsal devrim insan ruhunda bir yenilenmeye yol açmazsa başarılı olamaz. Bilinçli, amaçlı bir kültürel eylemlilik, politik örgütle birlikte "gelecek insanın" ruhsal hazırlanışının yollarını açarak, geri dönüş olanaklarını sınırlayacaktır. Sanat, insan ruhuna yönelmenin en etkin yollarından biridir. Kolaycılık, slogancılık ve kitle kuyrukçuluğu yapılmadan sanatla sınıfa ulaşmak mümkündür. Halkın yetkin sanat ürünlerini anlamayı, kültürel üretimin olanaklarından yoksun oluşundandır. İnsanla ilgili duyguların insanda uyanması, yani; "insanileşme" uzun bir evrim süreci geçirmiştir. İnsan, duygu ve düşüncelerinin "insanileşmesi" sonucunda insanlaşmıştır. Özne kendine uygun nesnelere yaratırken, nesne de karşılıklı etki sonucu kendine uygun özneyi yaratmış, insan soyunun diğer canlılarla farkı böyle belirginleşmiş, duygu ve düşünce yansıdığı şeye, yani maddeye şekil vermeye başlamıştır: "İnsanın musiki duyarlılığını yalnız musiki uyardırır... alışamamış kulağa en güzel musiki bile bir şey söyleyemez... böylece toplumsal insanın duyarlılıkları, toplumsal olmayan insanınkinden farklıdır. Öznel insan duyarlılıklarının zenginliği sadece insan yaratılışının zenginliğinin nesnel gelişmesi sonucunda musikiyi anlayacak kulak, şekil güzelliğini anlayacak göz, sözün kısası insanca zevk alabilen, kendilerini insani güçler olarak ortaya koyabilen duyarlılıklar, kısmen evrimle meydana çıkar, kısmen yaratılır... İnsan doğasının gerek kuram, gerek pratikte nesnelleştirilmesi gerekliydi: hem kişinin duyarlılığını insanileştirmek, hem de bütün insani ve doğal varoluş zenginliğine uygun düşecek bir insan duyarlılığı yaratmak için." (K. Marks)

İnsanın entelektüel yetilerini geliştirmek onu insanileştirir. İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu adlı çalışmasında Engels de, entelektüel açıdan ölü olanı insandan saymıyor. Sanayi dev-

rimi öncesi endüstri işçileri için: gerçekte insan değillerdi, diye yazıyor. Şunları diyor: "Kısacası o günlerin İngiliz endüstri işçisi, bugün Almanya'da şurada ya da burada rastlanan türde, kendi kabuğuna çekilmiş bir biçimde hiçbir zihin işlemi göstermeden ve yaşamında büyük dalgalanmalar olmadan yaşadı ve düşündü. Çok az okuyabiliyorlardı ve çok daha az yazıyorlardı; düzenli olarak kiliseye gidiyorlar, politika konuşmuyorlar, gizli işlere kalkışmıyorlar, düşünmüyorlar, fiziksel egzersizlerden haz alıyorlar; İncil'i dedelerinden gelme bir saygı ile dinliyorlar, 'üst' sınıflara karşı, sorgusuz bir tevazu ile aşırı ölçüde iyi davranıyorlardı. Ancak entelektüel açıdan ölü idiler; küçük özel çıkarları için ve tezgahları ile bahçeleri için yaşıyorlardı, ufuklarının üstündeki bütün insanlığı sürükleyen güçlü hareketten hiç haberleri yoktu. Sessiz bitkisel yaşamlarında rahat ve eğer endüstri devrimi olmasa, bu ılık, romantik, fakat insana yakışmayan varoluştan kurtulmaları mümkün olamayacaktı."

Tekelci kapitalizmin insanileşmeyi engellemenin yöntemlerini geliştiriyor, düşünmeyen sorgusuz bir tevazu içindeki bireyi hedefliyorlar. Kitle iletişim araçları bu yönde bir etki için kullanılıyor. Gerçeğin yerini imajın aldığı, insanın içinin boşaltıldığı bir çağda yaşıyoruz. Sevinçlerin, acıların, umutların bile kendisi yok, görüntüsü var. Birileri hayali kitleler adına sesleniyor: "Bu umudunuz sizin" diyor, "işte sevme biçiminiz!", "işte hesap soracağınız şeyler", "işte hayalleriniz". Her şey kitleler adına paketlenmiş, onlara hazır olarak sunuluyor. Böyle bir dünyada insanların iç dünyasına girebilmek, orada değişiklikler yaratabilmek, sorularını çoğaltabilmek çok önemli. Kitle iletişim araçlarıyla sürekli pompalanan kitle kültürü, iktidarın söylemini yeniden üretmenin, egemenliğini pekiştirmenin en etkin araçları konumunda. Medyalarca yaratılan sözel ve göstergesel dil, bireyin içinde biçimlendiği gündelik pratikleri egemen sınıfların söylemi içinde kurgulamakta, sistemin biricikliği ve değişmezliği üstüne bir ittifak sağlayarak gönüllü kulluğu üretmektedir. Bu koşullarda sanat da popülerleşmekte ve kitsch'leşmektedir. Yaratıcı eylem, yani sanat kitsch'leşmekten kurtarılmalıdır. Sanat insanileşmenin bir aracı olmalıdır.

dirir, değerlendirmek zorundadır.

Sonuç Yerine

Kültürün bir sınıf karakteriyle tanımlanması, geleceği etkileme kapasitesi, emekçinin emek gücünü verili bir kültür ortamında üretiyor olması kültür-sanat cephesini mücadelenin özgün alanlarından biri haline getirir. Bu cephede mücadele esas olarak, teoriyle, fikirlerle, sanat ve edebiyatı bir silah haline getirerek yürütülür. Kuşkusuz öncünün ideolojik hegemonyası gereklidir, ancak onun ötesinde mücadele, özgür ve yaratıcı çalışmayı gerektirir.

Yeni bir kültürün ön koşulları devrim tarafından hazırlanacaktır. Fakat şimdiden karşı kurumlar yaratmak, bu kurumlar aracılığıyla kültür taşıyıcılığı yapmak, emekçi kitlelerin kültürel gelişimine hizmet etmek, bu amaçla kolektifler oluşturmak gerekmektedir. Kültür ve sanat cephesinde örgütlenmeye ve kurumaşmaya gereken önemi vermek, sınıf mücadelesinin acil görevlerindedir. Çalışmaların bütün alanlarında kültür sanat komisyonları, kültür birimleri, edebiyatçıları, sanatçıları bir araya getirecek örgütler kurulabilir. Mevcut örgütlenmeler içindeki etkinlikler artırılabilir. Özerk kurumlar oluşturulabilir.

Bu tür kurumların yönü kuşkusuz sınıfa dönük olmalıdır. Bu kurumlar aydın kulüpleri değildir. Elbette salt politik örgüt de değildir. Demokrat aydınların katılımının sağlanması bir görev olarak ortada durmaktadır. Bu yüzden aydınlara yönelmek önemlidir. Ancak aydınların kurumlara katılımı, bu tür kurumların bir tür cazibe merkezi haline getirilmesiyle sağlanabilir. Lenin'in "parlak bir toplumsal-psikolojik tanımlama" olarak betimlediği, Karl Kautsky'nin tespitlerinden yola çıkarsak ve günümüz koşullarını göz önüne alırsak, aydın kesimi ile proletarya arasındaki uzlaşmaz çelişkiden söz edebiliriz. Kuşkusuz Kautsky'nin sözünü ettiği çelişki, emek ile sermaye arasındaki uzlaşmaz çelişkiye benzememektedir. Zihniyetler düzeyindeki bir çelişkidir bu. Proletarya, kolektif ve dayanışmacı olmaya yatkınken aydının durumu farklıdır: "Aydına gelince, durum oldukça değişiktir. O, bileğinin gücüyle değil, kafasıyla savaşır. Onun silahları, kişisel bilgisi, kişisel yetenekleri, kişisel inançlarıdır. Herhangi bir yere, ancak kendi

kişisel nitelikleriyle erişebilir. Bu yüzden bireyselliğini en özgür biçimde kullanabilmesi, ona başarılı çalışmasının temel koşulu olarak görünür. Bir bütüne bağlı bir parça olmaya güçlükle razı olur, o zaman da bu eğilimden ötürü değil, zorunluktan ötürüdür. Disiplin gereğini, seçkin kafalar için değil, yalnızca yığınlar için kabul eder. Ve kuşkusuz, kendini birinciler arasında sayar..." (Kautsky'den aktaran Lenin, Bir Adım İleri İki Adım Geri, s. 157)

Kautsky bize Ibsen'in pek çoğumuzun seyretmiş olduğu oyunu "Bir Halk Düşmanı"ndaki Doktor Stockman'ı örnek verir. Stockman pek çoklarının düşündüğü gibi bir sosyalist olmayıp, sıkı bir çoğunluğa yenilmesi gereken bir canavar gibi bakan bireysel aydın tipinin örneğidir. Günümüz devrimci demokrat aydınlarının pek çoğu, örgüt fikrine ve sıkı çoğunluk anlayışına düşman gibi bakan Stockmanvari aydınlardır. Bize sosyalist hareketin gereksindiği aydın türünün örnekleri gerek. Kautsky'nin verdiği örnekle Liebknecht gibi, "Kendisini hiçbir zaman en öndeki yerlere dayatmayan ve sık sık azınlık içinde kaldığı Enternasyonal'de örnek bir parti disiplini gösteren Marks gibi..." Eh, bir de Lenin'in görmek istediği emekçilerin içinden çıkacak olan Babuşkin tipi aydınları sayabiliriz. Babuşkin tipi aydınlar, sınıf içinde yürütülecek kültürel sanatsal eğitim süreciyle eylemin keşiştiği noktalarda yetişecektir elbette. Deneyimler ve birikim, her iki tür aydını yetiştirmenin ve ortaya çıkarmının yaşamsallığını dayatmaktadır bize.

Şiarımız yeni bir toplum, yeni bir kültür, yeni bir insan ve elbette yeni bir dünyadır. Ve bu uzun erimli bir hedefdir. Bu insan ruhunun yeni bir şekillenmesini gerektirir. İnsan ruhu eldeki malzemedir. Malzeme ne kadar gelişir, yetkinleşirse dönüşüm o denli kolay olur. Ruhsal gelişmenin, düşünsel pekişmeyle ilgisi göz önüne alınırsa kültürel ve sanatsal eğitimin önemi ortaya çıkar. Bunun için, her yolla sınıfa yönelmek gerekmektedir. Sınıfa yönelmek, öncüde büyüyecek, çeşitli gelişme evrelerini öncüde tamamlayacak, sınıfla birlikte düşünmeyi ve duymayı bilen sanatçı tipinin de ortaya çıkmasına yol açacaktır. Tüm bunların olabilmesi için kültür-sanat cephesinin emekçi ve militanlarının insanın tarihini, çağdaş hayatın yasalarını, somut gerçeklerini, özgün

Elbette bunun için birinci sınıf bir sanat gereklidir. “Zorlu ve yaratıcı olan yolu, yani sanat kategorilerini ve tekniğini yeniden biçimlendirme yolunu seçmelisiniz. Öyle ki, sanat doğmakta olan yeni dünyayı dile getirebilsin ve onun gerçekleştirilmesinin bir parçası olabilsin. İşte o zaman sizin sanatınızın proleter ve canlı bir sanat olduğunu söyleyeceğiz. İşte o zaman sizin ruhunuzun geçmişten koptuğunu, geçmişi sürüyüp bugüne getirdiğini ve geleceğin gelişmesini zorladığını söyleyeceğiz” diyor, İspanyol İç Savaşı’nda faşistlere karşı vuruşurken ölen İngiliz Marksist estetikçi C. Caudwell.

Geleceğin gelişmesini zorlamak kültür-sanat cephesinde; karşı medyalar kurmaktan, sanatın ve kültürün kitlelere yansıtılabilmesi için bunları kullanmaktan, emekçilerin en ileri kesimlerini kültürel olarak bilinçlendirmek ve etkinleştirmekten geçiyor. Devrimci çalışmanın iki cephesi vardır: Kalem ve kılıç. Kültür ve sanat alanındaki faaliyetler kalem cephesi içinde yer alır. Ama yürütülen pratik, kültür ve sanatın olanaklarından yararlanan, onu kullanan bir politik pratiktir. Kullanma sözünden korkulmamalıdır.

Çünkü sanat, eninde sonunda bir toplumsal hizmetkardır. İnsanı değiştirmek ve dönüştürmek, yeni bir dünya istemek politika yapmanın da ta kendisidir zaten. Yeni bir kültürün ancak politik pratiğin, yani sınıf mücadelesinin olduğu yerde yeşereceği de unutulmamalıdır. Devrimci mücadeleye katılmadan kitleler adına kültür ve sanat alanında faaliyet gösterilmesi mümkün değildir. Her grev, her direniş, her kitle gösterisi yeni anlayışların, davranış biçimlerinin, tarzlarının doğduğu yerlerdir. Bir sınıfın egemenlik mücadelesi yürütmesi gerekmektedir. Bu mücadeleye katılmadan yürütülen tüm çabalar boştur. Proleter, üretken ve tüketirken içinde bulunduğu kültür ortamının ürünüdür. Egemen kültürün kazandırdığı ruh haliyle donatılmıştır, o kültür tarafından kuşatılmıştır. Ancak eylem içinde yeni bir kültürün öğeleriyle tanışacaktır. Kültürel-sanatsal cephedeki mücadelenin öncüyle bağlantılı yürütülmesi bu yüzden gereklidir. Kültür-sanat cephesinde kolektif ve dayanışmacı bir çalışmanın yürütülmesi, militan bir tarz izlenmesi ve örgütlülüklerin çoğaltılması acil bir görevdir.

SIZMALAR VE BURSA DENEYİMLERİNİN DERSLERİ*

Partimiz, Bursa yerel örgütü çerperinde dört yıldır faaliyet yürüten iki işbirlikçi-ajan unsuru devrimci bir soruşturma ve sorgulamayla açığa çıkardı. İkisi hakkında ölüm kararı aldı. Alınan parti kararı devrimci bir yöntemle gerçekleştirildi. Her iki ajan unsurun sorgu sürecinde alınan el yazıları kamuoyuna sunuldu. Tacettin Aşçı'nın IHD'deki görevini dikkate alan Partimiz, çeşitli revizyonist ve karşıdevrim kaynaklı spekülasyonları önlemek için bu unsurun, cezalandırılmadan hemen önceki görüntülerini ve ajan kimliğini kendi diliyle itiraf ettiği açıklamalarını da kamuoyuna sundu. Bellibaşlı kurumlara bu kasetler iletildi. Tacettin haininin, "parti bize kilo aldırttı" açıklaması, Partimizin sorgulama sürecinde bu iki alçağa karşı, devrimci duruşunu yeterince yansıtmaktadır.

Ahmet Aydın (A) kendi anlatımıyla "milliyetçi" ve "mukaddesatçı" görüşlere sahiptir. Gerici-şoven ailesinin görüşlerini aynen benimser. Bu işi "vatan-millet aşkı" (!) için yapmıştır. Süreç ise şöyle başlar. 1994 yılıdır. Bursa İl

Emniyet Müdürlüğü İstihbarat Şubesi ajan arayışındadır. Ülkü Ocaklarına siparişte bulunulur. Aranılan kişinin özellikleri şöyle sıralanır; İnsanlarla, farklı çevrelerle kolaylıkla ilişki geliştirebilen, uyanık, faşist-şovenist kimliğiyle öne çıkmamış, güvenilir, sağlam vb. özellikler... A. Aydın, aranan özelliklere uygunluğuyla siyasi polisle (istihbarat birimiyle) tanıştırılır. A. Aydın emekçilere, Kürtlere ve devrimcilere karşı kin, öfke ve nefretle dolu; devrime ve sosyalizme düşman karşıdevrimci bir kişiliktir. "İknaya" hazırdır. Sızma için bir süre eğitilir. O, kendi deyimiyle "üç kimliği" –ajan, aile ve "devrimci"– bir arada taşıyabilecek kadar eğitilmiş ve karşıdevrime "görev ifa" etmiştir.

Tacettin Aşçı (T), 1980 öncesi devrimci yükseliş yıllarında antifaşist, antiemperyalist mücadeleye sempatican düzeyinde katılır. '89'larda yeniden devrimci hareketle bağlantı kurar, çalışmalarına katılır. '90'nın ilk yıllarında gözaltına alınır. Polis sorgusunda üzerine verilen ifadeleri kabul eder. "Kısmi" direnme tavrı gös-

*): Bu yazı MLKP Merkez Yayın Organı Partinin Sesi'nin Ağustos-Eylül 1998 tarihli 15. sayısından alınmıştır.

inisiyatif koyduk. Biz yaptığımız birtakım yöntemler, bizim kurduğumuz birtakım sistemleri daha sonra Türkiye'nin başka illerine taşımak suretiyle..." (Yaptığımız alıntılar ve bundan sonra H. Avcı'dan yapacağımız alıntılar TBMM Susurluk Araştırma Komisyonu'na Avcı'nın verdiği ifadelerdendir.)

Tüm bunlardan konumuz açısından çıkarılması gereken sonuç, '93'ten itibaren siyasi polisin ajanlaştırma saldırısına sistematik, yaygın ve etkili tarzda başvurduğunu göstermektedir. Polis istihbaratı üç ayak üzerinde kurulmuştur. 1) Takip, 2) Teknik inceleme, 3) Ajanlaştırma-işbirlikçi- asıl olarak " '93'ten itibaren inisiyatif koyma" değerlendirilmesinden çok rahatlıkla bu sonuca varabiliriz. Genel bir ajanlaştırma saldırısı sözkonusudur. Bu saldırı biçimi bugün de hızından bir şey yitirmeden sürmektedir.

Dört yıllık Parti faaliyetimizde yoğun düşman saldırılarıyla karşılaştık. Partimizin düşmanın yoğun "ilgisine" mazhar olması, açıktır ki, Partimizin politik çizgisi ve pratikteki başarılarından kaynaklanmaktadır. Bedel ödenmeden devrimci savaşımı geliştirmek, önderliğini başarmak olanaklı değildir. Ancak sorunu yalnızca bununla izah edip, örgütsel güvenlik ve leninist çalışma tarzımızdaki eksik ve zaaflarımızı kulak ardı edemedik, etmedik de.

Açıktır ki 2. Kongremiz, güvenli çalışma tarzının geliştirilmesi, Parti'deki hata ve eksikliklerin masaya yatırılması ve bu alanda bilinç sıçraması sağlanması noktasındaki duyarlılığı ve kararlılığı bugünkü düzeyi yakalamamızda merkezde durmaktadır.

Kısa sayılmayacak bir sürede kendilerini gizlemeyi ve saklamayı başaran iki ajan unsur, Partimizin sıkı denetimi, özel devrimci soruşturması, zihinsel yoğunlaşması ve sabırlı çalışmasıyla açığa çıkartılmıştır. Ajanların parti çeperimizde dört yıl gibi bir süre barınmaları düşmanın çok özel başarısından değil, Bursa parti örgütümüzün bu yönlü başarısızlığının ürünüdür. Öte yandan, 4 yıllık hizmetleri süresince ajan kimliklerini saklamada büyük bir hüner kazanan iki ajanın deşifre edilmeleri, etkisizleştirilmeleri de Partimize aittir. Partimiz Ahmet-Tacettin (A-T) deneyinin dersleriyle güvenli çalışma tarzını

geliştirme, bolşevik olmayan tavır ve alışkanlıklardan arınma, sızma ve ajanlaştırmaya karşı uyanıklığı artırma bakımından bugün çok daha tecrübeli ve ileri durumdadır. Ancak, Partimize örgütsel güvenlik sorununda yön veren parola; düşmanla aramızdaki mesafeyi sürekli ve etkili tarzda açmaktır.

Demek ki faşist rejim, en ufak çatlak ve boşluktan en ince ve kirlili yöntemlerle nasıl ki devrimci parti ve proletarya partisi saflarına sızar, o yönlü zaafı kullanır ve ölçsüz olanaklarını seferber ediyorsa; devrimci güçler ve devrimin partisi de sıkı bir denetim, eğitim, yoğunlaşma ve uyanıklığı geliştirmek yoluyla bütün bu özel, ince ve kirlili yöntemleri boşa çıkaran bir bilinç ve yeteneğe sahip olmak. Bu çalışma tarzı, güvenli çalışma sanatının normları, işleyişi ve kurallarına bağlı olarak geliştirip, zenginleştirmek zorundadır. Dahası siyasi polisin saldırı araç, yöntem, biçim ve taktiklerini, örgüt biçimleri ve taktiklerimiz bakımından da sürekli hesaba katmalıyız. Nitekim Bursa'da düşmanın planlarının bozulması, siyasi polisin istediği sonucu alamaması; bir yanıla düşmanın taktik hatası ise, diğer yanıla ve esas olarak partinin hiç olmazsa bu dönemdeki özel yoğunlaşmasının, gizli çalışmada bir yerlere gelmesinin ürünüdür. Partimizin zaferi bununla açıklanabilir.

A-T unsurları, şüphesiz ki, yerel çalışma alanıyla sınırlı ama genel bir deşifreyona yol açtılar. Bu durum Parti çalışması ve etkinliklerini sekteye uğrattı, belli başlı fonksiyonerlerin ve parti çalışması ve etkinliklerini sekteye uğrattı, belli başlı fonksiyonerlerin ve taraftarların deşifreyonunu sağladılar. Ne var ki, faaliyeti tümüyle kesintiye uğratacak "büyük ve etkili" operasyon hazırlıkları; sızmanın açığa çıkartılması ve hızla tedbir alınması sayesinde boşa çıkarıldı. (Nitekim, Partimiz soruşturma öncesinde özel tedbirlerle polis taktiği ve beklentisini geçersiz kıldı. Siyasi polisin ajanları vasıtasıyla çalışma alanında hoşnutsuzluk yaratarak, konum kaybı yaratarak operasyon düzenleme planlarına fırsat vermedi). Böylece Partimiz, psikolojik ve moral bir üstünlük kazandı. (Taşanlar'ın MLKP sendoromunu derinleştirdi!) Diğer bir kazanım da bütün parti çalışmasının geleceğine ilişkin A-T deneyinden gerekli derslerin çıkarılması, bilinç sıçra-

terir. Bir süre tutuklu kalır. Tutukluluk sürecinin zorlukları onu içten içe çözer. Devrim ve sosyalizm mücadelesinin “yükü” ona ağır gelir. Yüreği ve beyni küçüktür, zayıftır. İnancı adım adım yok olmakla kalmaz, komünist harekete karşı içten içe bir kin ve öfke biriktirir. Kafasını meşgul eden sorunları açıklıkla ortaya koyup, kolektifle tartışmaz, gizler. Yaşadığı iç çözümler, gizlediği korku ve kaygılarını büyütür. Halbuki faşizmin zoru onun kafasına da bir korku imparatorluğu inşa etmiştir. İçine girdiği çözümler, yozlaşma, çürüme zindan dışındaki yaşamında boyutlanarak, derinleşir. Yüce devrim ve sosyalizm davası onun beyninde küçülmüş, faşist devletin gücü ise yenilmezdir. Onun için, üstelik hep güvenle sırtını dayacak bir gücü arkasında hissetmek ister. Küçük burjuva mülk sahibi olmasının tipik yansıması olan bu düşünce ve psikolojiyi hiçbir zaman üzerinden atamaz. Ancak bir şey daha vardır ki, işçi-emekçi ve devrimci çevreler onu örgütlü, zindan yatmış, devrimci kimliğiyle bilirler, değer verilir. Bu değer verme onun üzerinde aynı zamanda bir baskılanmaya da neden olur, 1 Mayıs gibi kitlesel-meşru eylemlere katılmaktan da kendisini alıkoyamaz. Örgütlü bazı görevleri geri düzeyde taşır. Oysa beyni, yüreği, psikolojik ve moral durumu hiç de bunları kaldıracak nitelikte değildir. Kişiliği kalmamış, düşünce ve duygu dünyasında büyük depremler yaşamış, posaya dönüşmüştür. Kişiliği onu ihanete, ajanlığa sürükleyecek kadar bozulmuştur.

1994 yılıdır. 1 Mayıs mitingine katılır. Toplu gözaltı olayı vardır. Tacettin de gözaltına alınanlardan biridir. Siyasi şubede ajanlık dayatmaları revaçtadır. Aynı teklif, tehditler eşliğinde O’na da yapılır. Kabul eder. Yukarıda gelişim süreci, içinde bulunduğu durumu aktardığımız Tacettin kişiliği artık saf değiştirmiş, hain işbirlikçi bir hal almıştır. Süreç içinde bu kimliğine daha çok alışır, tam bir ajan-hain kimliği edinir. Bu görevini yaparken o kadar insani vb. duygulardan dahi arınmıştı ki, özgürlük ve sosyalizm savaşçıları, antifaşist, antiemperyalist demokratik eylem ve eylemcileri ispiyonlamakta, işkenceci, zindancı ve katliamcı kontrgerilla devletine hedef göstermekten bir an dahi rahatsızlık duymaz. Devlet “baba”sından 20 milyon maaş, devlet kurumlarına işi düşüğünde himaye ve de

“yardımcı istihbarat elemanı” kartı sahibidir. Artık sırtını “güvenle” dayayabileceği bir güç bulmuştur kendisine. Oysa, siyasi polis için o basit bir piyondur. Üstüne-üstlük bir de geçmiş “komünist”tir. Geçmiş kimliği nedeniyle “güvenilmez” bulunur, horlanır. A. Aydın’la kıyaslandığında parti nezdinde daha önemsenen bir kişi olması siyasi polis nezdinde onu daha değerli kılmaz. A. Aydın “sapına” kadar dünü de şovenist-faşisttir. A. Aydın’a çok daha güvenilir ve “koruma kaygısı” taşınır.

Tacettin, ajan kimliğini, “ideolojik olmayan ama açıklaması zor psikolojik-moral durumu”yla izah etmeye çalışır. Ajanlığı süresince Partimize ve devrimci adalete sığınmaktan, düşürülmüş durumunu açıklamaktan özenle kaçınmıştır.

Her dikkatli okuyucunun da farkına varacağı bir nokta var. Her iki unsurun da ajanlaştırılmaları ya da ajan olarak sızdırma girişimlerinin başlangıcı 1994 yılıdır. Açık ki bu bir tesadüf değildir. Sorunun iki yönü bulunmaktadır; birincisi; bugünkü Partimizin bileşenlerinden iki bileşenin o süreçte devrimci hareket içinde tutukları yer, yanısıra birlik devrimine yürüyor olmalarıdır. Bu temelde geliştirilecek düşünce ve değerlendirmeler tamamıyla doğru ve esas belirleyici olan da budur. Ancak bir nokta daha var ki, bu da değerlendirmelerimiz içinde hak ettiği yeri bulmadılar. Devam edersek, ikincisi; şehirlerin özellikle de metropollerin toplumsal ve siyasi mücadeledeki belirleyici nesnel rolünün, pratikte de güçlü devrimci yansımasını bulmasıyla faşist diktatörlük, şehirlerdeki temel karşıdevrimci güç olarak örgütlenen polisi, güçlü tarzda yenileyerek, kuvvetlendirme ve yetkilerle donatmasını getirdi. Siyasi polisin devrimci eylem; örgütlenme ve faaliyetle mücadelesinde en öncelikli ve ağırlıklı olarak geliştirdiği birimlerin başında istihbarat birimi gelir. Sermaye ve faşizmin iç çelişki ve çatışmaları çerçevesinde kamuoyuna yansıyan itiraf ve açıklamalar da bu yöndedir. Polis istihbaratının en etkili isimlerinden olan polis şefi Hanefi Avcı’nın şu açıklamaları önemlidir. “...Emniyet istihbaratının kuruluşu oldukça eski yıllara dayanıyor. Yani ‘50’li yıllara dayanıyor ama, çok ciddi çıkışları belki ‘80’li yıllardan daha sonrasına dayanır. Asıl etkinliği ise belki ‘93’ten sonradır...” devamlı “...biz ‘93’ten sonra

ve tavırlarını en tam ve doğru olarak ayıklayabilmenin yolu; bir bütün olarak bolşevik olmayan tarz, alışkanlık ve tavırlardan arınmaktır. Örgüt içinde ve çeperinde oportünist, liberal eğilim ve tavırlarla hesaplaşmaktır. Örgüt yaşantısında hiçbir biçimde çift kimliklere yaşam hakkı tanınamaktır. Farkında olmadan ya da bilerek tek kimlik sahibi -MLKP kimliği- olmayı başaramayanlarla sonuç alıcı bir mücadeleye girişmeliyiz. Anlamalıyız ki, bolşevik bir parti kir tutmaz, partinin devrimci, leninist ortamı buna izin vermez. Bu kir gözlerden kaçsa dahi düzeyi ne olursa olsun partinin ve devrimin kaderi üzerinde belirleyici/ciddi rol oynayamaz.

Biraz geriye dönüp, kaldığımız yerden devam edelim.

A-T alçaklarının bir diğer ortak özelliği de partiyi doğal çevreleri ve aile ilişkilerinden uzak tutmuş olmalarıdır. A alçağı bunu “ailesinin gericiği”, T ise “apolitikliği”yle açıklar. Çevrelerini tanıma girişimleri her seferinde “makul ve mantıklı” açıklamalarla engellenir. Bu durum ikisinin de ajan kimlikleri nedeniyledir. Partinin bu konulardaki “hoşgörü”sünü ya da gerçeklerden ne tür sonuçlar çıkarabileceğinin farkındalar. En azından şundan eminler: Bu durumu parti, ajan olabilecekleriyle ilişkilendirmez. Ajanların devrimci çalışma içinde faaliyeti görüntüseldir. Devrime büyük bir kin ve öfkeyle yaklaşırlar. Örneğin T unsurunun tek bir kişiyi dahi devrimci çalışmaya katma yönünde özel bir çabası görüntüde de olsa yoktur. O, yalnızca kazanılan ilişkiler üzerinde ajitasyon-propagandayla ve yasal-meşru eylemlerdeki tavırlarıyla, amacına ulaşmayı seçer. A. alçağı, devrimci faaliyette kaçınılmaz olanı tahlil eder, üstüne atlar, başarıyı hanesine yazdırarak parti nezdindeki önemini artırmaya çalışır. Örneğin: devrimci saflarda tercihini kesin olarak yapan, parti saflarında da hazır, ancak örgütsel ilişki bekleyen bir kişiyi faaliyete katar vb. Ajanlar açıktır ki, yaşadıkları sistemin has adamlarıdır. Özlerini bu belirler. Özel mülkçülük, bencillik, yalancılık vb. kişiliklerinde toplanmıştır. Korumak istedikleri birer canları, aileleri ve akrabaları vardır. Bu çerçevede ailelerine gelebilecek her türlü şiddetten, fedakarlıktan kurtarmak isterler. Yanısıra, aile ve doğal çevreleri parti denetiminin tümüyle dışında olduğu için, gerçek

düzen kişiliklerini, özlemlerini, zevklerini vb. yaşadıkları birer soluklanma ve tüketim yerleridir. Aksi durum bunları gerçek yaşamlarından koparır ki, o koşullarda uzun süreli işlevlerini oynama olanakları tükenecektir. Örneğin: parti öncellerinden birinde işbirlikçi-hainlik yapan Ercan Uğur adlı alçağın, ailesinin antifaşist, devrimcilerle iç içe olması nedeniyle sistemin nimetlerinin; cinsellik, yeme-içme vb. yaşantının, siyasi polis tarafından özel tutulan çiftliklerde sürdürdüğü bilinmektedir. Demek ki, parti kadro ve taraftarlarını her yönden kuşatmalı, doğal, aile vb. ilişkilerine hakim olmalıdır. Her partili de bu noktadaki eksiklikleri kendi özel çabasıyla aşmalıdır. Doğal ve ailesine ulaşma şansı olmayanlar ise oradaki parti çalışmasının hizmetine sunmalıdır. Kadro, taraftar ve sempatanların doğal ortamlarının devrimcileştirilmesi yalnızca devrimci mücadeleyi geliştirip, büyütmez; aynı zamanda ajanlaştırma saldırısını boşa çıkarmada, partinin istihbarat kaynaklarını da çoğaltır. Partinin bu çabasından hiçbir partili yoldaşımız rahatsızlık duymaz, partinin niyetlerinden hareketle rahatsızlık duymaz.

Düşman ajan vasıtasıyla istediğini elde etmiş ve ajanın deşifre olma olasılığı varsa; hem eğitilerek daha üst ve kalıcı işlerde kullanılması için partiye “makul” gelebilecek gerekçelerle faaliyetle sıcak teması bir dönem kesilmesini göze alabiliyor. Dolayısıyla bir dönem parti çalışmasından kopmuş, ama yeniden ilişki kurmak isteyenlerin durumlarını tam netleştirmeden, örgütle ilişkisi kurulmamalıdır. Parti örgütleri ise partiye bağımlı “beklenmediği halde” bırakıp uzaklaşanların durumunu özel olarak; sızma yönüyle de değerlendirip sonuçlarını partinin ilgili kurumlarına rapor etmelidirler.

Ajanların Çalışma Tarzı

Ajan faaliyetinin hiç abartmasız ideolojik, siyasi, örgütsel, psikolojik ve moral yönleri mevcuttur. Polis istihbaratının diğer hiçbir yönteminin hedefleri bu kadar kapsamlı değildir. Teknik dinlemenin ya da kapsamlı bir takibin partinin ideolojik-siyasi doğrultusu üzerindeki etkileri çok daha sınırlı ve dolaylıdır. Bir devrimci örgütü ya da proletarya partisinin düşman tarafından en tam anlaşılabilmesi, hedefini bulan etkili ope-

ması yaşaması, denetimlerin sıklaştırılması ve uyanıklığın artırılması olacaktır.

Görüldü ki, işbirlikçi hainler ne kadar eğitilmiş olursa olsunlar, ne kadar gizlenmeye çalışırlarsa çalışsınlar parti çalışmasının leninist normları, işleyişi ve kuralları; parti fonksiyonlarının uyanıklığı ve disiplinli çalışmaları karşısında mutlaka açığa çıkarılır ve hak ettikleri cezaya çarptırılırlar.

Şimdi A-T deneyimi ışığında siyasi polisin ajanlaştırma-sızma saldırısının kapsam ve çalışma yöntemleri üzerinde yoğunlaşılıp, derslerini inceleyebiliriz. Tam da burada peşinen vurgulamalıyız ki, yazıdaki bazı belirleme ve düşüncelerin ancak birbirini tamamlayan, güçlendiren başka unsurlarla birleştiğinde bir anlam ifade edeceği, unutulmamalıdır.

Akla gelebilecek ilk sorudan başlayalım. Bursa yerelinde sorunu bu yönüyle -sızmayla değerlendirmeyi gerekli kılan neydi? Ya da hangi durumlarda sorun özellikle sızma/ajanlaştırma yönüyle de değerlendirilmelidir? Bütün tedbir, titizlik ve değerlendirmelere rağmen sıkça yaşanan ve kaynağı açıklanmayan polis takipleri; çalışmadaki amatörlük, ilkelik ve tecrübesizlikle açıklanamayacak deşifrasyonlar; özel tedbirlere rağmen toplantı, eylem ve etkinliklerin açığa çıkması (gençliğin birden fazla kampının, semtlerdeki hemen hemen tüm gösterilerin anormal tarzda açığa çıkması, ajanlarla organik ilişki bulunmazken yatay ilişkilerle farklı birimlerdeki kadroların deşifrasyonu vb.); nereden geldiği açıklanmayan gözaltı ve operasyonlar; kısacası bu gelişmeleri açıklayamamak veya değerlendirmelerde bilinmemelik, olayı bir de sızma ve ajanlaştırma yönünde derinleşmeyi zorunlu kılmıştır. Mantiği zorlama ve makul olanı aşan yorum ve kurgulamalar, her bir gelişmeyi bir yoldaşın ya da yoldaşların güvenliğe ilişkin zayıf ve alışkanlıkları, dikkatsizlikleri vb. ile açıklamaya çalışmak, bunda ısrar etmek; başka ipuçları, veriler orta yerde dururken bir türlü sızmayı düşünmemek, ya da bilince çıkaramamak, sadece en yakınındaki insanları görmek ve suçlamak, hatta önyargı ve subjektif değerlendirmelerle hedefle ilgisi olmayan kişileri koymak, gerçek sızmaları gizleyen dar, kısır ve mekanik bir yak-

laşımın ürünü olduğu görülmüştür. Çalışma alanlarında kimi unsurların süreklilik arzeden ve kronikleşen istikrarsızlığı, memnuniyetsizliği ve yakınlığı; açıklanmayan ve bilinmeyen olaylarla birleşiyorsa, yaşanan sürece, bir de sızma ve ajanlaştırma yönüyle bakılmalıdır.

A. alçağı, bunu “bunalım takılma” biçiminde izah eder. A., yerel parti örgütü ve tanıyan partililer tarafından şöyle değerlendirilir. Kafasına göre takılan, disipline gelmeyen, delikanlı ayakları olan bir tiptir. Oysa, bu polisin bir taktiğidir. Duruşu, polisin ona biçtiği role -ki bu rol, hedefleri, biçimleri çeşitli olabilir- uygundur. Ne tamamen partisinin disiplini altına girer, ne de partinin ondan umudunu tümenden kesmesini ister.

Açıklanmayan istikrarsızlık nedenlerinin kaynağına inilirken, iki yönüyle bakmak gerekir.

Birincisi, polis taktiğinin bir parçasıdır. A'nın durumuna bu çerçevede kısaca değindik, çalışma tarzları bölümünde; amaçlarıyla birlikte detaylandıracağız.

T haini ise ikircikli, korkulu ve kaygılı ruh halinden hareketle kendi “örgütsel ilişkisi”ni sınırlama, düzenleme, oturtma ve güvenceye alma isteğindedir. T unsuru da, örgütsel denetim ve disiplinin görece zayıf olduğu esnek örgütlerde çalışmayı tercih eder ve yerini güvencelemek için bu yönüye başvurur. Öyle bir görüntü verir ki, kendini naza çeker, isteksiz davranır, üstten giden yöneticinin ikna gücü ve referansı ile görev kabul eder... Oysa ki, bu da ajanın kendini kamufle yöntemidir.

İkincisi, normal olanıdır. İlişkinin devrimci mücadele ve örgütlü çalışmada yaşadığı sorunlara ilişkindir. İstikrarsızlığının kaynağı iyi bir inceleme ve denetimle anlaşılabilir. Onun istikrarsızlığının dahi kendi içinde bir ahengi vardır. İstikrarsızlık ögesiyle partiden istedikleri, davranış ve yaşamı arasında doğrudan bir bağlantı vardır. Bu tarz davranış burada kişinin gerçeğidir. Onun her türlü sıkıntı, zorluk ve çelişmesini yaşar. Oysa, ajan için biçimseldir, amacına ulaşmakta ve kendini gizlemekte başvurduğu bir savaş hilesidir. Dersler kısmında işleneceği için burada yalnızca şunu belirtelim ki, hile ile gerçeği, adi ile kaliteli vb. kısacası karşıt iki kimlik, karşıt iki dünyanın insanın özellikleri, davranış

dinamitlemeye çalışır. Ajan ve siyasi polis bu faaliyetiyle birçok amaç güder. Ancak en önemli hedeflerden biri, sorunlu örgüt kitlesi ya da kadroları yaratarak, üstün alta yakınlaşmasını, başka bir ifadeyle konum kaybı yaratmaya ve illegalitenin ihlalini geliştirmeye çalışır. Bu yolla yeniden ve yeniden üst ilişkilere ulaşılması amaçlanmaktadır. Ajan bu çalışmasında kendini kamufle etmek için; oldukça planlı hareket etmektedir. Süreç, şöyle işler; öncelikle örgüt kitlesinin partiye yaşadığı sorunlar saptanır. Devamında, partiye sorunlu, ideolojik-siyasi düzeyi zayıf vb. ilişkileri av olarak saptayıp sıcak ilişkiler kurulur. “Sıradan” bir sohbet başlar, ancak oldukça ciddi şeyler konuşulur. Sohbetten bizimki (partili) partiye ve kadrolarına karşı büyük bir öfkeyle kalker. Kafası karışmıştır. Ruh halini etrafa yayar. Aynı yöntemi o da kullanır, o da başka “dertleşeceği” birini bulur... Ya da hemen üst ilişkisiyle sorunu “çok acil” tartışmak için haber gönderir vb. Çoğunlukla “tabanın kaydığını” duyan, bilgisini ve görüşme talebini alan yönetici hemen soruna müdahale için; güvenlik unsurunu da hesaba katarak oluşturduğu görüşme planını bir tarafa atar. Bazen birkaç sorumlu kadro ve organı atlayarak tabana yaklaşır, işte o aşamada siyasi polisin ikinci ve temel planı devrededir. Üstün görülebileceği tüm denetime açık ilişkiler kontrol altında tutulur, yoğunlaşılır. Bizimkinin-yöneticinin yaşadığı konum kaybıdır. Siyasi polis önemli bir halkaya ulaşmıştır.

Görüldüğü gibi her şey planlı, sistemli ve profesyonelce hazırlanıp, büyük bir metanetle uygulanmaktadır.

Ajanlar, partinin siyasal çizgisini saptırmak için de etkili bir yönelim içerisine girerler. Düşmanın önemli oranda örgütlü ilişkilere hakim olduğunu düşündüğü ve operasyon aşamasına geldiği durumlarda; operasyonun ses getirmesini sağlamak, partiye güçlü bir darbe vurabilmek ve suç aletleriyle DGM’ye teslim edip tutuklatmak için özel planlara başvurabilmektedirler. Örneğin; partinin siyasal gelişmeler karşısındaki tavrı “pasif”, “sağcı” bulunur, sert-silahlı eylemlere niçin gidilmediği fikri yaygınlaştırılıp, parti örgütü üzerinde baskılanma yaratılmaya çalışılır. A ve T’nin önüne bu görev konur.

Ajan faaliyetleri bunlarla da bitmez, onlar tek-tek kadro, parti taraftar ve sempatanları hakkındaki gözlemlerini de siyasi polisle paylaşmaktadırlar. Muhtemel bir polis sorgulamasında ya da ajanlaştırma girişiminde kimin zayıf kişilikli olduğunu, kimin partiye güçlü düşünce, duygu ve manevi bakımdan bağlı güçlü bir militan olduğu tespitlerini yaparak “abilerine” iletirler.

Ajanların İlişki Kurma ve Faaliyetleri Süresince Bazı Tipik ve Çarpıcı Yöntemleri...

1- Bazen ajanlar, damdan düşer gibi, bir alanda ısrarla çalışma talebinde bulunurlar. Öyle ki, bu duruma şaşırın yoldaşlar olur. Neden devrimcilik yapmak istediklerine fazla anlam veremezler. Ve kuşkulu bulurlar. Ama her nedense mantıklı sonuçlarına vardırıp, tedbir almayı da uyarıda bulunmayı da gerekli görmezler. Örneğin, yaşı ilerlemiş, o zamana kadar kendisinin ve ailesinin geçimini hangi yollardan sağladığı belli olmayan, aile ilişkilerinde sıradanlaşan birine; siyasi ve toplumsal çürümenin dibe vurduğu koşullarda ilişki geliştirmeye çalışması hayra alamet değildir. Geliş nedeni genellikle ya bireysel çıkar arayışı ya da siyasi polisin özel yönlendirmesiyle olabilir. Böyleleri çok açık ve kaba davranışlarıyla kendilerini ele verirler. Yeter ki faydacı davranılmasın-işleri kurtarma kaygısı gözlerimizi perdelemesin. İyi niyet, politik saflık değerlendirmelerimize yön vermesin.

2- Partimiz farklı siyasi parti ve gruplardan ayrılıp bize gelen unsurlar hakkında esasta ilkeli ve devrimci duruşa sahiptir. Farklı siyasal grup ve partilerden farklı yapılara ajan kaydırma düşmanın başvurduğu herkesçe bilinen yöntemlerden biridir.

3- Parti kolektifleri, fonksiyonerleri, dostları, diğer devrimci parti ve grup taraftarları ve halktan insanları sızma ve ajanlaştırmaya yönelik kuşku, kaygı ve uyarılarını savaştı bir parti sorumluluğu ve ciddiyetiyle bağdaştır tarzda önemsenmemesi, bir sızma çatlağı olabiliyor. Burada iki hususun altını çizmek gerekiyor: Birincisi; yaratılan kuşku ve uyarıları büyük bir titizlikle araştırmak, incelemek, kovalamak ve ona göre tedbir almak ise; ikincisi, kuşku ve uya-

rasyonların geliştirilebilmesi, örgüt içi güven ilişkilerinin parçalanabilmesi kitle bağlarını zayıflatarak, marjinalleştirilmesi vb. için en randımanlı yolu sızma ve ajanlaştırmadır.

Ajanlar, ilişki sürdürdükleri sempatan ve taraftarları, birlikte çalıştıkları fonksiyonerleri ve yöneticileri randevu, toplantı vb. yerlerde fotoğrafılamak yoluyla deşifre ederler. Deşifreyon şu işleyiş temelinde geliştirilir. Üzerinde çalışılan parti fonksiyoneri sözkonusu çalışma alanında yeni ise ve o çalışma alanının siyasi polisi tarafından tanınmıyorsa; toplanan bilgiler (fotoğraf vb.) Emniyet Genel Müdürlüğü İstihbarat Daire Başkanlığına iletilmektedir. Bu kurum, Türkiye'nin her alandaki polis istihbaratının topladığı bilgilerin merkezileştiği, arşivlendiği bir yerdir. Önemli görevlerinden biri de iller arası koordinasyon sağlamaktır. Sözkonusu parti fonksiyoneri poliste arşivi varsa İstihbarat Daire Başkanlığı'ndan yerel istihbaratın hizmetine sunulmaktadır. Bu aşamadan sonra yerel istihbarat kiminle karşı karşıya olduğunu; partili militanın özellikleri, polis tavrı, takipler/açığı çıkarma/taşımadaki yeteneği, askeri eğitim alıp almadığı, açık kimliği vb. artık kadronun hakkında polisin bildiği ne varsa, abartmasız hepsi düşmanın elinin altındadır. Düşman bununla büyük bir avantaj sağlar. Demek ki, çalışma alanında deşifre olmayan yönetici kadro için önemli olan, alt ilişkilerle görüştüğünde ya da örgütsel faaliyet yürütürken takip almamayı ya da siyasi istihbaratın objektiflerine yakalanmamayı başarabilmesidir. Yoksa, yalnız başına alınan takibi atlatmak yetmez.

Düşman ilk adımını, ajanı vasıtasıyla yakaladığı yöneticiye yeniden ulaşır, takiplerle istihbaratı derinleştirmek, etkili bir operasyonun koşullarını hazırlamak için, ilgili yöneticiye ulaşmanın yeni kanallarını tespit eder ve yoğunlaşır. Tespit öncelikle yöneticinin hangi çalışma kesimleriyle ya da özel olarak hangi kadro ve kurumlarla ilişki sürdürdüğünün tespitiyle başladı.

Anlaşılabacağı gibi, siyasi polis her aşamada kendi adamını gizlemenin hesaplarını da yapar. Dikkatlerin onun üzerinde yoğunlaşmaması için çeşitli yanıltma taktiklerine başvurur. Örneğin; gözaltıyla sonuçlanan bir örgütsel operasyonda sorgu polisinden, istihbarattan aldığı bilgileri

kişiyi çözmek amacıyla kullanılmaması istenir. Polis burada birçok hedef güder, ancak en önemli hedefi, bilgi kaynaklarının deşifreyonunu engelleme oluşturur. Şu nokta unutulmamalıdır ki, iyi bir istihbarat çalışmasında başarının sırlarından biri, belki de en önemlisi yanıltma taktiklerini uygulamadaki başarısıdır. Siyasi polisin her aşamada bu konuda yeni taktiklerle karşımıza çıkabileceğini akıldan çıkarmamalı, örgütsel güvenlik sorununda bu yönü hep hesaba katmalıyız.

Ajanlar, ihtiyaç halinde partinin diğer çalışma alanlarıyla ilgili bilgi toplamak, bilinmeyenleri bilinir kılmak için yatay ilişkiler geliştirilmenin ince ve "meşru" yöntemlerine başvurur. Parti çalışmasının zayıf ve zaafı yanlarından, yetmezliklerinden hareketle memnuniyetsiz, yakınmacı bir tablo; görüşmelerde oluşan "özel hukuk"la başka alan çalışmalarından bilgi alırlar.

A alçağı, Bursa İHD'deki genel toplantıya katılır. Gösterişli ve "etkili" konuşmasıyla öne çıkar, orada bulunan parti taraftarları nezdinde bir "yetkili ve etkili" ya da "ileri" insan profili çizer; o toplantıyı meşru ve doğal yatay ilişki geliştirme ve güven vermenin aracı yapar. A. alçağı örgütsel bağımsızlığı olan KGÖ'de faaliyet yürütmektedir. İki ayrı örgüt olmanın boşluklarından da yararlanmaya çalışır. Partinin bir çalışma alanında faaliyet yürüten bir bayanla parti ve gençlik örgütümüzden habersiz "duygusal" bir ilişki geliştirir. O ilişkinin gerçekte duygusal bir tarafı yoktur. Polisin özel yönlendirilmesiyle gerçekleşir. A. alçağının ilişkiye yaklaşımı intikamcıdır. İlişkisi süresince zaman zaman bunalım takılır. Bayanın kendisine açılmasının "ince" yol ve yöntemlerine başvurur. Bayanın partiyle en sıkıntılı anlarını paylaşmasını ister, oradan adım adım alacağı bilgileri alır. Yanısıra partili sempatanın partiyle düşünsel ve duygusal dünyasının bütünleştirmesinin önüne geçmeye çalışır. Partiye karşı açık ve dürüst olma normunu ihlali geliştirir. Yozlaşmayı derinleştirmeye çalışır. Parti hakkında karamsar tablolar çizmeye çalışır vb. A. haini karamsarlık yaratma, örgüt taraftar ve sempatanları arasında partinin çalışma tarzı ve siyasal çizgisi, pratiği hakkında memnuniyetsizlik yayar. Gençlik örgütümüzle Partimiz arasındaki ilişkileri her aşamada

7- A-T hainleri deneyi, kadro ve parti çepelerini tanıma, insanların incelenmesi ve yaşamlarının denetlenmesi konularındaki yetersizlikleri bir kez daha göstermiştir. İnsanların incelenmesi ve değerlendirilmesinde kolektifin ortak düşüncesi ve iradesine başvurmak esastır. Kolektifte bir kadronun, bir insanı iyi tanınması; inceleme konusu fonksiyonerin bir işteki başarısı, pratikteki rahatlığı ve korkusuzluğu vb. güvenlik boyutuyla incelemeye yeterli değildir.

8- Parti çalışmasında herkese iş verme, kısıntıları değerlendirme kaygısı, gereğinden fazla bir ısrarla insanları çeperde tutma gayretleri görülüyor. Bu durum bazen ajanların işini kolaylaştırıyor, gizlenmelerini kolaylaştırıyor.

Düşman elde ettiği bilgilerden hareketle; örgütün zaaf ve çatlaklarını tespitinin yanında yakıcı tarzda ihtiyaçlarını da saptar. Örneğin; kimlik, mühür, silah bağlantıları, mali olanaklar vb. Partimizin yakıcı olarak ihtiyaç duyduğu ihtiyaçlarının giderilmesinde çok daha uyanık ve sabırlı olmak gerekiyor. Kabaran iştah ve açlığını gidermek için “yem”e dalmayalım.

Bu konuda çarpıcı ve trajik örnekler vardır.

9- Illegal alan ya da illegal kadrolara ulaşmada köprü olan fonksiyonerler, görüşmeye takip taşımama konusunda yeni yöntemler geliştirmelidir.

Kitle çalışması yürüten bir kadro, yaygın kitle ilişkileri içinde takibi boğamıyorsa, düşmanı yanlış noktalara yönlendiremiyorsa, oyalamayı başaramıyorsa, siyasi polisle mücadelede partinin önemli bir olanağını tükettiğini bilmelidir.

10- Operasyonların dışında kalan ya da bırakılan fonksiyonerlerin özel olarak denetlenmesi ve soruşturulması, son deney ve başka bazı örneklerle, bu yönlü kuşkuların haklılığını tüm çıplaklığıyla kanıtlamıştır...

11- İlgili ve yetkili kolektif, yönetici kadrolar; çalışma alanı ve kadrolarına hakim olmak zorundadır. Alana hakimiyet, kadroları ve çalışmalarını tanımadır. (Ama gerçekte tanımadır.) Bilmemek, haklı bir mazeret yapılamaz.

12- Gözaltı, sorgu, kaçırma, hapishane vb. süreçlerden geçen her bir militan veya taraftarın güvenlik soruşturmasına tabi tutulması davanın,

devrimin ve partinin çıkarlarını esas alan bir kuraldır. Bu konudaki aymazlığın haklı gerekçeleri olamaz. Polise düşüp çıkan veya zindana atılan her yoldaş, partiye açık davranmalı, olan biten her şeyi dobra dobra partiyle paylaşmalıdır. Yetkili parti ve gençlik örgütü organları herhangi bir önyargıya, keyfi ve subjektif bir yaklaşıma düşmeden işin güvenlik boyutunu ikircimsiz incelemelidir. Herhangi bir gerekçeyle partiden gizlenen bir bilginin, bir zaafın kişiyi ve partiyi zor durumda bırakacağı asla unutulmamalıdır.

13- İstihbarat örgütlerinin en bilinen ve klasik bilgi kaynaklarından biri gazetelerdir. Gazete ve dergilerimizde yazılan her makale, haber ve mektubun polis tarafından çok büyük bir titizlikle incelendiğini, netleştiremediği bazı durumları netleştirmenin önemli bir kaynağı olarak kullandığını bilince çıkarmalıyız. Örneğin, polis şefi H. Avcı bir kez konuştu. Avcı'nın açıklamalarını yazıda da görüldüğü gibi Partimiz daha önce vardığı sonuçlarla karşılaştırmakta, bazı tahminleri bu sayede somutlamakta vb. Unutmayalım ki, biz her zaman konuşuyoruz. Anlık konuşuyoruz, haftalık, aylık, yıllık vb. Öyleyse yazdığımız, kamuoyuna konuştuğumuz her cümleyi, kelimeyi kulaklarımız duymalı, örgütsel güvenlik süzgecinden geçirmeliyiz. Örneğin sık sık karşılaşıyoruz. Filan tarihte, şu kadar kişiyle KGÖ ya da parti pikniği yapıldı diye. Haberin yanında da özensiz çekilmiş bir fotoğraf! Bu olmaz.

Siyasi polisin işbirlikçilerine söylediği şu sözler öğretici olmalıdır; “onları biliyoruz, zaten yazıyorlar, siz bilinmeyenleri söyleyiniz; bizi silahlara, araç ve gereçlere, üst ilişkilere ulaştırın.” Görüldüğü gibi örgüt çekirdeğiyle siyasi polis doğrudan karşı karşıya. Partiyi kendi elimizle zırhından sıyrabiliyoruz.

14- Merkezi etkinlikler; piknik, miting, toplantı vb. etkinlikler örgütsel güvenlik boyutu çok özel olarak düşünülmelidir. Yeni araç ve biçimler bulmakta yaratıcı ve girişken olmalıyız.

15- Parti yaşantımızda; tutarsız, sallantılı, istikrarsız, kariyerist, uçkuruna ve paraya düşkün, dava ve örgüt insanı olma özellikleri zayıf, kendisiyle, partisiyle, kavgayla barışık olmayan, parti çizgisini, disiplini, kuralları, gizliliği sık sık ihlal eden, merakçı, gösterişçi, iki kimlikli, yoz-

rlara dayalı bilgilerin iletilme sürecinde değiştirilmeden tam, doğru ve zamanında iletilmesidir.

Dahası, partinin yerel örgütleri ya da çeşitli çalışma alanları arasındaki uyarı ve kuşku ların, ciddiyet ve titizlikle ele alınmamasıdır. Durumu açığa çıkarılamayan kuşku lu birinin bir alana “ilişki” diye iletilmesi bir hata ise, onun durumu nu tam ve doğru ve bütün yönleriyle iletilmeme si, artık bir hata değil suçtur. Aynı biçimde yeni “ilişki” alanına çarpık ve eksik bilgi aktarılması durumunda dahi gerekli tedbirlerin alınmaması, uyanıklılığın gösterilmemesi de suçu hafifletmez.

4- 3. maddede altı çizilen duyarlılık çağrısı na, polis kaynaklı parti ve kimi kadro ve taraftar lar hakkında spekülasyonlar konusundaki uyanıklılıkla birleştirilmelidir. Açıktır ki yüksek güven ilişkileriyle birbirine kenetlenen bir savaş örgütünün karşıdevrimin saldırılarından alacağı en büyük ve ölümcül yara, örgüt içi güven ilişkilerinin parçalanmasıdır. Aynı durum, Partimize büyük bir güven ve umutla yaklaşan işçi-emekçi- genç ve aydınlarla arasındaki ilişkilerde de geçerlidir. Karşıdevrimin bu noktada ciddi çabalar içinde olduğu bir dönemden geçtiğimiz unutulmamalıdır. Düşman bu spekülasyonları güçlendirmek, Partimizi ve belli parti kurum/kadrolarını zan altına bırakmak için önemli bazı kozlarını dahi feda edebilecek bilinç ve yönelimine sahiptir. Öyleyse, şüphe kaynaklarını da büyük bir titizlikle incelemeli, bir tarafı bir biçimde karşıdevrime dayanıyorsa; düşmanın bir taktiği olabileceğini de hesaba katmalı, o doğrultuda tutum takınmalıyız.

5- Parti normları, işleyişi ve kuralları dışın da anlamsız denilebilecek tarzda özel tutumlar geliştirmek, alışık olmadığımız ayrıcalıklar istemek veya kendisini dayatmak diğer şeylerin yanında bir başka kuşku kaynağıdır. Uyarılara rağmen yatay ilişkileri sürdürmekte ısrar vb. dikkat çekici olmalıdır.

6- Normal gelişme seyri ve doğallığı dışın da dikkat çekici yükselme, hesapsız para tüketme, normal gelişim çizgisinin dışında büyük cesaret gösterileri, provokatörce davranış sergilemeler; dayandıkları bir gücün rahatlığı ve pervasızlığı kuşku lu durumlardır.

7- Partide yerleşmiş duygu birliği ve manevi bağlılığın görünmemesi, gerekçeleri ve nedenleri açıklanamayan yabancılaşma, kan ve terle kazanılan ürün ve emeklerin hoyratça tüketilmesi ajan faaliyetlerinin ipuçları olabilir.

Gözlem ve Anlatımlardan Çıkarılacak Belli Başlı Dersler

1- Tekrar tekrar vurgulamakta yarar var ki; hedefinde ideolojik, siyasi, örgütsel, psikolojik, moral vb. yönleri bulunan ajan faaliyetinin açığa çıkarılmasının, etkisizleştirilmesinin ya da sınırlandırılmasının yolu, partinin örgüt ortamı ve çalışma tarzında bolşevikleşme düzeyini yükseltmektir. Düşman unsurları faaliyetlerine zemin olacak ortam bulamamalarıdır. Özellikle partinin bazı çalışma alanlarında parti ortamımızı kirleten, örgütsel güvenliğimizi ciddi tarzda tehdit eden, dedikodu masalarında örgütsel sırların uçtuğu bilinmektedir. Kimin kime eş, sevgili olduğu, mahkemede çekilen ve gazetelerde çıkan bir fotoğrafta kimin kim olduğu sohbet ve merakının kime ne yararı olacak. Öğrenilen bu bilgilerle devrimin hangi ideolojik-siyasi-örgütsel sorununu çözülebilir ki! Ya da hangi kurumun kime ait olduğu sohbet ve tartışmaların kime ne yararı var. Siyasi polise ciddi yararlar sunduğu her türlü kuşkunun ötesindedir.

Öyleyse, öncelikle her parti kadro ve tarafı bu yönleriyle kendini sorgulamalıdır.

Parti II. Kongremizin iç illegalite konusundaki talimatlarının neresindeyiz.

“Bilinmemesi gerekeni anlatan, bilinmemesi gerekeni öğrenen gibi iki taraflı olan bu hastalık, bir gizli örgüt için uzun vadede en ciddi tehlikelerden biridir. İç illegalite konusunda başarısız bir devrimci parti ya da örgüt, siyasi polisle mücadelesinde çok önemli bir silahını düşmana kaptırmış demektir... Partimiz, herhangi bir yerinden düşman tarafından torpillendiğinde batmayacak sayısız ayrı bölümlerden oluşan bir denizaltı gibi örgütlenmelidir. Bunun biricik koşulu, denizaltımızın bütün bölümlerinin birbirinden kesinkes yalıtılmasını başarmaktır...” (S. 107, II. Kongre Belgeleri)

2- Artık çok iyi görülüp kavranılmalıdır ki, düşman Partimizi son derece önemsemektedir.

Partimizi çökertmek, marjinalleştirmek ve hedeflerinden saptırmak için kısa, orta ve uzun vadeli plan ve program oluşturmaktadır. Her düzeyde Partimize karşı birçok şehirde özel polis ekipleri oluşturmaktadır. Kendimizi önemsemeyi, eylemlerimizin siyasal, ideolojik önemini, Partimizin misyonunu kavrayıp pratiğimize değer vermeliyiz.

3- Üyelik ve aday üyeliğe kabul de güvenlik yönüyle güçlü referanslar ve ortak bir irade esas alınmalıdır. Parti tüzüğümüzde “...üyelik başvurusu, iki üyenin önerisi üzerine komitenin kabulüyle gerçekleşir.” İki üyenin önerisi koşulu sığ ve yüzeysel kavranış ve pratiğinden kurtarılmalıdır. Bir parti ileri taraftarını üye olarak önermek birçok bakımdan önemlidir, ama burada özellikle mevcut sızmayı önlemenin güvencesi olarak da düşünülen ve saptanan bir koşuldur. Yeni üye adaylarına “kefil” olan bazı yoldaşlar, kendilerinden çok emin bir şekilde iki-üç defa görüp tartışıp, konuştukları bir arkadaş üzerine ciddi övgüler yağdırabiliyorlar. Kişinin çeşitli pürüzleri çıktığında birçok yönüyle durumunun araştırılması gerektiğinde ise kişiyi tanıyanlar araştırmasına girerseniz top ondan ona atılır, bir türlü istenilen muhatapı bulamazsınız.

Yine parti tüzüğümüzün aynı paragrafında “...kabul edilen üyelik başvurusu, aday üyelikle başlatılır. Aday üyelik asgari altı ay, azami bir yıldır. Bu süre yurtdışında en az bir yıl, en fazla iki yıldır.” Açıktır ki bizde aday üyelik süreci mantığına yeterince uygun davranılmıyor, tüzüğümüzün bu maddesi pratikte sık sık formaliteye dönüşebiliyor. Açıktır ki parti tüzüğümüzde en küçük formaliteye yer yoktur. Her tespitin, sorumluluğu büyük anlam ve önemi vardır. Aday üyelik süreci; kadro adaylarının ideolojik-siyasi-örgütsel alanlarda parti çizgisinde eğitilmesinde bir sıçrama olmalı, süreci yaşayan kişinin tüm özellikleriyle tanınması yoluyla örgütsel güvenlik boyutu garantiye alınmalıdır. İnce elenip sık dokunmalıdır. Çalışma grupları oluşturmada, yeni görevlendirmede, toplu (ve özel) eğitim ve kamp çalışmalarında insanların güven boyutuyla incelenmesi, özenle seçilmesi; bunun sadece duyarlılığın yüksek olduğu dönemlerde ve geçici olarak değil, sürekli ve sistematik olarak yapıl-

ması ve gözetilmesi partili olma sorumluluğudur.

4- A-T ajanları, esnek, denetimden uzak çalışma alanlarını -legal ve yarı legal- tercih etmişlerdir. Bunun tedbiri, öncelikle doğru bütün yönleriyle insanların incelenmesi, devrimci ve sıkı bir denetimin sürdürülmesidir.

5- Siyasi olmayan, asayiş ve trafikle ilgili bazı kontroller maskedir. Ajanların bilgisini alamadıkları, siyasi polisin bilgilenmek istediği kontrollerdir. Anlam verilmeyen özel kimlik kontrolleri, “adli” olaylarla ilgili gözaltı girişimleri, örgüt evinde yaşanan “hırsızlık” olayları, “başkalarıyla ilgili gözetlemeler” vb. bir rahatlık ve rehavet nedeni yapılamaz.

6- Düşman, gizli çalışmada kullanılan mekan, nokta ya da güzergahları, operasyon, takip ve ajanlarından aldığı bilgilerle değerlendirilmekte, saptadığı noktalara devriyeler çıkarılmaktadır. Polis şefi Avcı'nın şu açıklamaları önemlidir, başlangıç noktası tam olarak saptanamayan bazı takip olaylarını açıklamada değer taşır. “... Bütün örgütlerin iç işleyiş biçimleri nasıldır, nasıl hareket ederler, nasıl çalışırlar, nerede gezerler, hatta İstanbul'da bile, sokak sokak hangi sokakları kullanırlara kadar biz ciddi bir çalışma yapmışız; yani biz bir yere devriye gönderirken, bir yere giderken bile çok hesaplı gidiyoruz. Orası değil de niye buraya gidiyoruz; Çünkü burası daha önce kullanıldığı için...” Görüldüğü gibi düşman örgüt mantığıyla hareket ediyor. Örgüte ulaşmak yalnızca açık kurum kapılarında beklemiyor, örgütün/kadrolarının “mekanlarına” karakol kuruyor. Hemen belirtelim ki, bir kadro ekibin içine düştüğünde karşılaşılabilecek durum sistematik bir takiptir.

O halde, “illegal çalışma bir sanattır” tespiti- ne uygun davranmalıyız.

II. Kongremizin “Partimize ışık tutan anlayış” olarak saptadığı “partilerin kendilerini, örgütsel yapılarını mücadeleleri yürüttükleri politik koşullara uyarlamalıdır” anlayışına uygun davranmalıyız. Sürekli bir yaratıcılık, keşif ve değişiklikler geliştirilmesi, alanların yeni olanaklar ve biçimlerde dengeli tarzda kullanılması; hem polisin planlarını bozmak, boşa çıkarmak; hem de güvenli çalışmayı güvenceye almak bakımından önemli oluyor.

laşmayı teşvik eden, güven vermeyen vb. tiplere karşı uyanık olmalı; bu kişilikler teşhir ve tecrit edilmeli. Bu kişilik ve davranışların nedenleri çözümlenmeli, düşmanın bu unsurlarla bir biçimde bağı olup olmadığı gecikmeksizin netleştirilmelidir. Yozlaşma ve çürüme süreci, sızma ve ajanlaştırmanın zemin bulacağı önemli dönemlerdir.

Son bir uyarı daha; düşman örgüt ortamına bağlı olarak özel olarak hizip çalışması geliştirmeye, ayrılık deneme ve girişimlerinde bulunma çabasına her zaman önem vermektedir. Bu noktada ortaya çıkabilecek her türlü hizip taslağı ya da yönelimin düşmanla ilişkisi üzerinde önemle durulmalıdır.n